T.C.

HATAY MUSTAFA KEMAL ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI

YENİ TÜRK DİLİ

TÜRKÇE SÖZLÜK'ÜN D VE E MADDELERİNDEKİ FİİLLERİN TARAMA SÖZLÜĞÜ'NDEKİ GÖRÜNÜMLERİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Hazırlayan

Ferda Didem AVCI

Tez Danışmanı

Dr. Öğr. Üyesi Yasemin ÇELİK

Hatay-2022

T.C.

HATAY MUSTAFA KEMAL ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI

YENİ TÜRK DİLİ

TÜRKÇE SÖZLÜK'ÜN D VE E MADDELERİNDEKİ FİİLERİN TARAMA SÖZLÜĞÜ'NDEKİ GÖRÜNÜMLERİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Hazırlayan

Ferda Didem AVCI

Tez Danışmanı

Dr. Öğr. Üyesi Yasemin ÇELİK

Hatay-2022

ONAY

Ferda Didem AVCI tarafından hazırlanan **"TÜRKÇE SÖZLÜK'ÜN D VE E MADDELERİNDEKİ FİİLERİN TARAMA SÖZLÜĞÜ'NDEKİ GÖRÜNÜMLERİ"** adlı bu çalışma jüri tarafından lisansüstü öğretim yönetmeliğinin ilgili maddelerine göre değerlendirilip oybirliği / oyçokluğu ile ***TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANA BİLİMDALINDA YÜKSEK LİSANS TEZİ*** olarak kabul edilmiştir.

../ .. /2022

Jüri Üyeleri	**İmza**
Dr. Öğretim Üyesi Yasemin ÇELİK (Tez Danışmanı - Başkan)	
Prof.Dr. Muna Yüceol Özezen (Üye)	
Doç. Dr. Ahmet Haşimi (Üye)	

Ferda Didem AVCI tarafından hazırlanan ***"Türkçe Sözlük'ün D ve E Maddelerindeki Fiillerin Tarama Sözlüğü'ndeki Görünümleri"*** adlı tez çalışmasının yukarıda imzaları bulunana jüri üyelerince kabul edildiğini onaylarım.

Doç. Dr. Mustafa Onur Kan
Enstitü Müdürü

TÜRKİYE CUMHURİYETİ
HATAY MUSTAFA KEMAL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Bu belge ile bu tezde yer alan bilgilerin tamamının akademik kurallara ve etik ilkelerine uygun olarak toplanıp sunulduğunu beyan ederim. Söz konusu kural ve ilkelerin gereği olarak tezde yararlandığım eserlerin tamamına uygun bir şekilde atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi ayrıca beyan ederim. (../../2022)

İmzası

Ferda Didem AVCI

ÖN SÖZ

Geçmişteki insan ve toplumlar hakkındaki kaynaklar onların kültürlerini, dillerini yansıtan eserlerdir. Bu eserlerin bilimsel açıdan incelenmesi toplumların gelişmesi açısından oldukça önemlidir.

Yüksek lisans tezi olarak hazırladığımız bu çalışmada *Türkçe Sözlük* (11. Baskı, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 2011) ve *Tarama Sözlüğü'*ndeki (4. Baskı, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 2019) D ve E ile başlayan fiiller incelenmiştir. Bu fiiller, *Türkçe Sözlük* ile *Tarama Sözlüğü* arasındaki benzerlikler ve farklılıklar yönünden incelenmiştir. Böylelikle bu çalışmanın Türkiye Türkçesi söz varlığı üzerine yapılan çalışmalara bir katkı sağlaması amaçlanmıştır.

Bu çalışmada, *Türkçe Sözlük'*teki basit ve türemiş yapıdaki fiiller incelenmiştir. Buna göre bu fiillerin Tarama Sözlüğünde bulunup bulunmadığı, varsa hangi biçim ve anlam özellikleriyle kullanıldıkları tespit edilmeye çalışılmıştır.

Eski Anadolu Türkçesi, Türkiye Türkçesinin ilk dönemini temsil etmektedir. Dolayısıyla Eski Anadolu Türkçesindeki pek çok fiil anlam ve biçim yönünden Türkiye Türkçesi ile benzerlik göstermektedir. Ancak çalışmada *Türkçe Sözlük'*teki bazı fiillerin *Tarama Sözlüğü*'nde farklı biçim ve anlamlarda kullanıldığı da görülmüştür.

Bu durum, bu fiillerin Eski Anadolu Türkçesinde gerçekten kullanılmadığını mı, yoksa bu fiillerin Tarama Sözlüğüne alınmamış olabileceğini mi göstermektedir? İşte bu çalışma en azından bazı fiillerle ilgili bu türden tereddütlerin giderilmesine katkı sağlanması amacıyla hazırlanmıştır.

Beni bu araştırmaya sevk eden ve çalışmanın her safhasında bana yol gösteren danışman hocam Dr. Öğretim Üyesi Yasemin ÇELİK'e teşekkürü bir borç bilirim.

Ferda Didem AVCI

Hatay / 2022

TÜRKÇE SÖZLÜK'ÜN D VE E MADDELERİNDEKİ FİİLERİN TARAMA SÖZLÜĞÜ'NDEKİ GÖRÜNÜMLERİ

Ferda Didem AVCI

Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, 2022

Danışman: Dr. Öğretim Üyesi Yasemin ÇELİK

ÖZET

Bu çalışma *Türkçe Sözlük'*ün D ve E maddesindeki fiillerin Eski Anadolu Türkçesindeki görünümlerini kapsamaktadır. Dolayısıyla çalışmanın sınırını fiillerin yoğunluğu belirlemiş ve sadece tek madde üzerinde çalışılmıştır. Fiiller biçim ve anlam bakımından incelenmiştir. Çalışmanın temel amacı *Türkçe Sözlük'*teki D ve E maddelerindeki fiillerin Eski Anadolu Türkçesinde olup olmadığını tespit etmektir.

Tezin giriş bölümünde Eski Anadolu Türkçesinin genel özellikleri ve Türkiye Türkçesindeki fiiller hakkında bilgi verilmiştir.

Tezin inceleme bölümünde, fiiller basit ve türemiş olarak 2 bölümde incelenmiştir. Basit ve türemiş yapılı fiiller hem *Türkçe Sözlük* hem de *Tarama Sözlüğü'*nde bulunma durumlarına bağlı olarak benzer ya da farklı anlam ve biçimlerde değerlendirilmiştir.

Sonuç bölümünde, elde edilen veriler ışığında bir sonuca varılmış ve bu sonuç tezin kapsamı dâhilinde değerlendirilmiştir. Aynı zamanda incelenen D ve E maddesindeki fiiller mevcut durumuna göre sayısal olarak da ifade edilerek belirtilmiştir.

ANAHTAR KELİMELER

Eski Anadolu Türkçesi, Türkçe Sözlük, Tarama Sözlüğü, D maddesi fiiller, E maddesi fiiller

APPEARANCES OF THE VERBS İN D AND E İTEMS OF THE TURKİSH DİCTİONARY İN THE SCANNİNG DİCTİONARY

Ferda Didem AVCI

Department of Turkish Language and Literature, Master Thesis, 2022

Supervisor: Dr. Öğretim Üyesi Yasemin ÇELİK

ABSTRACT

This study icludes the appearance of verbs in the D and E items of the *Turkish Dictionary* in Ancient Anatolian Turkish. Therefore ,the density of the verbs determined the limit of the study and it was studied on only one letter.Verbs were examined in terms of form and meaning. The main purpose of the study is to determine whether the verbs in the D and E items in the *Turkish Dictionary* are in Ancient Anatolian Turkish.

In the introduction of the study, it was given information about the general characteristics of Old Anatolian Turkish and the verbs in Turkish.

In the review section of the study, the verbs were examined in 2 sections as simple and derived. Simple and derived verbs were evaluated in similar or different meanings and forms depending on their presence in both the *Turkish Dictionary* and the *Scanning Dictionary*.

In the conclusion section, it was reached a conclusion in the light of the data obtained and this conclusion was evaluated within the scope of the thesis. At the same time, the verbs which were examined in D and E items are also remarked numerically according to their current condition.

KEY WORDS

Ancient Anatolian Turkish, Turkish Dictionary, Scanning Dictionary, D letter verb. E letter verb.

İÇİNDEKİLER

Sayfa

ÖZET ..... **I**

ABSTRACT ..... **II**

İÇİNDEKİLER ..... **III**

TABLOLAR LİSTESİ ..... **VI**

KISALTMALAR LİSTESİ ..... **VII**

BİRİNCİ BÖLÜM

GİRİŞ

1.1. Konu … 1

1.2. Araştırmanın Amacı ve Önemi 1

1.3. Malzeme 1

İKİNCİ BÖLÜM

KAVRAMSAL ÇERÇEVE

2.1. Türkiye Türkçesindeki Fiiller Üzerine 3

2.2. Eski Anadolu Türkçesi Üzerine Birkaç Söz 6

2.2.1. Selçuklu Dönemi Türkçesi: 7

2.2.2. Beylikler Dönemi Türkçesi: 8

2.2.3. Osmanlıcaya Geçiş Dönemi Türkçesi: 8

2.3. Tarama Sözlüğü'nün Sözlük Türkçesindeki Yeri 15

2.4. Tarama Sözlüğü Üzerine Yapılan Bazı Çalışmalar 16

2.4.1. Makaleler 16
2.4.2. Yüksek Lisans Tezleri 16

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

YÖNTEM

3.1. Araştırma Yöntemi 17

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

İNCELEME

4.1. Basit Fiiller 19
4.1.1. Hem *TS*'de Hem *Tar. S*'de Bulunan Basit Fiiller 19
4.1.1.1. Aynı Biçim ve Aynı Anlamdaki Basit Fiiller 19
4.1.1.2. Aynı Biçim ve Kısmen Aynı Anlamdaki Basit Fiiller 22
4.1.1.3. Farklı Biçim ve Aynı Anlamdaki Basit Fiiller 24
4.1.1.4. Farklı Biçim ve Kısmen Aynı Anlamdaki Basit Fiiller 29
4.1.1.5. Aynı Biçim ve Farklı Anlamdaki Basit Fiiller 32
4.1.2. *TS*'de Olup *Tar. S*'de Olmayan Basit Fiiller 32
4.1.3. *TS*'deki Basit Fiillerin *Tar. S*'de Birleşik Fiillerle Karşılanması 33
4.1.4. *TS*'de Olmayıp *Tar. S'*de Olan Basit Fiiller 34
4.2. Türemiş Fiiller 34
4.2.1. Hem *TS*'de Hem *Tar. S*'de Bulunan Türemiş Fiiller 34
4.2.1.1. Aynı Biçim ve Aynı Anlamdaki Türemiş Fiiller 35
4.2.1.2. Aynı Biçim ve Kısmen Aynı Anlamdaki Türemiş Fiiller 39

4.2.1.3. Farklı Biçim ve Aynı Anlamdaki Türemiş Fiiller 41

4.2.1.4. Farklı Biçim ve Kısmen Aynı Anlamdaki Türemiş Fiiller 47

4.2.1.5. Aynı Biçim ve Farklı Anlamdaki Türemiş Fiiller 59

4.2.2. *TS*'de Olup *Tar. S*'de Olmayan Türemiş Fiiller 63

4.2.2.1. İsimden Türemiş Fiiller 63

4.2.2.1.1. Türkçe İsimden Türemiş Fiiller 63

4.2.2.1.2. Yabancı İsimden Türemiş Fiiller 68

4.2.2.2. Fiilden Türemiş Fiiller 72

4.2.3. *TS*'deki Türemiş Fiillerin *Tar. S*'de Birleşik Fiillerle Karşılanması 79

4.2.4. *TS*'de Olmayıp *Tar. S*'de Olan Türemiş Fiiller 83

BEŞİNCİ BÖLÜM

SONUÇ

KAYNAKÇA 98

DİZİN 100

TABLOLAR LİSTESİ

Tablo 1 ……. Aynı Biçim ve Aynı Anlamdaki Basit Fiiller 88

Tablo 2 ……. Aynı Biçim ve Kısmen Aynı Anlamdaki Basit Fiiller 88

Tablo 3 ……. Farklı Biçim ve Aynı Anlamdaki Basit Fiiller 88

Tablo 4 ……. Farklı Biçim ve Kısmen Aynı Anlamdaki Basit Fiiller 89

Tablo 5 ……. *TS'* de Olup *Tar. S'*de Olmayan Basit Fiiller 90

Tablo 6 ……. *TS*' de Olmayıp *Tar. S*'de Olan Basit Fiiller 90

Tablo 7 ……. Aynı Biçim ve Aynı Anlamdaki Türemiş Fiiller 91

Tablo 8 ……. Aynı Biçim ve Kısmen Aynı Anlamdaki Türemiş Fiiller 91

Tablo 9 ……. Farklı Biçim ve Aynı Anlamdaki Türemiş Fiiller 91

Tablo 10 ……. Farklı Biçim ve Kısmen Aynı Anlamdaki Türemiş Fiiller 92

Tablo 11 ……. Aynı Biçim ve Farklı Anlamdaki Türemiş Fiiller 93

Tablo 12 ……. *TS'* de Olup *Tar. S'*de Olmayan Türemiş Fiiller 94

Tablo 13 ……. *TS'*deki Türemiş Fiillerin *Tar. S*'de Birleşik Fiillerle Karşılanması 96

Tablo 14 ……. *TS*' de Olmayıp *Tar. S*'de Olan Türemiş Fiiller 97

KISALTMALAR LİSTESİ

hlk : Halk Ağzında

argo : Argo Söz

mec. : Mecaz

Tar. S : Tarama Sözlüğü

TS : Türkçe Sözlük

yy : Yüzyıl

BİRİNCİ BÖLÜM

GİRİŞ

1.1. KONU

Bu çalışmada *Türkçe Sözlük'*te geçen fiillerin *Tarama Sözlüğü'*ndeki görünümleri üzerinde durulmuştur. Türkçedeki fiillerin yoğunluğu bakımından yalnızca D ve E maddeleri üzerinde durulmuş. Diğer maddeler inceleme dışında tutulmuştur. D ve E maddesindeki fiiller, yapı bakımından basit ve türemiş olarak incelenmiş. Birleşik yapıdaki fiiller inceleme alanı dışında tutulmuştur. *Türkçe Sözlük* ile *Tarama Sözlüğü*'ndeki fiiller biçim, anlam benzerlikleri veya farklılıkları bakımından değerlendirilmiştir.

1.2. ARAŞTIRMANIN AMACI VE ÖNEMİ

Bu tez çalışması, Türkiye Türkçesi ve Eski Anadolu Türkçesi üzerine yapılmıştır. Çalışmada, *Türkçe Sözlük* ve *Tarama Sözlüğü'*nden faydalanılmıştır. Bilindiği üzere sözlükler ait oldukları dilin en önemli eserleri arasındadır. Çalışmamızın amacı, *Türkçe Sözlük'*te geçen D ve E maddelerindeki fiillerin Eski Anadolu Türkçesinde var olup olmadığının, varsa hangi biçim ve anlamda olduğunun belirlenmesidir. Türk dilinin önemli bir dönemini meydana getiren Eski Anadolu Türkçesi dönemiyle ilgili yapılan çalışmalara bir katkı sağlanmak istendiğinden önem arz etmektedir.

1.3. MALZEME

Çalışmamızda, *Türkçe Sözlük* (11.Baskı, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 2011) ile *Tarama Sözlüğü'*ndeki (4. Baskı Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 2019) D ve E maddelerindeki fiiller, (ses bilgisel farklılıklar göz önünde bulundurularak) her iki sözlükten yararlanılarak dönemsel olarak karşılaştırılmıştır. Ayrıca çalışma Yasemin Çelik'in *Türkçe Sözlük'ün A, B, C*

Maddelerindeki Fiillerin Eski Anadolu Türkçesindeki Görünümleri adlı yüksek lisans tezinin devamı niteliğindedir.

İKİNCİ BÖLÜM

KAVRAMSAL ÇERÇEVE

2.1. TÜRKİYE TÜRKÇESİNDEKİ FİİLLER ÜZERİNE

Dil bilgisi kitaplarında Türkiye Türkçesindeki fiiller üzerine değerlendirmeler şöyledir:

Sevgi Özel ve Neşe Atabay, sözcük türlerinin en önemli ögelerinden biri olarak tanımladıkları fiiller için, dildeki bildirme işleminin, olay, oluş ve devinimin belkemiği sayıldığını belirtmişlerdir. Fiilleri içeriklerine göre; kılınış ve görünüş olmak üzere ikiye ayırmışlar. Biçim açısından; Kök durumunda olan, türemiş ve birleşik fiiller diye üç şekilde ayırmışlar. Fiiller çatı bakımından ise; etken, edilgen, dönüşlü, işteş ve ettirgen fiil olmak üzere beşe ayırmışlardır (Özel, Atabay, 1976: 69-91).

Tahsin Banguoğlu, bir oluş veya kılışı bazen de bir durumu bir zaman ve bir kişiye bağlı olarak bildiren kelimeleri fiil şeklinde tanımlarken fiilleri kip ve şahıs eki alma durumlarına göre; çekimli ve çekimsiz şeklinde ikiye ayırmış. Çatı bakımından özneyle ilgilerine göre; yalın, olumsuz, edilen, dönüşlü, karşılıklı ve ettiren fiiller olmak üzere altı şekilde sınıflandırmıştır. Nesneyle ilgilerine göre: geçişli ve geçişsiz iki şekilde sınıflandırmıştır (Banguoğlu, 1979: 121-131).

Nurettin Koç fiiller için devinim, iş, oluş ve yargı bildiren öbeğin temel ögesi olduğunu belirtmiştir. Ayrıca fiilleri kök durumunda olan, türemiş ve birleşik fiil olma üzere biçim bakımından şeklinde üçe ayırmış. Çatı bakımından öznelerine göre; etken, edilgen, dönüşlü, işteş ve ettirgen olmak üzere beşe ayırmıştır. Nesnelerine göre; geçişli ve geçişsiz olmak üzere ikiye ayırmıştır (Koç, 1996: 300-340).

Tahir Nejat Gencan, varlıkların yaptıkları işleri, devinimleri, kılışları ya da onlarla ilgili oluşları, yargıları zamana ve kişiye bağlayarak anlatan kelimelere fiil şeklinde tanımlarken Gencan, fiilleri yapılarına göre; yalınç (basit, kök, asıl), türemiş ve birleşik fiiller şeklinde üçe ayırmış. Çatı bakımından nesnelerine göre; geçişli ve

geçişsiz şeklinde ikiye ayırmış. Öznelerine göre; etken, edilgen, dönüşlü ve işteş olmak üzere dört şekilde sınıflandırmıştır (Gencan, 2007: 317, 348).

Hanifi Vural ve Tuncay Böler, fiillerin hareketleri karşılayan kelimeler olduğunu ifade etmişler. Hareketler kişilerin, nesnelerin zaman ve mekân içindeki yer değiştirmeleri, oluşları, kılışları, duruşları yani özetle fiiller oluş, kılış, kılınış ve durum gösteren dil ögeleridir şeklinde belirtmişlerdir. Vural ve Böler, fiilleri yapıları bakımından basit, türemiş ve birleşik olmak üzere üçe ayırmışlar. İçerik bakımından oluş, kılış, durum, esas ve yardımcı fiiller şeklinde beşe ayırmışlar. Fiilleri çatısına göre, nesnelerine göre; geçişli ve geçişsiz olmak üzere ikiye ayırmışlar. Öznelerine göre; etken (yalın), edilgen, dönüşlü, işteş ve ettirgen olmak üzere beşe ayırmışlardır (Vural ve Böler, 2012: 206-212).

Jean Deny, Osmanlıcada kullanılan birçok ismin yabancı dillerden geldiğini belirtmiş ve bunun aksine de fiil Türkçe asıldandır diyerek Arap ve Fars kelimeleriyle dolu olan eski edebi üslupta fiili biricik milli öge olarak kabul etmiştir. Deny, Türkçe fiili, isim gibi biçimlenme şeması ile göstermiştir: Kök + (*tek veya çok yapım ek*) + *(tek veya çok yapım eki*). Deny, fiilleri çatıları bakımından; dönüşlü, işteş, ettirgen (oldurucu) fiil, edilgen ve etken olmak üzere beşe ayırmıştır (Deny, 2012: 327-343).

Muharrem Ergin, fiillerin hareketleri karşılayan kelimeler olduğunu ifade etmiş. Hareket ve nesnelerin zaman ve mekân içindeki her türlü yapma, olma ve durmalarının karşılığında söylendiğini ve kelimeleri yapı bakımından incelerken dilde her zaman çekimli hâlde bulunduklarını belirtmiş. Ergin, fiilleri çatı bakımdan geçişli ve geçişsiz olmak üzere ikiye ayırmıştır (Ergin, 2013: 280-282).

Zeynep Korkmaz, şekil bilgisinin isimden sonra en önemli ögesi olan fiiller için, iş ve hareket bildiren önemli sözler olduğunu tanımlamış. Ayrıca fiiller, karşıladıkları hareketler ile zaman ve mekân kapsamı içinde, somut ve soyut nesne ve kavramlarla ilgili her türlü oluş, kılış, kılınış ve durumları bildirdiklerini belirtmiştir. Korkmaz, fiilleri yapılarına göre; basit, türemiş ve birleşik fiiller olmak üzere üç gruba ayırmıştır (Korkmaz, 2014: 488)

Necmettin Hacıeminoğlu, fiillerin hareket, oluş ve tavır bildiren sözler olduğunu ifade etmiş. Hacıeminoğlu, fiilleri yapılarına göre: Kök fiiller (Basit), türemiş fiiller ve birleşik fiiller olmak üzere üç şekilde sınıflandırmış. Fiilleri,

içeriklerine göre: hareket bildiren, iş bildiren, oluş bildiren ve tavır bildiren fiiller olmak üzere dört şekilde sınıflandırmış. Durumlarına göre: asıl ve yardımcı fiiller olmak üzere iki şekilde sınıflandırmış. Çatısına göre özne bakımından: etken, ettirgen, edilgen ve işteş olmak üzere dört şekilde sınıflandırmış. Nesne ile ilgilerine göre: geçişli, geçişsiz ve dönüşlü fiiller şeklinde üç şekilde sınıflandırmıştır (Hacıeminoğlu, 2016: 16-17).

Ahmet Topaloğlu, bir kılış, oluş veya durumu anlatan kelime türlerine fiil şeklinde tanımlarken fiillerin olumlu ya da olumsuz olarak çekimlenen, zaman kavramı taşıyan, zaman kavramıyla kişi kavramını da gösteren kelimeler olduğunu belirtmiş. Fiillerin söz diziminde en önemli öge olduğunu da eklemiştir. Topaloğlu, fiilleri çatıları bakımından, nesnesine göre; geçişli ve geçişsiz şeklinde ikiye ayırmış. Öznelerine göre; edilgen, dönüşlü, ettirgen ve oldurgan şeklinde de dörde ayırmıştır (Topaloğlu, 2016: 9-11).

Kerim Demirci, fiiller için; isimler gibi dilde çok önemli yere sahip olan kelime türüdür. Varlıklarıyla ve işlevleriyle dilin en temel unsurlarından olan fiiller hem sözlüksel boyutta hem de sözdizimsel boyutta çok iyi incelenmesi gereken varlıklardır. Dilin hareket ile ilgili bütün yükünü omuzlarında taşıdıkları için cümlede de yüklem olarak adeta bütün ögeleri bir bakıma tasarlarlar. Fiiller için hareket kelimesinin anahtar kelime şeklinde olduğunu söylemek yanlış olmaz diye belirtmiştir. Demirci, fiilleri yapılarına göre; basit, türemiş ve birleşik fiiller olmak üzere üçe ayırmış. İçeriklerine göre; kılınış ve görünüş olmak üzere ikiye ayırmış. Çatıları öznelerine göre; etken, edilgen, dönüşlülük ve işteşlik olmak üzere dörde ayırmış. Nesnelerine göre ise; geçişlilik, geçişsizlik, oldurganlık ve ettirgenlik olmak üzere dörde ayırmıştır (Demirci, 2017:146).

Görüldüğü üzere, fiil konusunda görüş ortaya koyanların birleştiği nokta, fiilin hareket, iş ve oluş bildiren kelime olduğu yönündedir. Gramer kitaplarında fiil, yapı, anlam, çatı, zaman ve şahıs gibi değişik yönden incelenmiştir.

2.2. ESKİ ANADOLU TÜRKÇESİ ÜZERİNE BİRKAÇ SÖZ

Oğuz Türkçesinin bilinen ilk dönemi bilindiği gibi Eski Anadolu Türkçesidir. Eski Anadolu Türkçesi Selçuklu, Osmanlı, Akkoyunlu, Karakoyunlu, İlhanlı, Anadolu Beylikleri döneminde 13. yüzyıldan 15. yüzyılın ikinci yarısına kadar Anadolu, Azerbaycan, Balkanlar, Kıbrıs, Ege Adaları, Irak, Suriye, Kırım gibi geniş bir alanda kullanılmıştır (Öztürk, 2017: 18).

Hatice Şirin, 11. yüzyıldan sonra Anadolu bölgesinde Oğuzlar tarafından kurulup gelişmiş olan Türk yazı dilinin, taşıdığı dil özellikleri açısından genel olarak bazı dönemlere ayrıldığını ve bunlardan ilkinin Eski Anadolu Türkçesi dönemi olduğunu ifade etmiştir. Şirin, 13. ve 15. yüzyıllar arasında Anadolu'da Oğuzca'ya dayalı kurulup gelişen yazı diline Eski Anadolu Türkçesi denildiğini belirtmiştir (Şirin, 2018: 15).

Muharrem Ergin Eski Anadolu Türkçesinin 13, 14, ve 15. yüzyıllarda kullanılan Batı Türkçesinin ilk dönemini karşılayan bu dönemin özellikle Türkçe bakımında kendisinden sonraki iki dönemden çok farklı olduğunu ve bu dönemi Batı Türkçesinin bir kuruluş dönemi olarak ifade etmiştir. Ergin, bu dönem için *Eski Anadolu Türkçesi* terimini kullanmıştır (Ergin, 2013: 17).

Faruk Kadri Timurtaş ise Eski Anadolu Türkçesi için *Eski Türkiye Türkçesi* adını vermeyi daha uygun bulmuştur (Timurtaş, 1985: 319).

Faruk Kadri Timurtaş, Türkiye Türkçesini 13. ve 20. yüzyıllar arasında kullanılan bir dönem olarak göstermiş ve bu dönem içerisinde Eski Anadolu (Türkiye) Türkçesi (13-15. yüzyıl), Osmanlıca (16-20. yüzyıl) ve Modern (Yeni) Türkiye Türkçesinin (20 yüzyıl-…) yer aldığını belirtmiştir (Timurtaş, 1985: 319). Dolayısıyla Timurtaş Eski Anadolu Türkçesini, Türkiye Türkçesinin ilk dönemini oluşturduğunu ifade etmiştir.

Ahmet Bican Ercilasun, 13. yüzyıldan başlayıp 16. yüzyıl başlarına kadar süren Batı Türkçesinin bu ilk dönemine *Eski Oğuz Türkçesi* adını vermiştir. Ercilasun, *Eski Oğuz Türkçesi*nin 16. yüzyılda yerini Osmanlı Türkçesine bıraktığını ve *Eski Oğuz Türkçesi*nin kullanıldığı coğrafi alanın sadece Anadolu değil Kuzey ve Güney Azerbaycan ile Irak ve Suriye'de de kullanıldığını belirtmiştir. Ayrıca bu

dönemin 14. yüzyılın ikinci yarısından itibaren Balkanlarda da kullanıldığını ileri sürmüştür (Ercilasun, 2017: 438).

Gürer Gülsevin ve Erdoğan Boz bu dönem için *Eski Anadolu Oğuzcası* ya da *Eski Oğuzca* terimini uygun bulmuşlardır (Gülsevin ve Boz, 2013: 1).

Zeynep Korkmaz, *Eski Anadolu Türkçesi* veya *Eski Türkiye Türkçesi* diye adlandırılan bu dönemi, Anadolu ve Rumeli bölgesinde ve Oğuz-Türkmen lehçesi temelinde kurulup gelişmiş olan Türk yazı dilinin 13. ve 15. yüzyıllar arasını kaplayan dönemi olarak ifade etmiştir (Korkmaz, 2005:471).

Selçukluların 1040'da Gaznelileri yenilgiye uğratması Batı Türklerinin güçlenmesini hızlandırmıştır. Anadolu, İran, Azerbaycan, Horasan ve Kafkasya fetihleriyle de Büyük Selçuklu Devleti'nin sınırları genişlemiştir. 1064 Ani bölgesinin fethi, 1071 Malazgirt Savaşı, 1077'de Anadolu Selçuklu Devleti'nin kurulması gibi tarihi olaylar Eski Anadolu Türkçesinin kuruluşunda oldukça büyük rol oynamışlardır (Öztürk, 2017: 19).

Görüldüğü üzere kaynaklarda, Eski Anadolu Türkçesi için çoğunlukla Eski Anadolu Türkçesi terimi kullanılmıştır.

Eski Anadolu Türkçesi dönemi, kaynaklarda Selçuklu dönemi, Beylikler dönemi ve Klasik Osmanlıcaya geçiş dönemi olmak üzere üç başlık altında incelenmiştir (Öztürk, 2017: 19). Buna göre:

2.2.1. Selçuklu Dönemi Türkçesi:

11. ve 12. yüzyıllar arasında Oğuz unsuruna dayalı devlet kurmuş olan Büyük Selçuklular ve Anadolu Selçuklular döneminde resmi dil Farsça olduğu için söz konusu dönemde Oğuzcanın yazı dili konumuna gelmediği görüş yaygın bir görüştür. Eski Anadolu Türkçesinin ilk dönemlerinde yazılmış olan ve karışık dilli eserler olarak adlandırılan bazı eserleri de görürüz (Şirin, 2018: 17). 11. yüzyıla kadar zengin bir edebiyat ve kültür dili meydana getirmiş olan Türklük camiasının, birdenbire gerilediğini düşünürsek çelişkiye düşmüş oluruz. Üstelik İslâmiyet'e girilmiş olan bu dönemde İslâm dinini yaymak ve İslâmiyet'in ilkelerini öğretmek amacıyla pek çok eser yazılmış olması beklenir. Ama bu dönemde karanlıkla karşılaşıyoruz. Mustafa Canpolat, bu karanlık dönemin sebebini her yeri yakıp yıkan Moğolların Müslüman ülkelerdeki kitapları tahrip etmiş olabileceğini savunmuştur.

Bu düşüncesini de 13. yüzyıldan önce yazılmış ve bugüne kadar gelmiş olan pek az eserin de istinsahlarının 14. yüzyıla ve daha sonrasına ait olduğunu göz önüne alarak görüşünü desteklemiştir (Canpolat, 1967:166).

Mevlâna, Sultan Veled, Ahmet Fakîh, Yunus Emre ve Şeyyad Hamza gibi yazarlar Eski Anadolu Türkçesiyle yazılmış ilk eserleri vermişlerdir (Öztürk, 2017:21).

Bu dönemdeki eserler, dil yapıları bakımından bir yandan Oğuzca özellikler taşırken bir yandan da Orta Asya'nın yazı dili olan Karahanlı Türkçesinin izlerini taşımaktadır (Korkmaz, 2009:65). Dolayısıyla araştırmacılar bu döneme Karışık dilli eserler demeyi uygun bulmuşlardır.

2.2.2. Beylikler Dönemi Türkçesi:

Anadolu'nun siyasi tarihinde Selçuklu devletinin yıkılmasından Osmanlı devletinin imparatorluk haline gelmesine kadar geçen döneme denir. 13. yüzyıl sonu ile 15. yüzyıl başlarına kadar uzanan bu dönemde Türk dili, Selçuklu döneminin devamı olarak artık Eski Türkçenin izlerinden arınmış müstakil bir yazı dili olma konumuna geçmiştir (Şirin, 2018:25). Beyliklerin başında bulunan hükümdar ve beylerin kendi millî dil ve kültürlerine değer verip Türkçe yazan ilim adamları ve şairleri koruyup teşvik etmeleri de filizlenmeye başlayan bu yazı dilinin gelişmesine yardım etti. Artık Türkçe hükümdar ve beylerin saraylarında itibar makamına oturmuştu (Özkan, 2014: 68-69).

Bu dönemde, Kur'an surelerinin açıklamalı çevirileri, Peygamber kıssaları, evliya menkıbeleri, nasihatnâmeler gibi pek çok dini ve tasavvufî eserlerin çevirileri yapılmıştır (Öztürk, 2017:35).

2.2.3. Osmanlıcaya Geçiş Dönemi Türkçesi:

Anadolu Beylikleri döneminde Türkçenin ön plana çıkışı beylerin şair ve yazarları çeşitli vesilelerle Türkçe yazamaya yönlendirilmesiyle Türkçe yazılan eserler artmıştı. Böylelikle Oğuzca yazı dili konumuna geçme konusunda çok önemli adımlar atmıştır. Ancak 15. yüzyıldan sonra Beylikler döneminde görülen sade Türkçe geleneği yavaş yavaş bırakılmıştır (Şirin, 2015: 32).

Oğuzlar, kendilerine ait lehçeleri olmasına rağmen, edebî dil olarak uzun yıllar Orta Asya'daki ortak yazı dilini kullanmışlardır. Fakat geniş kitleler halinde

batıya göç ettiklerinde, geride bıraktıkları yurtlarından mesafe, siyasi ve kültürel bakımdan uzaklaşmışlardır. Büyük Selçuklular döneminde, resmî ve edebi yazı dilinde Türkçeden başka dilleri tercih etmesinin farklı sebepleri olabilir. Ancak Oğuzlar Anadolu'ya gelip burayı Türkleştirmeye başladıklarında kendi lehçeleri ile de yazmaya başladılar. Bu durum, bazı eserlerde iki dilin özelliklerinin bir arada kullanıldığını göstermektedir. Karışık dilli bu eserlere, Oğuzların yeni topraklarında verdikleri ilk eserler diyebiliriz (Gülsevin ve Boz, 2013:3).

Mecdut Mansuoğlu, Türklerin Anadolu ve çevresinde görünmesinden önce Orta Asya'da Eski Türk Dili yanında Oğuzca ve ona yakın şivelerden Kıpçakça, Suvarca, Türkmence bunların özelliklerini de veren ikinci bir yazı dili olduğunu Ancak her iki yazı dilinin aynı edebiyat kültürü içinde gelişme gösterdiğinden birbirleri ile sıkı temas halinde olup dış ve iç bakımdan önemli bir ayrılık göstermediğini ifade etmiştir (Mansuoğlu, 1951:228).

Mustafa Canpolat, bugün Selçuklu Türklerinden kalma bilinen en eski eserlerin 13. yüzyılın ikinci yarısını gösterdiğini, 11. yüzyıldan başlayarak Horasan, Mâveraünnehir ve Anadolu'da geniş bir egemenlik kurmuş olan Oğuzların, yazılı bir edebiyatları olmadığı yönünde yaygın bir görüş olduğunu ifade etmiştir. Ancak Canpolat, son zamanlarda karışık dil özellikleri gösteren bazı eserlerin bulunduğunu ve dolayısıyla Anadolu bölgesinde eserler veren bazı yazarların da bu karışık dili kullandıklarını belirtmiştir (Canpolat,1967: s.165).

Mustafa Özkan, 11. yüzyıl ve sonrası için Orta Asya'nın devamlı bir göç dönemi olduğunu belirtmiş ve büyük kitleler hâlinde göç eden Türk boylarının İran, Azerbaycan, Kafkasya, Suriye, Irak, Mısır vb. bölgelere yayıldıklarını ifade etmiştir. Özkan, bu göçlerle beraber o zamana kadar Orta Asya'da tek bir yazı dili hâlinde devam eden Türkçenin bazı kollara ayrıldığını ve bu kollardan birini de Anadolu'da 13. yüzyıldan başlayıp günümüze kadar devam eden Türk edebi dilinin oluşturduğunu söylemiştir (Özkan, 2014: 54).

Anadolu'da yazılı edebiyatın ne zaman başladığı konusunda da fikir verebilecek eserler bugün için elimizde yoktur. Ancak bu yazı dilinin Anadolu'nun Türkleşmesinden ve Selçuklu devletinin bu ülkede tamamıyla yerleştikten sonra başlamış olduğu tahmin edilmektedir (Özkan, 2014: 54).

Eski Anadolu Türkçesi ile yazılmış olan başlıca eserler ise şunlardır: *Sultan Veled'in Türkçe manzumeleri, Yunus Emre, Kadı Burhaneddin, Nesimî, Ahmedî, Eşrefoğlu Rumî, Kaygusuz Abdal, Ahmed-i Daî, Şeyhî, Ahmed Paşa, Avnî, Necatî* ve *Cem Sultan'ın dîvanları; Ahmet Fakîh'in Çarhnâmesi ve Evsâf-ı mesâcidi'ş-şerîfe'si, Şeyyad Hamza'nın Yusuf ve Zelîha, Hoca Mes'ud'un Süheyl ü Nevbahar, Mustafa Şeyhoğlu'nun Hurşîd ü Şîrîn, Ahmed-i Daî'nin Çengnâme* adlı mesnevîleri, *Âşık Paşa'nın Garibnâme'si,Erzurumlu Şeyhoğlu'nun Kabusnâme ve Marzubânnâme Tercümeleri, Kul Mes'ud'un Kelîle ve Dimne Tercümesi, Sa'lebîden Kısasü'l-enbiyâ Tercümesi, Şeyhî'nin Harnâme'si, Yazıcıoğlu Mehmed'in Muhammediye, Yazıcıoğlu Ahmed Bican'ın Envârü'l-âşıkîn* adlı dini eserleri, *Oruç Bey ve Aşıkpaşazâde'nin, Osmanlı Tarihleri, Yazıcıoğlu Ali'nin Selçuknâme* adlı *Oğuz Türkleri Tarihi, Mercimek Ahmed'in Kabusnâme'si, Sinan Paşa'*nın sanatlı nesirle yazılmış *Tazarruât-ı Sinan Paşa* adlı dinî-tasavvufi nitelikteki eseri ve Türk edebiyatının destanî hikâyelerden oluşan şaheseri durumundaki *Dede Korkut Kitabı*'dır (Korkmaz, 2017: 699).

Eski Anadolu Türkçesinin ses ve şekil özellikleri şöyledir:

Faruk Kadri Timurtaş öncelikle Eski Anadolu Türkçesi seslerini ünlüler ve ünsüzler olmak üzere ikiye ayırmıştır. Buna göre:

a) Ünlü Değişmeleri

1. İlk hecelerdeki i / e değişmelerinde EAT i tarafındadır: bin 'ben', di- 'de-', yi- 'ye-', giç- 'geç-'

2. Bazı kelimelerdeki e sesi, Eski Türkçede olduğu gibi, kendini korumuştur: eyü < edgü 'iyi', gey- < ked- 'giy-'

3. Şahıs zamirlerinden ben ve sen'in belirtme ve ilgi hali şekilleri olan beni, benüm ve seni, senüŋ kelimelerinin yanında bini, binüm; sini, sinün şekilleri de daha az sayıda olmak üzere görülmektedir.

4. Bazı kelimelerde, Eski Türkçe döneminde e olan ses i'dir: imdi < emdi, emti, amtı, işit- <eşit-, nice <neçe, nite < neteg. (Timurtaş, 1985:415).

b) Yuvarlaklaşma

1. Dudak ünsüzleri (b, m, p, v) tesiri ile yuvarlak ünlü taşıyan kelimeler şunlardır: bilezük, bunar, demür, tırmuk, semüz…

2. Eski Türkçe dönemindeki mevcut olan ġ ve g'lerin düşmesiyle oluşan yuvarlak kelimeler: alu < alıġ 'alık', aru < arıġ 'temiz', kapu <kapıġ 'kapı', saru < sarıġ 'sarı'

3. Bazı yapım eklerindeki ünlüler, Eski Türkçe döneminden beri yuvarlak olarak görülmektedir. Eski Anadolu Türkçesinde de bu yuvarlaklık devam etmektedir: açuk, artuk, ayruk, eksük, esrük…

4. Sıfat yapma eki –lu, -lü (< lıġ, -lig) -ġ, ve -g'lerin düşmesi dolayısıyla yuvarlak ünlü şeklindedir: dat-lu, derd-lü (Timurtaş, 1985:416).

c) Düzleşme ve Düzlük

1. Eski Anadolu Türkçesindeki bazı kelimelerde, Eski Türkçe'ye göre bir düzleşme görülmektedir: bit- < büt-, içün < üçün < uçun, kanı < kanu.

2. Bazı kelimelerde kök ünlüsü yuvarlak olduğu halde, daha sonraki ünlü düzdür. Eski Anadolu Türkçesinde iki şekli bulunmakla beraber düz ünlü şekli daha yaygındır: bulıd, büri-, çüri-, okı-…

3. Bazı eklerde yardımcı (bağlayıcı) durumunda olan ünlü, özellikle düz, az da olsa yuvarlaktır: bul-ın-duk, ur-ın-dı, gör-in-mez, yuy-ıl-maz…(Timurtaş, 1985:420).

d) İncelme

1. Eski Türkçe ve geçiş devresinde kalın oldukları halde ç, ŋ, ş, y ünsüzleri ile bir arada bulunmaları sebebiyle bazı kelimelerdeki ünlüler incelmiştir: biç- < bıç-, içün < üçün < uçun, dinle- < tıŋla-, piş- <pış…(Timurtaş, 1985:421)

e) Ünlü Türemesi

Ünlü türemesinin örneği çok azdır. Ancak kelime ortasında olmak üzere birkaç kelimede ünlü türemesi görülmektedir: azacuk, yigirek(Timurtaş, 1985:421).

f)Ünlü Düşmesi

1. Kelime başında ünlü düşmesi için çok az örnek vardır: sıtma < ısıtma, yuku < uyıku < udıku.

2. Kelime ortasında ise ünlü düşmesi fazla görülmektedir: çağrış-, bögrüş-, üzre, yahşı, ogra-… (Timurtaş, 1985:421).

g) Derilme- Birleşme

1. Kalıplaşmış sözler: niçün < ne + içün, n'it- < ne + it-, n'ol- < ne + ol-…

2. Aruz vezni dolayısıyla ortaya çıkan ve geçici özellikte olan ünlü düşmeleri ve birleşmeleri

a) ki ile: k'ol, k'ola, k'itdi, k'ider.

b) i- fiili ile: belürdise < belürdi ise, irmeyedi < irmeye idi, hayâl midi < hayâl mi idi, döşedidüm < döşedi idüm (Timurtaş, 1985: 422).

a) Ünsüz Değişmeleri

1. Bazı kelimelerdeki b-'ler, bugün olduğu gibi p'ye dönmemiş; kendini korumuştur: barmak, başmak, berk, bınar, büre…

2. Eski Türkçe'deki bazı kelimelerin başındaki b-'ler Eski Anadolu Türkçesinde v- olmuştur: var-, var, vir-, viribi.

3. Eski Türkçe'deki bazı kelimelerin içinde ve sonundaki b-ler de daha devrenin başında v- olmuştur: av, ev, iv, sev-, tavşan…

4. t / d değişimi Eski Anadolu Türkçesinde karışıktır.

a) d ile olanlar: dad, dak-, deri, derzi, dut-…

b) t ile olanlar: taġ, taġıl-, tal, tamak, tanuk, taş 'dış'…

5. k / g: Eski Türkçe'deki k-'lerin Eski Anadolu Türkçesinde g'ye dönüştüğü görülür: gel-, getür-, gir-, gül-, göl…

6) ķ- / ḫ: Bazı kelimelerde hece ve kelime sonunda görülmektedir: çoḫ, yoḫsul, baḫ-, uçmaḫ 'cennet', yapraḫ…

7) ġ / v: Birkaç kelimede kelime içinde olmuştur: kulaġuz < kulavuz.

8) ŋ / m: Bazı kelimelerde yuvarlak ünlülerde sonra gelen ve bugün -m- olan -ŋ- kendini korumuştur: göŋlek, koŋşu (koŋşı), toŋuz (doŋuz).

9) d/ y: Eski Türkçe'deki d, Eski Anadolu Türkçesinde y olmuştur: ayru, ayrıl-, ayak, büyük, gey-…(Timurtaş, 1985:422-423).

b) Ünsüz Düşmesi

1. -b / -l- : ol- < bol-, getür- < keltür-, otur- < oltur-

2.y- ve -y- : ılan, ılduz-, ıpar, ırak...

3.-ġ, -g ve -ġ-, -g- : alu < alıġ, aru < arıġ, ayru < adrıġ, bilü < bilig, diri < tirig, kulak < kul-ġak, emek < emgek, eyü < edgü… (Timurtaş, 1985:426).

c) Ünsüz Türemesi

1. Yardımcı ünsüzler -y- ve -n-'nin kullanılması normaldir. Yalnız işaret zamiri bu, şu, ol'un çokluğunda yardımcı - getirilmemektedir: bular, şular, olar. Fakat, bular zamirinin ayrıca bunlar şekli de vardır. Birkaç kelimede y- protezi görülmektedir: yiriş-, yit-, yigren- (Timurtaş, 1985:427).

d) Ünsüz İkizleşmesi

Ünsüz ikizleşmesi (gemination) sadece -ss- olarak ve sınırlı birkaç kelimede görülmektedir: assı, ıssı (issi) ''sahibi'', ıssı (hararet), appak, elli(Timurtaş, 1985:427).

e) Ünsüz Yer Değiştirmesi

Ünsüz yer değiştirmesinin çok örneği yoktur: karva- horyad, yarpah(Timurtaş, 1985:427).

f) Hece Düşmesi

Hece düşmesi için örnek azdır, 3. şahıs bildirme eki olan ve tur- fiilinden gelen durur'un -dur, -dür şekli de bulunmaktadır: ay-dur, derviş-dür(Timurtaş, 1985:427).

Şekil Özellikleri

1. Çokluk eki bugünkü gibi -lar, -ler'dir: can-lar, söz-ler.

2. İyelik eklerinde görülen farklılık Türkiye Türkçesine göre 1. ve 2. şahıslarda aradaki ünlünün daima yuvarlak olması, 3. şahıs ekinin ise daima düz olmasıdır.

âh-um, at-uŋ, göz-i, yâr-umuz, iş-üŋüz, ev-leri.

3.İsim çekim eklerinin bugünkünden farkı ilgi hali ekinin daima yuvarlak ünlülü (-uŋ, -üŋ ; -nuŋ, -nüŋ), bulunma ve ayrılma ekleri hep -d iledir (-da, -de ; -dan, -den).

4. 3. şahıs iyelik eklerinden sonra umumiyetle -n belirtme eki kullanılmaktadır: söz-i-n, ev-i-n-i.

5. Bağlama edatı ile'nin (-la, -le şeklinde de) vasıta ve beraberlik eki olarak kullanılışında bugünkünü göre farklı bir durum yoktur: su-y-ıla, gözi-y-le. Diğer instrumental eki olan –n Eski Anadolu Türkçesi'nde oldukça işlektir: göz-i-n 'göz ile'', dün-i-n, güz-i-n, sabah-ı-n, güc-i-n…

6. Eşitlik eki -ça,-çe ; -ca, -ce'nin kullanılışında farklı bir durum yoktur.

7. Yön ekleri -ra,-re ; -aru, -erü (< ġaru, -gerü: taş-ra > daş-ra, iç-re, üze-re; yok-aru, iç-erü…

8. Görülen geçmiş zaman eklerinde 1. ve 2. şahıslarda ünlü yuvarlak 3. şahısta işe düzdür: ağla-dum, geç- düŋ, bul-dı, kıl-duk, ilet- düŋüz, sor-dılar.

9. Anlatılan geçmiş zaman eki -mış,-miş'dir: düş-miş-em, di,miş-sin.

10. Şimdiki zaman için özel bir ek olmayıp geniş zaman ve istek ekleri şimdiki zaman için kullanılır.

11. Geniş zaman ekleri -ur, -ür; -ar –er ve -r'dir. Birinci şahıs eki olarak özellikle -am,-em ; az olarak -van, -ven ve -ın, -in ; ender olarak -vam, -vem ve -vanın, -venin kullanılır: kalur-am, sorar-van.

12. Gelecek zaman eki -ısar, -iser'dir: öl-iser-em, bul-ısar-sın.

13. Şart eki -sa, -se'dir: yaz-sa-m, bin-se-m, dut-sa.

14. İstek eki -a,-e'dir: dur-a-m, gör-e-m, bil-e-ven.

15. Emir çekiminde her şahıs için farklı ekler kullanılmıştır: var-ayın,vir-eyim, ağla-ġıl, işit-gil, eyle-sün.

16. Soru eki -mı, -mi'dir, ekteki ünlü ise daima düzdür (Timurtaş, 1985: 435-437).

Gürer Gülsevin ve Erdoğan Boz, Eski Anadolu Türkçesinde kök ünlüsünde e-i tercihinin karışık olduğunu bundan dolayı da belli bir kuraldan söz etmenin mümkün olmadığını ve kural olarak söylenen eserlerde ise, belli eserlerin imlâsı olarak görülmediğini ifade etmişler (Gülsevin,Boz,2013:42).

Erol Öztürk, yuvarlaklaşmaların ı>u, i>ü şeklinde olup kelime kökünde ve eklerde olmak üzere iki şekilde olduğunu, kök kelimelerde bugün düz kullanılan kelimelerin Eski Türkçe döneminde ve Eski Anadolu Türkçesi döneminde yuvarlak şekilde kullanıldığını ve bu kelimelerin bazılarında yuvarlaklaşma sebebinin belli olmadığını belirtmiştir (Öztürk, 2017: 46).

2.3. TARAMA SÖZLÜĞÜ'NÜN SÖZLÜK TÜRKÇESİNDEKİ YERİ

Tarama Sözlüğü, ilk cildinin yayımlandığı tarihten bu yana Türkoloji alanında büyük bir boşluğu doldururken yerli ve yabancı uzmanlarca sürekli aranan ve kullanılan bir başyapıt niteliğinde olmuştur. *Tarama Sözlüğü,* 13. yüzyıldan 19. yüzyıla kadar Türkiye Türkçesiyle yazılmış eserlerden taranan ve bugün kullanımdan düşmüş veya anlamı, yapısı değişik olarak kullanılan Türkçe kelimeleri tanıklarıyla birlikte veren bir çeşit tarihsel sözlüktür. İki dizi halinde 12 cilt olan *Tarama Sözlüğü,* 1935'ten 1977'ye kadar 42 yıl süren bir çalışmanın ürünüdür.

Sözlüğün hazırlık çalışmalarına 1935 yılında başlanmıştır. İlk aşamada 135 kitap taratılarak sözlüğe malzeme toplanmış, sonrasında bu kısmı düzenleme ve basım aşaması izlemiştir. 1941 yılından başlayarak, bir yandan eldeki tarama fişleri sözlük düzeninde işlenmiş, diğer yandan da tarama işi sürdürülmüştür. Taranan kitap sayısı da 160'a yükselmiştir. 1943 – 1957 yılları arasında her biri A'dan Z'ye kadar tam bir sözlük olan dört ciltlik *Tanıklarıyla Tarama Sözlüğü* hazırlanmıştır. Daha sonraki çalışmalarla, ilk diziyi oluşturan bu dört cildin söz varlığı bir araya getirilmiş, bazı yönlerden geliştirilmiş ve yeni taranan 67 kitaptan da yararlanılarak,

1963 – 1972 yılları arasında altı cilt olarak yayımlanan *Tarama Sözlüğü* düzenlenmiştir. Bu altı ciltten sonra ise 1974 – 1977 yılları arasında Ekler ve Dizin ciltleri yayımlandıktan sonra *Tarama Sözlüğü* toplamda sekiz cilt olmuştur (Dilçin, 2018: 7).

2.4. TARAMA SÖZLÜĞÜ ÜZERİNE YAPILAN BAZI ÇALIŞMALAR

2.4.1. Makaleler

Özçelik, S. (2017), ‘‘Süheyl ü Nevbahâr ve Tarama Sözlüğü’nde *boyla*- Fiili Üzerine Düzeltmeler’’, *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi.* Sayı 6/4.

Özavşar, R. (2017), ‘‘Tarama Sözlüğü ve Türkçe Sözlük’e Göre Anlam Genişlemesine Uğramış Kelimeler’’, *Hikmet Akademik Edebiyat Dergisi*. Sayı 6.

Dündar, A. İ. (2020),‘‘Tercüme-i Sıhâh-i Cevherî’den (Vankulu Lugatı) Tarama Sözlüğü’ne Katkılar’’, *Rumeli İslâm Araştırmaları Dergisi*. Sayı 5.

2.4.2. Yüksek Lisans Tezleri

Çelik, Y. (2010), ‘‘ Türkçe Sözlük’ün A, B, C Maddelerindeki Fiillerin Eski Anadolu Türkçesindeki Görünümleri’’, *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü,* Adana.

Erdem, S. (2011), ‘‘ Derleme ve Tarama Sözlüklerindeki Ortak Maddelerin Karşılaştırılması (Fiil), *Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü,* Sakarya.

Şendöl, A. (2021), ‘‘ Tarama Sözlüklerindeki Kılık Kıyafet Sözcüklerinin Dil Bilgisel İncelenmesi’’ *Düzce Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü,* Düzce.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

YÖNTEM

3.1. ARAŞTIRMA YÖNTEMİ

Çalışmamızın temeli *Türkçe Sözlük* üzerine dayandırılmıştır. Çalışmada *Türkçe Sözlük'*teki fiillerin yoğunluğu bakımından D ve E maddeleri üzerinde durulmuştur. D ve E maddesindeki fiiller tespit edilerek Eski Anadolu Türkçesindeki karşılıkları gösterilmiştir.

D ve E maddesindeki basit ve türemiş fiiller belirlendikten sonra bu fiiller anlam ve biçim bakımından sınıflandırılmıştır. *Türkçe Sözlük'*teki fiiller yapı ve anlam bakımından değerlendirildikten sonra ise eğer varsa *Tarama Sözlüğü'*ndeki anlam ve biçimleri gösterilmiştir. Bu Çalışmada, Eski Anadolu Türkçesi söz varlığı üzerine yapılmış en önemli çalışmalardan biri olan *Tarama Sözlüğü'*nden faydalanılmıştır.

Basit ve türemiş fiiller hem *Türkçe Sözlük'*te hem de *Tarama Sözlüğü'*nde bulunmaları ve bulunmamalarına göre sınıflandırılmıştır. Basit fiiller, *''Aynı Biçim ve Aynı Anlamdaki Basit Fiiller'', '' Aynı Biçim ve Kısmen Aynı Anlamdaki Basit Fiiller'', '' Farklı Biçim ve Aynı Anlamdaki Basit Fiiller'', ''Farklı Biçim ve Kısmen Aynı Anlamdaki Basit Fiiller'', ''Aynı Biçim Farklı Anlamdaki Basit Fiiller'', ''TS'de Olup Tar. S'de Olmayan Basit Fiiller'', ''TS' deki Basit Fiillerin Tar. S' de Birleşik Fiillerle Karşılanması'', ''TS' de Olmayıp Tar. S'de Olan Basit Fiiller''* Türemiş fiiller ise, *''Aynı Biçim ve Aynı Anlamdaki Türemiş Fiiller'', ''Aynı Biçim ve Kısmen Aynı Anlamdaki Türemiş Fiiller'', ''Farklı Biçim ve Aynı Anlamdaki Türemiş Fiiller'', ''Farklı Biçim ve Kısmen Aynı Anlamdaki Türemiş Fiiller'', ''Aynı Biçim ve Farklı Anlamdaki Türemiş Fiiller'', ''TS'de Olup Tar. S'de Olmayan Türemiş Fiiller'', ''TS'de Türemiş Fiillerin Tar. S'de Birleşik Fiillerle Karşılanması'', '' TS'de Olmayıp Tar. S'de Olan Türemiş Fiiller''* olmak üzere 16 ana başlık altında değerlendirme yapılmıştır.

Çalışmada öncelikle fiillerin *Türkçe Sözlük*'teki biçimleri ve anlamları madde başı olarak verilmiştir. Ardından bu fiillerin (varsa) *Tarama Sözlüğü'*ndeki

karşılıkları verilmiştir. *Tarama Sözlüğü'*nde ve *Türkçe Sözlük'*te hiç yer almayan fiiller ise ayrı bir başlık altında ve sözcük listesi şeklinde sıralanmıştır.

Çalışmada, öncelikle geleneksel fişleme yönteminden yararlanılmış. Daha sonra tespit edilen kelimeler bilgisayar aracılığıyla yazıya geçirilmiştir.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

İNCELEME

4.1. BASİT FİİLLER

Bir sözcüğün ekleri atıldıktan sonra geriye kalan ve artık bölünemeyen biçimine basit fiil (kök durumunda olan eylem, yalın eylem) adı verilir (Koç, 1996: 340).

4.1.1. Hem *TS*' de Hem *Tar. S*'de Bulunan Basit Fiiller

Bu bölümde, hem *Türkçe Sözlük*'te hem *Tarama Sözlüğü'*nde bulunan basit fiiller incelenmiştir. Buna göre bu başlık içerisinde aynı biçim ve aynı anlamda olan, aynı biçim ve kısmen aynı anlamda olan, farklı biçim ve aynı anlamdan olan, farklı biçim ve kısmen aynı anlam olan ayrıca aynı biçim ve farklı anlamda olan basit fiiller incelenmiştir.

4.1.1.1. Aynı Biçim ve Aynı Anlamdaki Basit Fiiller

Çalışmada, hem *Türkçe Sözlük'*te hem *Tarama Sözlüğü'*nde bulunan aynı biçim ve aynı anlamdaki basit fiiller şunlardır:

değ-

TS: (I) 1. Aralık kalmayıncaya kadar birbirine yaklaşmak, dokunmak, temas etmek. 2.Ulaşmak, erişmek. 3. İstenilen yere düşmek, rast gelmek, isabet gelmek. (II) 1. Değerinde olmak. 2 Karşılık olmak. 3. Zevk veren şeyler hoşa gitmek. 4. Herhangi bir nitelikte olmak. 5.Eş değerde olmak.

Tar. S: (I) Düşmek, yakışmak, (II) Ulaşmak, erişmek, dokunmak, isabet etmek.

dil-

TS: 1**.** Bir bütünü ince ve yassı parçalara ayırarak kesmek. 2. Yarmak.

Tar. S: Yarmak.

dön-

TS: 1. Kendi ekseni üzerinde veya başka bir şeyin dolayında hareket etmek. 2. Geri gelmek, geri gitmek. 3. Yönelmek. 4. Sapmak. 5. Bir şeyi andıracak duruma girmek, benzemek. 6. Sınıfta kalmak. 7. Durumdan duruma geçmek, değişmek, olduğundan daha değişik bir durum almak, benzemek. 8. Belirli bir yerde dolaşmak. 9. Kendini bir yandan başka bir yana çevirmek. 10. Yönetilmek, düzene konulmak, çekip çevrilmek. 11. Söz konusu etmek, hatırlamak.12. Bırakılan bir konu veya işe başlamak. 13. Hileyle gizlice yapılmak. 14. İnanç, din veya düşüncesini değiştirmek.

Tar. S: 1**.** Değişmek, bozulmak, bir halden başka bir hale geçmek. 2. Vazgeçmek, feragât etmek. 3. Benzemek 4. Çevrilmek, tercüme olunmak, naklolunmak.

düş-

TS: 1**.** Yer çekiminin etkisiyle boşlukta, yukarıdan aşağıya inmek. 2. Durduğu, bulunduğu, tutunduğu yerden ayrılarak veya dayanağını, dengesini yitirerek yukarıdan aşağıya inmek. 3. Yere devrilmek, yere serilmek. 4. Hava taşıtları kaza sonucu hızla yere inerek çarpmak. 5. Vücuda bol gelen giysi aşağı kaymak. 6. Yağmak. 7. Vurmak, değmek, rastlamak. 8. Vakti gelmeden ölü doğmak. 9. Atlanmak, aradan çıkmak, eksik kalmak. 10. Eksilmek. 11. Aşırı ilgi veya sevgi göstermek. 12. Uğramak, kapılmak. 13. Yakışmak. 14.Yakışık almak. 15. Ödevi veya etkisi içinde bulunmak. 16. Bulunmak. 17. Biriyle yaşama, çalışma birlikte olma durumunda kalmak. 18. Bir bölüşme sonunda payına ayrılmak. 19. Kötü bir sebeple istenmeden bir yerde bulunmak. 20. İşbaşından uzaklaşmak. 21. Hızı, gücü, değeri azalmak. 22. Isı, basınç, ateş vb. eksilmek, azalmak. 23. Düşkünleşmek. 24. Bir yere ansızın gelmek, damlamak, tesadüfen gelmek. 25. Belirli zamana rastlamak**.** 26. Fırsat çıkmak. 27. Olmak, olumsuz bir duruma girmek. 28. Savaşta savunulmaz duruma gelerek teslim olmak. 29. Bazı deyimlerde ‘’yürümek, birlikte gelmek’’ anlamlarında kullanılan bir fiil. 30. Bayağılaşmak. 31. Kötü yola girmek. 32. Alışmak, müptela olmak. 33. Telefon, sanal ağ vb. alanlarda bağlantı kurmak.

Tar. S: 1.Vâki olmak, olabilmek, 2. Mağlup olmak. 3. Müstevli olmak.4. Üzerine yürümek, hücum etmek. 5. Yakışmak, âit olmak. 6. Konmak, inmek, nüzul etmek. 7. Şehit olmak, savaşta ölmek. 8. Baş vurmak, intisap etmek. 9. Girmek,

kapanmak, sığınmak. 10. Atlamak, girmek. 11. Yıkılmak. 12. Âciz, çaresiz kalmak, sefil olmak.

eğle-

TS: 1)Durdurmak. 2)Oyalamak. 3)Avutmak.

Tar. S: 1)Geciktirmek, vakit geçirmek. 2) Avutmak, oyalamak.

ek-

TS: 1) Bir bitkiyi üretmek için toprağa tohum atmak veya gömmek. 2) Toprağı ekip biçmek için kullanmak. 3)Serpmek. 4)Bir şeyin başlamasına yol açacak sebepleri hazırlamak. 5)Birini uydurma bir sebeple bırakıp gitmek, savuşmak, atlatmak. 6) Parayı boşuna harcamak, ziyan etmek. 7) Yarışta geçmek.

Tar. S: 1)Tohum atmak. 2) Dökmek, saçmak, serpiçtirmek. 3)Telef etmek, harcamak.

erin-

TS: Üşenmek.

Tar. S: Tembellik etmek, üşenmek, gevşek davranmak.

eş-

TS (I): 1) Toprağı veya toprak gibi yumuşak bir şeyi biraz kazmak. 2) Araştırmak, incelemek. (II) At hızlı gitmek.

Tar. S (I): Kazmak. (II) 1) Hızlı yürümek, atla hızlı hızlı gitmek. 2) Hızlı yürütmek, koşturmak.

eyle-

TS: 1) Bir kişiden veya bir şeyden yoksun bırakmak. 2) Etmek, yapmak.

Tar. S: 1) Yapmak, inşa etmek, imâl etmek. 2) Yaratmak. 3) Demek, buyurmak, söylemek. 4) Nasbetmek, tâyin etmek.

Görüldüğü üzere bu bölümde, hem *TS'* de hem *Tar. S'*de bulunan ve aynı biçim, aynı anlamdaki 9 adet basit fiil tespit edilmiştir: *değ-, dil-, dön-, düş-, eğle-, ek-, erin-, eş-,* ve *eyle-* buna göre Türkiye Türkçesindeki ve Eski Anadolu Türkçesindeki bazı basit fiillerin aynı anlam ve aynı biçimde kullanıldığı görülmüştür.

4.1.1.2. Aynı Biçim ve Kısmen Aynı Anlamdaki Basit Fiiller

Çalışmada, hem *Türkçe Sözlük'*te hem *Tarama Sözlüğü'*nde bulunan aynı biçim ve kısmen aynı anlamdaki basit fiiller şunlardır:

deş-

TS: 1**.** Oymak, delmek, yara açmak, içini açmak, karıştırmak, kazmak. 2. Bir sorunun üzerinde yeniden durmak, hatırlatmak, kurcalamak.

Tar. S: Yarmak, yarıp açmak.

dol-

TS: 1.Dolu duruma gelmek. 2.Bitkiler olgunlaşmak, erginleşmek. 3.Bir yere iyice yayılmak, kaplamak. 4. Bir yerde çok eşya veya kimse toplanmak, kalabalık duruma gelmek. 5. Süre, hesap tamamlanmak. 6. Sabrı tükenip öfkesi taşacak duruma gelmek.

Tar. S: Patlayacak hale gelmek.

dök-

TS: 1. Sıvı veya tane durumunda olan şeyleri bulundukları kaptan başka bir yere boşaltmak. 2. Belli bir boşaltmak. 3. Akıtmak, düşürmek. 4. Saçmak, serpmek. 5. Salmak, bırakmak. 6. Üstünde bulundan bir şeyi düşürmek. 7. Teninde kızamık, kızıl, suçiçeği hastalıklarında olduğu gibi kırmızı lekeler çıkmak. 8. Maden, mum, eriyiği veya çimento, alçı vb.ni kalıba akıtarak biçim vermek, döküm yapmak. 9. Sulu hamuru kızgın yağ veya tepsinin içine akıtarak pişirmek. 10. Bir yere çokça bir şey yığmak, taşımak. 11. Çok söylemek. 12. Bir şeyi yok etmek için atmak. 13 Bir işte veya bir konuyu ele alış biçiminde değişiklik yapmak. 14. Yakmak, tutuşturmak. 15. Kullanmak, harcamak, sarf etmek. 16. Çok sayıda öğrenciyi sınavda veya bir üst sınıfa geçirmede başarısız saymak. 17. Bol bol vermek, ödemek, sarf etmek. 18. Açığa vurmak, söylemek, ortaya koymak.

Tar. S: 1. Bırakmak, terk etmek, atmak. 2. Sarfetmek, harcetmek.

döşe- [1]

TS: 1. Bir tabanı, tahta, karo, mermer vb. yapı gereçleriyle kaplamak. 2. Kumaş, halı vb.ni bir yeri iyice örtecek biçimde sermek. 3. Bir ev veya dairenin oturulabilir duruma gelmesi gerekli eşyayı oraya yerleştirmek. 4. Boru, kablo vb. yerleştirmek, çekmek.

Tar. S: 1. Yaygın halde vermek. 2. Sermek, yaymak, açmak.

dür-

TS: 1**.** Bir şeyi kıvırıp silindir biçiminde kendi üzerine sarmak. 2. Bir şeyi üst üste katlamak.

Tar. S:1. Bükmek, katlamak, tomar haline getirmek. 2. Toplamak, devşirmek. 3. Buruşturmak.

[1] Gülensoy, T. (2017). *Türkiye Türkçesindeki Türkçe Sözcüklerin Köken Bilgisi Sözlüğü.* İstanbul. Bilge Kültür Sanat Yayınları. Gülensoy, Türkiye Türkçesindeki Sözcüklerin Köken Bilgisi Sözlüğü adlı çalışmasında *döşe-* fiili için Eski Türkçede *töşe-* 'yatak yaymak, sermek' (KT., Uyg., DLT) şeklinde olduğunu belirtmiştir.

dürt-

TS: 1. Ucu sivri bir şeyle veya elle hafifçe itmek. 2. Değmek, dokunmak. 3. İstenilen şeyi yaptırmak için birine kışkırtıcı söz söylemek, tahrik etmek. 4. Uyarmak, ikaz etmek.

Tar. S: Sürmek, sürtmek.

düz-

TS: 1.Bir gereksinimi karşılamak amacıyla birçok şeyi birbirini tamamlayacak biçimde bir araya getirmek. 2. Düzene sokmak, düzene koymak, sıralamak, elverişli, uygun duruma getirmek. 3. Şiir, destan, şarkı vb. yaratmak, oluşturmak, meydana getirmek. 4. Uydurmak. 5. Cinsel ilişkide bulunmak.

Tar. S: 1. Dizmek, ipliğe geçirmek. 2. Yapmak, meydana getirmek, tertip, tanzim etmek. 3.Hazılamak 4. Telif etmek, nazmetmek. 5. Düzeltmek, tashih etmek.6. Düzen vermek, akort etmek. 7. Süslemek, donatmak.

Görüldüğü üzere bu bölümde, hem *TS'* de hem *Tar. S'*de bulunan ve aynı biçim, kısmen aynı anlamdaki 7 adet basit fiil tespit edilmiştir*: deş-, dol-, dök-, dür-, döşe- dürt-, düz-* buna göre Türkiye Türkçesindeki ve Eski Anadolu Türkçesindeki bazı basit fiillerin aynı anlam ve aynı biçimde kullanıldığı görülmüştür.

4.1.1.3. Farklı Biçim ve Aynı Anlamdaki Basit Fiiller

Çalışmada, hem *Türkçe Sözlük'*te hem *Tarama Sözlüğü'*nde bulunan farklı biçim ve kısmen aynı anlamdaki basit fiiller şunlardır:

değir-

TS: 1. Duyurmak, bildirmek, ulaştırmak. 2. Değdirmek, dokundurmak.

Tar. S değir-, (değür-): 1. Eriştirmek, yetiştirmek, ulaştırmak, duyurmak, bildirmek.

de-

TS: Söylemek, söz söylemek

Tar. S di-: Söylemek, demek.

der-

TS: Bir araya getirmek, derlemek, toplamak,devşirmek.

Tar. S der-, (dir-, derne-, dirne-): Dermek, Toplamak, biriktirmek.

döv-

TS: 1. Tokat, yumruk, tekme vurarak canını acıtmak.2. Çamaşır, halı vb.ni tokaç, sopa gibi şeylerle vurarak temizlemek.3. Bir şeyi toz durumuna getirmek için ezmek. 4. Ezmek. 5. Çırpmak. 6. Ateşte ısıtılarak yumuşatılmış bir madeni, vurarak istenilen biçime getirmek. 7. Topa tutmak. 8. Çarpmak, sertçe dokunmak. 9. Davul vb. çalmak, vurmak.

Tar. S döğ-: 1. Ezmek 2. topa tutmak, bombardıman etmek. 3. Basmak, baskın yapmak.

dur-

TS: 1. Hareketsiz durumda olmak olmak.2. İşlemez olmak.3. Bir yerde bir süre oyalanmak, eğlenmek, eğleşmek, tevakkuf etmek. 4. Dinmek, kesilmek. 5. Varlığını sürdürmek. 6. Var olmak. 7. Beklemek, dikilmek. 8. Yaşamak. 9. Birisinin malı olarak bulunmak veya o malla ilişkisi olmak. 10. Kalmak. 11. Bir yerde olmak veya bulunmak. 12.Belli bir durumda, bir görevde bulunmak. 13. Ara vermek. 14. Bir konuyla çok ilgilenmek, üstüne düşmek. 15. Kök veya gövdeleri sonuna **–a (-e)** zarf-fiil eki almış fiillere gelerek süreklilik bildiren birleşik fiiller oluşturur.

Tar. S dur-, (tur-): 1. Kıyam etmek, ayağa kalkmak. 2. Vaz geçmek, geri durmak. 3. Kurulmak, yapılmak. 4. Karşı durmak, karşı koymak. 5. Bağlanmak,

kendini vermek, mülâzemet etmek. 6. Kopmak, meydana gelmek. 7. Yaşamak, çok yaşamak. 8. Erişmek, yerleşmek.

em-

TS: 1) Dudak, dil ve soluk yardımıyla bir şeyi içine çekmek, somurmak. 2) Tükürük yardımıyla eriterek içine çekmek. 3) Soğurmak. 4) Uzun süre yararlanmak.

Tar. S emiş- : Emmek.

eski-

TS: 1) Eski duruma gelmek. 2) Yıpranmak. 3) Gözden düşmek, değeri kalmamak. 4) Yaşlanmak.

Tar. S eksi-: Eskimek.

esri-

TS: 1) Herhangi bir sebeple kendinden geçmek, gaşyolmak. 2) Çoşup kendinden geçmek, vecde gelmek. 3) Mest olmak, sarhoş olmak.

Tar. S esir-, (esri-): 1) Sarhoş olmak, aklını kaybetmek, delirmek, kendinden geçmek. 2) Azgınlaşmak, sertleşmek, çok kızmak.

et-

TS: 1) Bir işi yapmak. 2) 'İyi, kötü' zarflarıyla birlikte davranmak. 3) Bulmak, erişmek. 4) Birini bir şeyden yoksun bırakmak. 5) Eşit değer kazanmak. 6) Herhangi bir değerde olmak. 7) Kötülükte bulunmak. 8) Küçük veya büyük abdestini yapmak. 9) Demek, söylemek.

Tar. S (II) ayıt-, (eyit-, ayt-, eyt-, it-): Söylemek, demek anlatmak.

eyit-

TS: 1) Bir işi yapmak. 2) ‘İyi, kötü’ zarflarıyla birlikte davranmak. 3) Bulmak, erişmek. 4) Birini bir şeyden yoksun bırakmak. 5) Eşit değer kazanmak. 6) Herhangi bir değerde olmak. 7) Kötülükte bulunmak. 8) Küçük veya büyük abdestini yapmak. 9) Demek, söylemek.

Tar. S eyit-, (ayıt-, ayt-, eyt-, et-, it-,): Söylemek, demek anlatmak.

eyle-

TS: 1) Bir kişiden veya bir şeyden yoksun bırakmak. 2) Etmek, yapmak.

Tar S eylen-: 1) Eylemek. 2) Yapılmak, hazırlanmak, edinmek.

tak-

TS: 1.Bir şeyi başka bir yere uygun bir biçimde tutturmak, iliştirmek, geçirmek. 2. Düğün v.b. törenlerde takı armağan etmek. 3. Ad, lakap koymak, 4. Kuşanmak. 5. Kendisiyle birlikte götürmek, yanına almak veya arkasından izletmek. 6. Biriyle olumsuz uğraşmak. 7. argo Borç bırakmak. 8.argo Önemsemek. 9. (-den, -de) argo Sınavını başaramamak.

Tar. S dak-: Takmak, kuşanmak

tın-

TS: 1. Ses çıkarmak. 2. Önemsemek, önem vermek, dikkate almak, takmak.

Tar. S dın- (tın-): Ses çıkarmak, söz söylemek.

tut-

TS: 1. Elde bulundurmak, ele almak. 2. Ele geçirmek, yakalamak. 3.Avlamak 4. Yanında bulundurmak, alıkoymak. 5. Hürriyetinden yoksun bırakıp bir yere

kapamak. 6. Kaplamak. 7. Kırağı, çiğ veya kar bir yüzeyde görünür durumda olmak, kalmak. 8. Denetimi ve etkisi altına almak. 9. Desteklemek, birinden yana çıkmak. 10. Benimsemek, beğenmek. 11. Gereğini yapmak, yerine getirmek. 12. Uygun gelmek, çekişmez olmak. 13. Kapatmak, sarmak. 14. Hizmetine almak veya kiralamak. 15. Bir işe herhangi bir anlayışla girişmek. 16. Beddua, dua, ah vb. etkisini göstermek, gerçekleşmek, yerine gelmek, varmak. 17. Ulaşmak, varmak. 18. Para toplamı …-e varmak, değeri olmak. 19. Uğramak. 20.Herhangi bir durumda bulundurmak. 21. Varsaymak, farz etmek. 22. Hedef olarak almak. 23. Alacağa veya vereceğe saymak. 24. Yaklaştırmak. 25. Kullanmak. 26. Bağlamak. 27. Beklenen sonucu vermek. 28. İş görebilmek. 29. Sürmek, zaman almak. 30. Yapışarak veya sokularak çıkmaz olmak. 31. Bir şeyi kullanması için uzatmak. 32. Sunmak. 33. İşgal etmek. 34. İzlemek. 35. Bırakmamak. 36. Sarmak, bürümek. 37. Asılmak, kuvvetlice sarılmak. 38. Bir kimsenin yerini almak. 39. Otobüs, vapur, uçak vb. hasta etmek. 40. Herhangi bir durumda kalmasını sağlamak. 41. Bir yerde kalmasını sağlamak. 42. Bir sanat eseri geniş ilgi görmek. 43. Biriktirmek, tasarruf etmek. 44. Askerlikte, bankacılıkta durdurmak, blokaj. 45. Başlamak. 46. Bir şey düşünmek. 47. Takım oyunlarında karşı takımdaki bir oyuncuyu yakından izlemek, markaja almak.

Tar. S dut-, (tut-): 1. Sabit kılmak, 2. Farzetmek. 3. Yapmak, amel etmek. 4. Saklamak, muhafaza etmek, gizlemek. 5. İstilâ etmek, zaptetmek, kaplamak. 6. Bir hayvan çiftleştiği erkekten yavruya yüklü kalmak. . Kapamak, seddetmek. 8. Elde etmek, iltizam etmek, ihtiyar etmek. 9. Alıkoymak, gitmeğe bırakmamak; mâni olmak. 10. Kullanmak. 11. Saymak, addetmek, kabul etmek. 12. Karşısına koymak.

Görüldüğü üzere bu bölümde karşımıza çıkan fiiller: *değir- < değür-, de- <di-, der- < dir-/ derne-/ dirne-, döv- < dög-, dur- < tur-, tak- < dak-, tın- < dın-, tut- < dut-, em- < emiş-, eski- < eksi-, esri- < esir-, et- < ayıt-/ eyit-/ ayt-/ eyt-/ it-, eyit-< ayıt- /ayt-, /eyt- /et-, /it-, eyle- <eylen-*

Bu bölümde 14 adet basit fiil tespit edilmiştir. Bu fiillerden anlaşılacağı üzere; Eski Anadolu Türkçesindeki kelime başı t- ve d-'ler hem zaman hem saha bakımından karışık şekildedir: *dur- / tur-, dak-, / tak-, dın-/ tın- vs.* Eski metinlerde kelime başında ve ilk hecedeki i- sesiyle yazılan bütün eserler 16. yy.a kadar yani Eski Anadolu Türkçesi ile Osmanlıca döneminde i- şeklindeydi. Henüz e- olmamıştı:

di- , der- < der- / dir- / derne- / dirne-, it- < et- vs. Eski Anadolu Türkçesinde bazı yan yana olan seslerin yeri değişmiştir: *eski- < eksi-, esri- < esir-* vs. Eski Anadolu Türkçesinde kelime sonundaki bazı -ğ' Türkiye Türkçesinde -v şeklinde değişmiş: *döv- < döğ-* vs. Bu ses olayı yuvarlaklaşmanın ortaya çıkarmış olduğu bir ses değişikliğidir.

4.1.1.4. Farklı Biçim ve Kısmen Aynı Anlamdaki Basit Fiiller

Çalışmada, hem *Türkçe Sözlük'*te hem *Tarama Sözlüğü'*nde bulunan farklı biçim ve kısmen aynı anlamdaki basit fiiller şunlardır:

darıl-

TS: 1.Hoşa gitmeyen bir tutum, davranış veya söz dolayısıyla gücenip görüşmez olmak, gücenmek, küsmek, ilgiyi kesmek. 2. Gücenmek, kırılmak, alınmak, incinmek. 3. Azarlamak, paylamak.

Tar. S darlıgan-, (darılgan-, tarılgan-, tarılkan-, tarlıgan-, tarlıkan-): 1. Muztarip olmak, kederlenmek, bunalmak.

dik- (I)

TS: 1. Bir cismi dik olarak durdurmak. 2. Yetiştirmek için bir bitkiyi toprağa yerleştirmek. 3.Bardak, kadeh, testi vb. kapların içindekini bir çırpıda, bir solukta içmek. 4. Beklemek için birini bir şeyin başına getirmek. 5. Top, taş vb.ni dikine havaya atmak. 6. Yapı kurmak, inşa etmek. 7. Top vb.ni oyun alanında belirli bir yere koymak

Tar S diŋelt-: Dikmek, dik tutmak.

doku-

TS: 1. Tezgâhta ipliği, çözgü ve atkı durumunda kullanarak kumaş yapmak. 2. En ince noktalarına kadar özen göstererek, emek vererek ortaya çıkarmak. 3. Ağacın yemişlerini sırıkla vurarak indirmek.

Tar. S doku-, (toku-): 1.Vurmak, birbirine geçirmek. 2. Çakmak, kakmak.

doy-

TS: 1. İsteği kalmayıncaya kadar yemek, açlığı kalmamak. 2. Bir gereksinimi yeteri kadar karşılamak. 3. Yeter bulmak, kanmak, tatmin olmak.

Tar. S doyun-, (toyun-): Kendini doyurmak, doymak.

tat-

TS: 1. Dil yardımıyla bir şeyin tadının nasıl olduğunu anlamak. 2- Bir şeyin az miktarda yemek veya içmek. 3- duymak, hissetmek.

Tar. S dad- (dat-): Tatmak.

tep-

TS: 1. Hayvan ayağıyla vurmak. 2. Üzerine basarak sıkıştırmak. 3. Çokça yürümek. 4. Silah ateşlendiğinden arkaya baskı yapmak. 5. Değerini anlamamak veya kestirememek, geri çevirmek. 6. Yeniden ortaya çıkmak, tazelenmek, depreşmek.

Tar. S dep-: Hücum etmek, saldırmak, (atı) ileri sürmek.

tepser-

TS: Kuruyup çatlamak.

Tar. S. depser-, (tepser-): (Dudak, dil, yara, meyva hakkında) kuruyup buruşmak.

tırman-

TS: 1. El ve ayaklarıyla tutunarak veya tırnaklarını iliştirerek dik bir yere çıkmak. 2. Yokuş, merdiven vb. çıkmak. 3. Bitki, yanındaki bir nesneye tutunarak

yükselmek. 4. Bir şeyin eğimini izleyerek yükselmek. 5. Belli bir durum, olay gittikçe güç kazanmak, giderek etkisini artırmak.

Tar. S dımran-, dırman-: Tırmanmak.

türe- [2]

TS: 1. Oluşmak, ortaya çıkmak, meydana çıkmak. 2. Parçalanıp çoğalmak, üremek. 3. Çoğalmak. 4. Bir kökten çıkmak.

Tar. S düre-, (düri-, dürü-): Türemek, peyda olmak, zuhura gelmek.

tüt-

TS: 1. Duman veya buhar çıkarmak. 2. Dumanı geri vermek. 3. Yaşamak, varlığını sürdürmek. 4. İyi veya kötü kokmak.

Tar. S düt-: tütmek.

Görüldüğü üzere bu bölümde, karşımıza çıkan fiiller: *darıl-,< darlıgan- / darılgan- / tarılgan- / tarılkan- / tarlıgan- / tarlıkan-, dik- < diŋelt-, doku- < doku-/ toku- , doy- < doyun- / toyun- , tat- < dad- / dat-, tep- < dep- , tepser- < depser-, tırman- < dımran- /dırman-, türe- < düre- / düri- dürü- , tüt- < düt-*

Bu bölümde 10 adet basit fiil tespit edilmiştir. Bu fiillerden anlaşılacağı üzere; Eski Anadolu Türkçesindeki kelime başı t- ve d-'ler hem zaman hem saha bakımından karışık şekildedir: *doku- / toku-, doyun- /toyun-* vs. Batı Türkçesinde bazı kelimelerde ek başındaki g-'lar düşürülürken -gan'ın -an (yap-an) vs. Eski Anadolu Türkçesinde g-'ya bazı kelimelerde rastlanılmıştır: *darıl-,< darlıgan- / darılgan- / tarılgan-* Eski Anadolu Türkçesinde kelime başındaki bazı kelime d-'ler Türkiye Türkçesinde t- olmuştur: *tat- < dat-, tep- < dep-, tüt- < düt-* vs.

[2] Gülensoy, T. (2017). *Türkiye Türkçesindeki Türkçe Sözcüklerin Köken Bilgisi Sözlüğü.* İstanbul. Bilge Kültür Sanat Yayınları. Gülensoy, Türkiye Türkçesindeki Sözcüklerin Köken Bilgisi Sözlüğü adlı çalışmasında *türe-* fiilinin Eski Türkçede *törü-* 'yaratılmak' şeklinde olduğunu belirtmiştir.

4.1.1.5. Aynı Biçim ve Farklı Anlamdaki Basit Fiiller

Çalışmada, hem *Türkçe Sözlük'*te hem *Tarama Sözlüğü'*nde bulunan aynı biçim ve farklı anlamda 1 adet basit fiil tespit edilmiştir.

eğ-

TS: 1) Düz olan bir şeyi eğik duruma getirmek. 2)Sert bir cismi bükmek.

Tar. S: Meylettirmek, iknâ etmek.

4.1.2. *TS*'de Olup *Tar. S*'de Olmayan Basit Fiiller

Çalışmanın, bu bölümünde *Türkçe Sözlük'*te olup *Tarama Sözlüğü'*nde olmayan basit fiiller sıralanmıştır:

dal-

daya-

delep-

del-

devir-

devit-

din-

dit-

diz-

doğ-

don-

duy-

ekşi-

ele-

eri-

es-

ez-

Görüldüğü üzere, bu bölümde Türkçe Sözlük'te olup Tarama Sözlüğü'nde olmayan 17 adet basit fiil incelenmiştir. Bu fiiller şunlardır: dal- , daya-, delep-, del-, devir-, devit-, din-, dit-, diz-, doğ-, don-, duy-, ekşi-, ele-, eri-, es-, ez- bu durum da her ikisi de Türkiye Türkçesini temsil eden eserler olmasına rağmen Türkçe Sözlük'te olup Tarama Sözlüğü'nde olmayan bazı basit fiillerin olduğunu göstermektedir.

4.1.3. *TS*' deki Basit Fiillerin *Tar. S*' de Birleşik Fiillerle Karşılanması

Bu bölümde, kısmen aynı anlamda olup biçim olarak ise *Türkçe Sözlük'*teki bazı basit fiillerin *Tarama Sözlüğü*'nde, birleşik fiillerle karşılandığı tespit edilmiştir:

dur-

TS: 1.Hareketsiz durumda olmak olmak.2. İşlemez olmak.3. Bir yerde bir süre oyalanmak, eğlenmek, eğleşmek, tevakkuf etmek. 4. Dinmek, kesilmek. 5. Varlığını sürdürmek. 6. Var olmak. 7. Beklemek, dikilmek. 8. Yaşamak. 9. Birisinin malı olarak bulunmak veya o malla ilişkisi olmak. 10. Kalmak. 11. Bir yerde olmak veya bulunmak. 12.Belli bir durumda, bir görevde bulunmak. 13. Ara vermek. 14. Bir konuyla çok ilgilenmek, üstüne düşmek. 15. Kök veya gövdeleri sonuna -a (-e) zarf-fiil eki almış fiillere gelerek süreklilik bildiren birleşik fiiller oluşturur.

Tar. S durak eyle- (duru dur-, turu dur-): Durmak, kalmak, karar etmek, eğlenmek.

Görüldüğü gibi, *Türkçe Sözlük*'teki *dur-* basit fiili *Tarama Sözlüğü*'nde hem *durak eyle-* hem de *duru tur- (turu dur-)* şeklinde 2 farklı birleşik fiille karşılanmıştır. Eski Türkçede kelime başındaki *t-*'ler Eski Anadolu Türkçesinde *d-*'li şekildedir: *duru tur-*. Ancak kelime başındaki bu *t-*'lerin korunarak devam ettiği de görülmüştür: *turu dur-* vs. Bu örneklerden anlaşılacağı üzere, Türkiye Türkçesindeki *dur-* fiilinin Eski Anadolu Türkçesinde, birleşik fiiller aracılığıyla kurulduğu görülmüştür.

4.1.4. *TS*' de Olmayıp *Tar. S*'de Olan Basit Fiiller

Bu bölümde, çok fazla örneği bulunmayan *Türkçe Sözlük*'te olmayıp *Tarama Sözlüğü*'nde olan toplam 10 adet basit fiil sıralanmıştır:

daŋ- / taŋ-	*düğ- / tüğ-*
darı-	*elik-*
debi-	*emen-,*
diŋ-	*ev-, /iv*
döş-	*evs-*

Görüldüğü gibi Eski Anadolu Türkçesinde kelime başı d- ve t-'ler karışık şekildedir: *daŋ- / taŋ-, düğ- / tüğ-* Eski Anadolu Türkçesinde kelime başı e- ve i-'ler karışık şekildedir: *ev-, /iv*

4.2. TÜREMİŞ FİİLLER

İsim soylu sözcüklerin ya da fiillerin kök ve gövdelerine yapım eki getirilerek yapılmasına türemiş fiil adı verilir (Koç, 1996: 342).

4.2.1. Hem *TS*'de Hem *Tar. S*'de Bulunan Türemiş Fiiller

Bu bölümde, hem *Türkçe Sözlük*'te hem *Tarama* Sözlüğü'nde bulunan türemiş fiiller incelenmiştir. Buna göre bu başlık içerisinde aynı biçim aynı anlam,

aynı biçim kısmen aynı anlam, farklı biçim aynı anlam, farklı biçim kısmen aynı anlam ve aynı biçim farklı anlamdaki türemiş fiiller sıralanmıştır.

4.2.1.1. Aynı Biçim ve Aynı Anlamdaki Türemiş Fiiller

Çalışmada, hem *Türkçe Sözlük'*te hem *Tarama Sözlüğü'*nde bulunan aynı biçim ve aynı anlamdaki türemiş fiiller şunlardır:

depren- [3]

TS: Kımıldamak, hareket etmek, sarsılmak.

Tar. S: Hareket etmek, harekete gelmek, kımıldanmak, sarsılmak.

devin-

TS: 1. Vücudu oynatmak veya kıpırdatmak, kımıldanmak, hareket etmek. 2. Bir cismin, bir noktaya göre, yeri veya durumu değişmek, hareket etmek.

Tar. S: Hareket etmek, uğraşmak.

dilleş-

TS: 1. Karşılıklı tatlı tatlı söyleşmek. 2. Dırlaşmak.

Tar. S: Konuşmak, söyleşmek.

doğrult-

TS: 1. Doğrulmasını sağlamak, doğru duruma getirmek. 2. Düzeltmek. 3. Yöneltmek. 4. Yön bulmak. 5. Para sağlamak, kazanmak.

Tar. S: Tevcih etmek (yöneltmek, çevirmek).

[3] Gülensoy, T. (2017). *Türkiye Türkçesindeki Türkçe Sözcüklerin Köken Bilgisi Sözlüğü.* İstanbul. Bilge Kültür Sanat Yayınları. Gülensoy, Türkiye Türkçesindeki Sözcüklerin Köken Bilgisi Sözlüğü adlı çalışmasında *depren-* fiilinin kökeninin Orta Türkçe döneminde *tepre-* fiili şeklinde olduğunu belirtmiş. *-n-* eki için de fiilden fiil yapım eki olduğunu ifade etmiştir.

dolandır-

TS: 1. Dolanma işini yaptırmak. 2. Dolaştırmak. 3. Birisini aldatarak parasını veya malını elinden almak.

Tar. S: Dolaştırmak.

dolan-

TS: 1. Bir şeyin çevresine sarılmak. 2. Bir şeyin çevresinde dönmek, gezmek, dolaşmak. 3. Karışmak, dolaşmak. 4. Gelişigüzel gezmek.

Tar. S: Dolaşmak.

döndür-

TS: 1.Dönmesini sağlamak. 2. Başarısız saymak, geri çevirmek. 3. Çevirmek. 4. Bir duruma getirmek. 5. Düzene koymak, yönetmek.

Tar. S: 1.Çevirmek, tercüme etmek. 2.Reddetmek. kabul etmemek. 3. Değiştirmek, başka şekle çevirmek.

döşen-

TS:1. Döşeme işi yapılmak. 2. Birine kızarak kötü ve küçük düşürücü sözler söylemek. 3. Uzun uzadıya ve yererek yazmak.

Tar. S (I) : 1. Döşemek, yere yaymak, sermek.2. Serilmek, yayılmak, (II) Düşkünlük göstermek, kendini vermek.

duşakla-:

TS: Hayvanın iki ayağını duşakla bağlamak. kösteklemek.

Tar. S: Kösteklemek.

eğlen-

TS: 1)Neşeli, hoşça vakit geçirmek. 2) Bir kimsenin herhangi bir kusuru veya zayıf noktası ile alay etmek. 3)Bir yerde durmak, beklemek, tevakkuf etmek. 4) Oyalanmak.

Tar. S: Vakit geçirmek, beklemek, kalmak, oyalanmak, durup dinlenmek.

elleş-

TS: 1) Elle dokunmak. 2) Elle itişerek şakalaşmak. 3) Alışverişte, alanla satan birbirlerinin ellerini tutup sıkarak uzlaşmak. 4) Birbirinin elini sıkarak güç denemesi yapmak. 5) El sıkarak selamlaşmak. 6) Ağır bir yükü kaldırmak için birkaç kişi birden tutmak. 7) Birine dokunarak söz söylemek. 8) Yardımlaşmak.

Tar. S: 1)Tutuşmak, savaşa girişmek. 2) Hayırlaşmak için birbirinin elini tutup sallamak.

enikle-

TS: Kedi, köpek vb. doğurmak.

Tar. S: Et yiyen yavrular uyanmak.

erse-

TS: Erkek istemek.

Tar. S: Erkek istemek.

esirge-

TS: 1) Korumak, himaye etmek, vikaye etmek. 2) Bir şeyi yapmaktan veya vermekten kaçınmak.

Tar. S: 1) Korumak, himaye etmek, sıyanet etmek. 2) Acımak, merhamet etmek.

esenle-

TS: 1) Selamlamak. 2) Birine esenlik dileyerek ayrılmak, veda etmek.

Tar. S: Veda etmek, vedalaşmak, esenlik dilemek.

esenleş-

TS: 1) Selamlaşmak. 2) Vedalaşmak.

Tar. S: 1) Vedalaşmak, helâllaşmak. 2) Selamlaşmak, hal ve hatır soruşmak.

eşin-

TS: Eşme işine konu olmak.

Tar. S: Eşilmek, kazılmak.

evir-

TS: 1) Döndürmek, çevirmek. 2) Yapısını değiştirmek, taklit etmek.

Tar. S: Çevirmek.

evlen-

TS: Erkekle kadın aile kurmak için yasaya uygun olarak birleşmek, izdivaç etmek.

Tar. S: Eş olarak almak, zevce ittihaz etmek.

Görüldüğü üzere, bu bölümde karşımıza çıkan fiiller: *depren-, devin-, dilleş-, doğrult-, dolandır-, dolan-, döndür-, döşen-, duşakla-, eğlen-, elleş-, enikle-, erse-, esirge-, esenle-, esenleş-, eşin-, evir-, evlen-* şeklinde 19 adet türemiş fiil tespit edilmiştir. Türkiye Türkçesindeki ve Eski Anadolu Türkçesindeki bazı türemiş fiillerin aynı anlam ve aynı biçimde kullanıldığı görülmüştür.

4.2.1.2. Aynı Biçim ve Kısmen Aynı Anlamdaki Türemiş Fiiller

Çalışmada, hem *Türkçe Sözlük'*te hem *Tarama Sözlüğü*'nde bulunan aynı biçim ve kısmen aynı anlamdaki türemiş fiiller şunlardır:

deriştir-

TS: Derişme işini yaptırmak
Tar. S: Dermek, toplamak.

deşil-

TS: Deşme işi yapılmak.
Tar. S: Yarılmak.

dillen-

TS: 1. Çocuk konuşmaya başlamak. 2. Konuşma yeteneği olmayan varlık konuşmak, dile gelmek. 3. Onaylanmayan bazı davranışlar yüzünden hakkında dedikodu yapılmak, dile düşmek.
Tar. S: Dili açılmak, söylemeğe başlamak.

dincel-

TS: Dinçleşmek.
Tar. S: Rahat ve huzura kavuşmak.

dişle-

TS: 1. Bir şeyin bir parçasını ısırmak veya koparmak. 2. Çiğnemek.

Tar. S: Yemek, ısırmak.

dökül-

TS: 1.Dökme işi yapılmak veya dökme işine konu olmak. 2. Kumaş dökümlü olmak. 3. Bir işi, bir konuyu ele alış biçiminde değişiklik olmak. 4. Düşmek. 5. Çıkmak, ortaya konulmak. 6. Kaplamak, yayılmak. 7. Salınmak, serbest bırakılmak. 8. Kır, sokak vb. yerlerde insanlar çokça birikmek. 9. Çok eskimiş olmak, değerini ve güzelliğini yitirmek. 10. Çok yorgun, hasta olmak. 11. Akarsular, göl veya denize akmak.

Tar. S: Birden topluca inmek.

duldalan-

TS: 1. Koruma, siper altına girmek.

Tar. S:İltica etmek, sığınmak, siper almak.

düzdür-

TS: Düzme işini yaptırmak.

Tar. S: 1. Tertip ettirmek. 2. Yaptırmak.

düzül-

TS: Düzme işine konu olmak veya düzme işi yapılmak.

Tar. S :1. Düzelmek, intizama girmek, eski haline dönmek. 2. Yapılmak, tertip, tanzim olunmak, hazırlanmak.3 Dizilmek, sıralanmak. 4. Telif olunmak.

ekle-

TS: 1)Bir şeyi ekle tamamlamak, ulamak, ilave etmek. 2) Bir şeyi ek olarak kullanmak.

Tar. S: Bitiştirmek, yapıştırmak.

Görüldüğü üzere, bu bölümde karşımıza çıkan fiiller: *deriştir-, deşil-, dillen-, dincel-, dişle-, dökül-, duldalan-, düzdür-, düzül-, ekle-* şeklinde 10 adet türemiş fiil tespit edilmiştir. Türkiye Türkçesindeki ve Eski Anadolu Türkçesindeki bazı türemiş fiillerin kısmen aynı anlam ve aynı biçimde kullanıldığı görülmüştür.

4.2.1.3. Farklı Biçim ve Aynı Anlamdaki Türemiş Fiiller

Çalışmada, hem *Türkçe Sözlük'*te hem *Tarama Sözlüğü*'nde bulunan farklı biçim ve aynı anlamdaki türemiş fiiller şunlardır:

damla-

TS: 1. Damla durumunda tane tane düşmek. 2. İçindekini damla damla akıtmak. 3. Bir yere çağrılmadan, çekinmeden gitmek, çıkagelmek.

Tar. S dam-, (tam-): Damlamak, damla damla akmak.

davrandır-

TS: Birinin davranmasını sağlamak.

Tar. S darvandır-, (tarvandır-): davrandırmak.

dayan-

TS: 1. Bir yere yaslanmak, kendini dayamak. 2. Bir şeyin üzerinde kurulmuş olmak. 3. Zarar görmemek, varlığını korumak, hasar görmemek. 4. Varmak, Ulaşmak. 5. Bütün gücünü kullanarak bir işi yapmak. 6. Bir iş sonunda birinin veya bir şeyin üzerinde kalmak. 7. Birinden, bir şeyden güç almak, güvenmek, istinat etmek. 8.Uzun süre kullanılmaya uygun olmak. 9. Tutunmak, karşı durmak, karşı

koymak, mukavemet etmek. 10. Yetişmek, yeter olmak. 11. Güç bir duruma katlanmak, çekmek, sabretmek, tahammül etmek.

Tar. S dayan-, (tayan-): Güvenmek, itimat etmek.

değiştiril-

TS: Değiştirme işi yapılmak.

Tar. S: değişil-, değşiril-, (değşürül-, değşürünül-): Değiştirilmek, çevrilmek.

delir-

TS: Deli olmak, aklını yitirmek, çıldırmak.

Tar. S delür-: Delirmek, tecennün etmek.

demirle-

TS: 1. Kapı ve pencerenin kol demirini takmak, kapatmak. 2. Gemi demir atmak. 3. Demire vurmak.

Tar. S: demürle-: Demire vurmak.

derlen-

TS: Derleme işi yapılmak, toplanmak, düzene girmek.

Tar. S. dergen-, (dirgen- (II): Toplanmak, birikmek, derlenmek.

devşir-

TS: 1. Bir araya getirmek, derlemek, toplamak. 2. Katlamak, düzgün duruma getirmek.

Tar S (dirşir-, deşür-, dirşür-, dişür-, değşür- (I) devşir-, devşür-, divşür-, divşir-, döğşür-, döşür-): Toplamak, derlemek, bir araya getirmek.

dinel- [4]

TS: 1. Ayakta durmak. 2. Ayağa kalkmak, dik durmak. 3. Karşı koymak, kafa tutmak.

Tar. S diŋel-: Ayakta durmak, ayağa kalkmak.

dirilt-

TS: Dirilmesini sağlamak.

Tar. S dirgir- (dirgür-, dirür-): Diriltmek, ihya etmek.

dizil-

TS: 1. Dizi durumuna getirilmek, dizme işi yapılmak. 2. Sıraya girmek. 3. Yan yana veya üst üste sıralanmak.

Tar. S dizek- Dizilmek.

doluk-

TS: Göz yaşarmak, ağlayacak duruma gelmek.

Tar. S doluk- , (toluk-): (Göz) yaşla dolmak, ağlayacak hale gelmek.

[4] Gülensoy, T. (2017). *Türkiye Türkçesindeki Türkçe Sözcüklerin Köken Bilgisi Sözlüğü.* İstanbul. Bilge Kültür Sanat Yayınları. Gülensoy, Türkiye Türkçesindeki Sözcüklerin Köken Bilgisi Sözlüğü adlı çalışmasında *dinel-* fiilinin kökeni için *ding 'ting'* ismine, *el-* isimden fiil yapım eki getirilerek türetildiğini belirtmiştir.

donan-:

TS: 1. Giyinip, kuşanıp süslenmek. 2. Yayılıp kaplanmak. 3. Işıklı duruma gelmek, ışıklarla bezenmek. 4. Gerekli nesneler bir araya getirilip süslenmek, gösterişli duruma getirilmek.

Tar. S donan-, (tonan-): Süslenmek, giyinip kuşanmak.

donat-:

TS: 1. Birinin giyimini sağlamak. 2. Süslemek. 3. Bir şeyin iş görebilmesi için gereken nesneleri, gereçleri katmak, teçhiz etmek. 4. Sövmek. 5. Azarlamak.

Tar. S donat-, (tonat-): 1. Süslemek, giydirip kuşatmak.

doyun-

TS: Yeteri kadar yemiş olmak, doymak.

Tar. S doyun-, (toyun-): Kendini doyurmak, doymak.

edin-

TS: Kendini bir şeye sahip kılmak, kendine sağlamak, elde etmek, iktisap etmek.

Tar. S edin-, (idin-): Yapınmak.

eksilt-

TS: Eksik duruma getirmek, sayısını azaltmak.

Tar. S eksi- (I) (eğse-, eksü-, ekse-): Eksiltmek.

emdir-

TS: Emmesini sağlamak.

Tar. S emiştür-: Emdirmek, yavrulara analarını emdirmek.

ene-

TS: İğdiş etmek.

Tar. S ene-, (ine-) : Hayvanın hayalarını çıkarmak, iğdiş etmek.

enen-

TS: Eneme işi yapılmak, erkekliği giderilmek.

Tar. S enen- (inen-) : İğdiş edilmek.

ergür-

TS: Ulaştırmak, eriştirmek.

Tar S ergür-, (erür-, irür-, irgür-, irgir-, ergir-): Ulaştırmak, eriştirmek.

erişil-

TS: Erişme işi yapılmak, ulaşılmak, yetişilmek.

Tar. S eril- (iril-): Erişilmek.

eskileş-

TS: Eskimek.

Tar. S eskil-: Eskileşmek.

eskit-

TS: 1) Çok kullanarak eskimiş duruma getirmek, yıpratmak. 2) Etkisini sürdürememek, yıpratmak. 3) Yaşlandırmak.

Tar. S eksit-: Eskitmek.

esrit-

TS: Sarhoş olmasına yol açmak, sarhoş etmek.

Tar. S esrit-, (esirt-, esrüt-): Sarhoş etmek.

eşil-

TS: Eşme işine konu olmak.

Tar. S eşin-: Eşilmek, kazılmak.

evetle-

TS: Evet demek, onaylamak.

Tar. S evetle-, (ivetle-): Evetlemek.

evlendir-

TS: Evlenmesini sağlamak.

Tar. S eşlendir-: Evlendirmek.

ezgileştir-

TS: Ezgileme işini yaptırmak.

Tar. S ezgilendir-, (ezgülendir-): Sesi ezgili yapmak.

ilet-

TS: 1) Götürmek, ulaştırmak, nakletmek, geçirmek. 2) Elektrik akımı, ısı, gaz vb.ni bir yerden başka bir yere götürmek.

Tar. S elet-, (ilet-, ilt-): Götürmek, yerine ulaştırmak, eriştirmek.

Görüldüğü üzere, bu bölümde karşımıza çıkan fiiller: *damla- < dam- / tam-, davrandır- < darvandır- / tarvandır-, dayan- < tayan-, değiştiril- < değişil- / değşiril- / değşürül- / değşürünül- , delir- < delür-, demirle- < demürle-, derlen- < dergen- / dirgen-, devşir- < dirşir- / deşür- / dirşür- / dişür-/ değşür- / devşir- / devşür- / divşür- / divşir- / döğşür- / döşür-, dinel- < diŋel-, dirilt- < dirgir- / dirgür- / dirür-, dizil- < dizek-, doluk- < doluk- / toluk-, donan- < donan- / tonan-, donat- <donat- / tonat-, doyun- < doyun- / toyun-, edin- <idin-, eksilt- <eksi- / eğse-/eksü- / ekse-, emdir- < emiştür-, enen- < inen-, ergür- < erür-/ irür- / irgür- / irgir- / ergir-, erişil- < eril- /iril-, eskit- < eksit-, esrit- < esirt- / esrüt-, eşil- <eşin-, evetle- < ivetle-, evlendir- < eşlendir-, ezgilendir- <ezgülendir-, ilet- <elet- / ilt-* şeklinde farklı biçim ve aynı anlamda 29 adet türemiş fiil tespit edilmiştir.

Bu fiillerden anlaşılacağı üzere; Eski Anadolu Türkçesindeki kelime başı t- ve d- karışık şekildedir: *dam- / tam-, dayan- / tayan-, doluk- / toluk- donan-, / tonan-, donat- / tonat-, doyun-, toyun- vs.* Eski Anadolu Türkçesindeki bazı kelime başındaki t-'ler Türkiye Türkçesinde d- şeklinde değişmiştir: *dayan- < tayan-, doluk- < toluk-, donan- < tonan-* vs. Eski Anadolu Türkçesinde bazı ü-'ler Türkiye Türkçesinde i- şeklinde değişmiştir: *delir- < delür-, devşir- < devşür- ezgilendir- < ezgülendir-* vs.Eski Anadolu Türkçesinde kelime sonundaki bazı -ğ' Türkiye Türkçesinde -v şeklinde değişmiş: *devşir- < değşür-* Bu ses olayı yuvarlaklaşmanın ortaya çıkarmış olduğu bir ses değişiklidir. Eski Anadolu Türkçesinden Türkiye Türkçesine geçen bazı kelimelerde göçüşme yani yer değiştirme olmuştur: *davrandır- < darvandır-, esrit- < esirt-* vs. Eski Anadolu Türkçesinde kelime başı bazı i-'ler Türkiye Türkçesinde e- şeklinde değişmiştir: *edin- < idin-, ivetle- <evetle-* vs. Eski Anadolu Türkçesinde ŋ ünsüzü kelime başında bulunmayıp sadece kelime içinde ve sonunda kullanılırdı: *dinel- < diŋel- vs.* Bugün Türkiye Türkçesinde bazı ağızlarda hâlâ kullanılmaktadır.

4.2.1.4. Farklı Biçim ve Kısmen Aynı Anlamdaki Türemiş Fiiller

Çalışmada, hem *Türkçe Sözlük'*te hem *Tarama Sözlüğü*'nde bulunan farklı biçim ve kısmen aynı anlamdaki türemiş fiiller şunlardır:

dala-

TS: 1. Köpek, kurt vb. hayvanlar dişlemek, ısırmak. 2. Zehirli böcek, ısırgan otu, sert kumaş dokunarak teni acıtmak veya kaşındırmak.

Tar. S dala- (tala- II): Isırmak, yaralamak, sokmak

dalaş-

TS: 1. Köpekler boğuşup birbirini ısırmak, 2. Ağız kavgası etmek.

Tar. S dalaş-, (talaş-): Döğüşmek, çarpışmak.

damlat-

TS: 1. Damla damla akıtmak. 2. Damıtmak.

Tar. S. damzır-, (damzur-, tamzır-, tamzur-): Damlatmak.

danış-

TS: Bir işin veya bilgi veya yol sormak, görüş almak, istişare etmek, müracaat etmek, meşveret etmek.

Tar. S dan- (I), (tan- (I) danış- tanış-): Danışmak, istişare etmek.

davran-

TS: 1. Bir kimseye veya bir şeye belli tavır takınmak. 2. Bir şeye el atmak, girişmek. 3. Bir işi yapmaya hazır olmak, hazırlanmak.

Tar. S darvan-, (tarvan-): Davranmak.

dedirt-

TS: Demek zorunda bıraktırmak.

Tar S didür-: dedirtmek, söyletmek.

değiştir-

TS: 1. Başka bir biçime sokmak, değişikliğe uğratmak. 2.Bir şeyi veya bir kimseyi bulunduğu yerden başka bir yere götürmek. 3.Bir şey verip yerine başka bir şey almak. 4. Birini bırakıp başkasını kullanmak. 5. Başka bir duruma, başka bir görünüme getirmek. 6. Anlatıma yeni bir içerik vermek.

Tar. S değşür-, derşür- (değşir-): Değiştirmek, değişmek.

deldir-

TS: 1. Delme işini yaptırmak. 2. Geçersiz duruma getirmek.

Tar. S deştir-: Deldirmek, yardırmak.

depreştir-

TS: Depreşmesine sebep olmak.

Tar. S. depreştür-: Nüksettirmek.

deril-

TS: Derme işine konu olmak.

Tar. S deril-, (diril- (I): Toplanmak, tecennün etmek (çıldırmak, delirmek).

denil-

TS: 1. Ad verilmek. 2 Söylenmek, sözü edilmek. 3. Sayılmak, kabul edilmek.

Tar. S deyül- (diyül-): denilmek.

dilen-

TS: 1.Sadaka istemek. 2. Kendisini acındırarak bir kimseden bir şey istemek.

Tar. S dile-: Dilenmek.

dişeğile-

TS: Dişeği ile değirmen taşı üzerinde diş yapmak, değirmen taşının dişlerini bilemek.

Tar. S dişen-: Dişlenmek, dişeğilenmek.

dokun-

TS: 1. Nesnelerin sıcaklık, soğukluk, sertlik, yumuşaklık vb. niteliklerini derinin altındaki sinir uçları aracılığıyla duymak, değmek, el sürmek, temas etmek. 2. Karıştırmak, almak, kullanmak, el sürmek. 4. Sağlığını bozmak. 5. İnsanın içine işlemek, duygulandırmak, etkilemek, koymak, batmak. 6. İlişkin, ilgili olmak, değinmek. 7. Hafifçe değmek. 8. Onur, anlayış vb. ile uyuşmaz bir durum ortaya çıkmak. 9. Tedirgin etmek, sataşmak.

Tar. S dokan-: Dokunmak.

dolaş-

TS: 1. Gezmek, gezinmek. 2. Doğru gitmeyip yolu uzatmak. 3. Dönüp başka bir yönden gelmek. 4. Akmak. 5. Saç, iplik vb. şeyler birbirine karışarak güç çözülür duruma gelmek. 6. Bir yeri belli bir amaçla gezmek. 8. Nefes, el bir şey üzerinde hafifçe hareket etmek. 9. Gezinmek. 10. Çok kimse tarafından söylenmek. 11. Belirmek.

Tar. S dolan-: dolaşmak.

domal-

TS: Dizler bükük, baş ileride, çömelmiş bir durum almak.

Tar. S domal-, (tomal-): Yusyumru kabarmak, tümsek hale gelmek.

domalt-:

TS: Domalmasını sağlamak.

Tar. S domalt-, (tomalt-): Yumrulaştırmak.

doyur-

TS: 1. Açlığını gidermek. 2. Geçindirmek, yaşamasını sağlamak. 3. Bir maddenin içine alabileceği kadar başka bir madde katmak. 4. Kandırıcı, inandırıcı olmak, tatmin etmek. 5. Para yedirmek. 6. Doyma durumuna getirmek.

Tar S doydur-, (toydur-): Doyurmak.

döllen-

TS: Dölleme işine konu olmak.

Tar. S dölen-: Çoğalmak.

döndür-

TS: 1. Dönmesini sağlamak. 2. Başarısız saymak, geri çevirmek. 3. Çevirmek, bükmek. 4. Bir duruma getirmek. 5. Düzene koymak, yönetmek.

Tar. S dönder-: 1. Döndürmek. 2. Tercüme etmek.

döşen-

TS: 1. Döşeme işi yapılmak. 2. Birine kızarak kötü ve küçük düşürücü sözler söylemek. 3. Uzun uzadıya ve yererek yazmak.

Tar. S döşenil-: Döşenmek, yayılmak, serilmek, ferş olunmak.

durakla-

TS: 1. Hareket durumundayken kısa bir süre için durmak veya arada bir durmak. 2. Bir süre ses

Tar. S duruk-, (turuk-): 1. Duraklamak. 2. Durmak, karar kılmak.

durdur-:

TS: Durmasını sağlamak.

Tar. S durgut- (durgur-, turgur-, turkur-, **durur-, turur-, durut-, turut-):** 1. Durdurmak. Bir hizmete memur etmek, hareketine engel olmak. 2. Durdurmak, ayakta durdurmak, kaim kılmak.

duyur-

TS: 1. Duymasını sağlamak. 3. Sezdirmek.

Tar. S duydur-, (tuydur-, tuygur-): İşittirmek, duyurmak, sezdirmek.

düğümle-

TS: 1. Düğüm yapmak. 2. Düğüm yaparak bağlamak.

Tar. S düğ- (I): Düğümlemek, bağlamak, bükmek, burmak.

düğümlen-

TS: 1. Düğümle bağlanmak. 2. Sıkışmak. 3. Bütün sorunlar bir yerde toplanıp birleşmek.

Tar. S düğlen-, (düğül-): Düğümlenmek.

düvesi-

TS: Boğa, dişi istemek.

Tar. S düğesi-: İnek, tosun istemek.

düzel-

TS: 1. Düz duruma gelmek. 2. Kötü, bozulmuş bir durumdayken düzenli duruma gelmek. 3. Soğuk ve yağış azalmak. 4.Hasta iyileşmek.

Tar. S düzül-:1.Düzelmek, intizama girmek, eski haline dönmek. 2. Yapılmak, tertip, tanzim olunmak, hazırlanmak. 3. Dizilmek, sıralanmak. 4. Telif olunmak

eksil-

TS: 1) Azalmak, az duruma gelmek. 2)Bulunmamak, var olmamak, rastlanmama.

Tar. S esil-, (isil-): Eksilmek.

eştir-

TS (I): Eşmesini sağlamak. **(II)** Atı hızlı sürmek, koşturmak.

Tar. S eşdir-, (eşdür-): Hızlı yürütmek.

indir-

TS: 1) Yüksekten, sarp veya kötü yerden veya yukarıdan aşağıya inmesini sağlamak. 2) Bir taşıt veya binek hayvanından aşağıya almak. 3) Fiyatını azaltmak, düşürmek. 4) Hızla vurmak. 5) Kapamak. 6) Yağmur, sis, birdenbire bastırmak. 7)Kırmak, tahrip etmek.

Tar. S endir-: İndirmek.

tara- [5]

TS: 1. Bir şeyin tellerini birbirinden ayırıp karışıklığını gidermek. 2.Bir şey veya kimseyi bulmak, denetlemek için türlü yöntemlerden yararlanarak bir yeri sıkı bir biçimde aramak. 3. Bir şeyin içindeki gereksiz maddeleri tarak, tırmık vb. ile ayıklamak, taraklamak. 4. Taşın yüzünü dişli çelik kalemle işlemek. 5. Makineli tüfek vb. ateşli silahlarla sürekli olarak bir yere ateş etmek. 6. (-de) Kafasından geçirmek, belli belirsiz düşünmek.7. mec. Derleme ve araştırma yapmak için bir yayını dikkatle gözden geçirmek veya gerekli kelime, cümle ve yazıları tespit etmek. 8. mec. Dikkatle bakmak, süzmek. 9. Tarayıcı aracılığıyla kâğıt üzerindeki resim, yazı vb. simgeleri bilgisayar ortamına aktarmak. 10. tıp Hastaların işiler arasındaki seyrini takip edebilmek amacıyla düzenli aralıklarla yapılan inceleme.

Tar. S dara-: Her tarafı araştırmak, arayıp taramak.

tartış-

TS: 1.Bir konu üzerinde, birbirine ters olan görüş ve inançları karşılıklı savunmak. 2.Karşılıklı ağır sözler söyleyerek çekişmek, münakaşa etmek. 3. Güreşte karşı karşıya durum alıp elle birbirini yoklayarak rakibin zayıf yanlarını aramak.

Tar. S dartış- (tartaş-, tartış-): Çekişmek, mücadele etmek.

tart-

TS: 1. Bir şeyin birim cinsten ağırlığını bulmak. 2. Bir şeyi avuç içinde sallayarak ağırlığını kestirmeye çalışmak. 3. Binek hayvanlarının dizginlerini çekmek. 4. Bir şeyin bütün sonuçlarını düşünmek, hesap etmek. 5. Dikkatle incelemek, değer biçmek.

Tar. S dart-, (tart-): Çekmek.

[5] Gülensoy, T. (2017). *Türkiye Türkçesindeki Türkçe Sözcüklerin Köken Bilgisi Sözlüğü.* İstanbul. Bilge Kültür Sanat Yayınları. Gülensoy, Türkiye Türkçesindeki Sözcüklerin Köken Bilgisi Sözlüğü adlı çalışmasında *tara-* fiilinin kökeni için Orta Türkçe döneminde *tar-* 'taramak, dağıtılmak' şeklinde olduğunu belirtmiş. *tar-* fiiline *-a-* fiilden fiil yapım eki getirildiğini belirtmiştir.

tekerle-

TS: Yuvarlamak, döndürmek.

Tar. S: dekerle-: Yuvarlamak, tekerlemek.

tepele-

TS: 1. Ayakları altında ezmek. 2. Bozguna uğratmak, hırpalamak. 3. Kıyasıya dövmek 4.Öldürmek.

Tar. S depele-: Çiğnemek, ezmek, öldürmek.

tepelen-

TS: Tepeleme işi yapılmak.

Tar. S depelen-: Öldürülmek.

tepelet-

TS: Tepeleme işini yaptırmak.

Tar. S deptür-: Çiğnetmek, tepeletmek, pâyimâl ettirmek.

tepil-

TS: 1. Tepme işi yapılmak. 2. Geri çevrilmek.

Tar. S: depil-: Tepilmek, sokulmak.

tepin-

TS: 1. Ayaklarını hızla yere veya bir şeye üst üste vurmak. 2. Öfke ve sevincini açığa vuracak davranışlarda bulunmak. 3. Gürültü etmek. 4. Direnmek.

Tar. S. depin- (depün-): Şiddetle hareket etmek, saldırmak, çırpınmak, tepinmek.

tepiş-

TS: 1. Birbirini tepmek. 2. İtişip kakışmak.

Tar. S depeleş-: Mukatele emek, birbirini öldürme savaşı yapmak

terle-

TS: 1. Ter çıkarmak, tek dökmek, 2. İçindeki suyu ter biçiminde sızdırmak. 3. Bir şeyin üzerinde buhar olarak yoğunlaşmak. 4. Bir iş yaparken yorulmak veya o işi çok emek harcayarak güçlükle başarmak.

Tar. S: derle-: Terlemek.

tıkıl-

TS: 1. Tıkma işi yapılmak. 2. Dar sıkıntılı bir yerde bulunmak, sıkışmak. 3. Hapsedilmek.

Tar. S dıkıl-: Bir şeyin içine girmek, dolmak.

tutamla-

TS: Bir tutam almak.

Tar. S dutamlan-: Avuçla kavranmak.

tutul-

TS:1. Tutma işi yapılmak veya tutma işine konu olmak. 4. Tutuk duruma gelmek. 5. Kapatılmak, sarılmak. 6.Bir organ veya bir şey hareket edemez olmak. 9.

Takım oyunlarında karşı takımdaki bir oyuncu yakından izlenmek, tutulmak, markaja alınmak.

Tar. S dutul-, (tutul-): 1. Mahkûm olmak, zan altına düşmek. 2. Durdurulmak, zaptedilmek. 3. Donuklaşmak, kararmak, sıkılmak. 6. Bırakılmak, alıkonulmak, bulundurulmak. 7. Kapanmak, kapatılmak, tıkanmak.

tutuş-

TS: 1. Birbirini tutmak, birbirine ilişip dolaşmak.

Tar. S dutuş-: Tutuşmak.

tüken- [6]

TS: 1. Bitmek, sona ermek, kalmamak. 2. Güçsüzleşmek, bitkinleşmek, yılgınlaşmak.

Tar. S düken-: Tükenmek, bitmek.

tüket- [7]

TS: 1. Kullanarak harcayarak yok etmek, bitirmek, yoğaltmak. 2. Güçsüzleştirmek, bezdirmek.3. Yürüyerek aşmak, bitirmek.

Tar. S düket-: Tüketmek, bitirmek.

[6] Gülensoy, T. (2017). *Türkiye Türkçesindeki Türkçe Sözcüklerin Köken Bilgisi Sözlüğü.* İstanbul. Bilge Kültür Sanat Yayınları. Gülensoy, Türkiye Türkçesindeki Sözcüklerin Köken Bilgisi Sözlüğü adlı çalışmasında *tüken-* fiilinin kökeni için Eski Türkçede (Taryat, D 2) *tüke-n; tükä-* 'bitmek, tükenmek' fiiline *-n-* fiilden fiil yapım eki getirildiğini belirtmiştir.

[7] Gülensoy, T. (2017). *Türkiye Türkçesindeki Türkçe Sözcüklerin Köken Bilgisi Sözlüğü.* İstanbul. Bilge Kültür Sanat Yayınları. Gülensoy, Türkiye Türkçesindeki Sözcüklerin Köken Bilgisi Sözlüğü adlı çalışmasında *tüket-* fiili için *tüken-* fiili ile aynı kökten geldiğini belirtmiştir. *tüke-* fiiline *-t-* fiilden fiil yapım eki getirildiğini belirtmiştir.

tüne-

TS: 1. Kuşlar, kanatlı evcil hayvanlar, uyumak için bir dala veya sırığa konmak.

Tar. S düne-: Tünemek, gecelemek.

türet-:

TS: Oluşturmak, ortaya çıkarmak, yaratmak, meydana çıkarmak.

Tar. S düret-, (dürit-, dürüt-): Peyda etmek, icat etmek, türetmek.

Görüldüğü üzere, bu bölümde karşımıza çıkan fiiller: *dalla- < talla-, dalaş- < talaş-, damlat- < damzır- / damzur- / tamzır- / tamzur-, danış- < dan- / tan- / tanış davran- < darvan- / tarvan-, dedirt- < didür-, değiştir- < değşür- / derşür- / değşir-, deldir- < deştir-, depreştir- < depreştür-,-, deril- < diril-, dişeğile- < dişen-, dokun- < dokan-, dolaş- < dolan-, domal- < tomal-, domalt- < tomalt- doyur- < doydur- / toydur-, döllen- < dölen-, döndür- < dönder-, döşen- < döşenil-, durakla- < duruk- / turuk-, durdur- < durgur- / turgur- / turkur- / durgut- / durur-/ turur- / durut- / turut- , duyur- < duydur- / tuydur- / tuygur-, düğümle- < düğ-, düğümlen- < düğlen- / düğül-, düvesi- < düğesi-, düzel- < düzül-,* tara- *< dara-, tartış- < dartış- / tartaş-, tart- < dart- / tart-, tekerle- < dekerle-, tepele- < depele-, tepelen- < depelen-, tepelet- < deptür-, tepil- < depil-,* tepin- *< depin- / depün-, tepiş- < depeleş-,* terle- *< derle-, tıkıl- < dıkıl-, tutamla- < dutamlan-, tutul- < dutul- / tutul-, tutuş- < dutuş-, tüken- < düken-, tüket- < düket-, tüne- < düne-, türet- < düret-/ dürit- / dürüt-, eksil- < esil- /isil-, eştir- < eşdir- / eşdür-, indir- < endir-*şeklinde farklı biçim ve kısmen aynı anlamda 50 adet türemiş fiil tespit edilmiştir.

Bu fiillerden anlaşılacağı üzere; Eski Anadolu Türkçesindeki kelime başı t- ve d- karışık şekildedir: *darvan- /tarvan-, doydur- / toydur- vs. Eski* Anadolu Türkçesindeki bazı kelime başındaki t-'ler Türkiye Türkçesinde d- şeklinde değişmiştir: dala- < tala-, dalaş- < talaş-, vs.

Eski Anadolu Türkçesindeki bazı kelime başındaki d-'ler ise Türkiye Türkçesinde t- şeklinde değişmiştir: *tekerle- < dekerle-, tepele- < depele-, tıkıl- <dıkıl-* vs. Eski Anadolu Türkçesinde ilk hecedeki ve son hecedeki bazı i-'ler Türkiye Türkçesinde e- şeklinde değişmiştir: *dedirt- < didür-, türet- < dürit- / dürüt-*

vs. Eski Anadolu Türkçesinde kelime sonundaki bazı -ğ' Türkiye Türkçesinde -v şeklinde değişmiş: *düvesi-* < *düğesi-* Bu ses olayı yuvarlaklaşmanın ortaya çıkarmış olduğu bir ses değişiklidir. Eski Anadolu Türkçesinden Türkiye Türkçesine geçen bazı kelimelerde ikizleşme olmuştur: *döllen-* < *dölen- vs.* Eski Anadolu Türkçesinden Türkiye Türkçesine geçen bazı kelimelerde göçüşme yani yer değiştirme olmuştur: *davran-* < *darvan- / tarvan-* vs. Eski Anadolu Türkçesinde kelime başındaki bazı e-'ler Türkiye Türkçesinde i- şeklinde değişmiştir: *endir-* < *indir-* vs.

4.2.1.5. Aynı Biçim ve Farklı Anlamdaki Türemiş Fiiller

Çalışmada, hem *Türkçe Sözlük'*te hem *Tarama Sözlüğü*'nde bulunan aynı biçim ve farklı anlamdaki türemiş fiiller şunlardır:

dehle-

TS: 1. Hayvanı "deh''diyerek yürütmek. 2. Kovmak.
Tar. S: Dikkatle üzerinde durmak.

depreş-

TS: Nüks etmek.
Tar. S: Hareket etmek, teprenmek.

dikil-

TS: Dikme işi yapılmak. Dik duruma gelmek. Ayakta durmak.
Tar. S : Tayin edilmek, nasbolunmak.

dinlen-

TS: 1. Güç kazanmak için çalışmaya ara vermek, yorgunluğunu gidermek, soluklanmak, istirahat etmek. 2. Bazı yiyecek ve içecekleri, tadını arttırma, kolay pişmesini sağlama vb. sebeplerle bir süre bekletmek.
Tar. S: Bir dini kabul etmek.

diril-

TS: 1. Güçlenip canlanmak. 2. Bitki solmuş, pörsümüş durumdayken yeniden canlılık kazanmak, diri duruma gelmek. 3. Hasta yeniden sağlığını kazanmak, iyileşmek. 4. Öldüğü sanılan şey canlanmak. 5. Yeniden etkin olmak, geçerli duruma gelmek.

Tar. S: Yaşamak, ömür sürmek.

dişe-

TS: Diş çıkarmak.

Tar. S: Değirmen taşına diş açmak.

doldur-

TS: 1. Dolmasını sağlamak, dolu duruma getirmek. 2. Araç deposunu akaryakıtla tamamen dolu duruma getirmek. 3. Ateşli silahların içine mermi sürmek. 4. Bildirge, çizelge, fiş vb. basılı kâğıtların boş yerlerini tamamlamak. 5. Yaşını, yılını bitirmek. 6. Ses, koku yayılıp kaplamak. 7. Belirli bir süreyi kaplamak. 8. Canlılık kazandırmak. 9. Birini, başkası için kötü düşünecek bir duruma getirmek.

Tar. S: (I) Dolgunlaştırmak, olgunlaştırmak. (II): (Yayın kirişini) sonuna kadar çekmek.

döşen-

TS:1. Döşeme işi yapılmak. 2. Birine kızarak kötü ve küçük düşürücü sözler söylemek. 3. Uzun uzadıya ve yererek yazmak.

Tar. S (I): 1. Döşemek, yere yaymak, sermek. 2. Serilmek, yayılmak. (II): Düşkünlük göstermek, kendini vermek.

düğmelen-

TS: Düğmeleme işine konu olmak veya düğmeleme işi yapılmak. İliklenmek.
Tar. S: Domurcuklanmak, domurmak.

efilde-

TS: Rüzgâr yavaş bir biçimde ve serin olarak esmek.

Tar. S: Titremek.

eğil-

TS: 1) Bir yana doğru eğik duruma gelmek. 2) İnsan, bir işi yapmak için belini eğmek. 3) Başkasının baskısını veya egemenliğini benimsemek, kabul etmek. 4) Bir işi önemseyip ele almak.

Tar. S: İnhiraf etmek, sapmak.

eğirt-

TS: Eğirme işi yaptırmak.

Tar. S: Muhasara etmek, etrafını kuşatmak, sarmak.

eğril-

TS: Eğri duruma gelmek.

Tar. S: Birikmek, toplanmak.

epri-

TS: 1) Bozulmak, ekşiyip çürümek. 2) Yemiş dura dura olgunlaşmak. Yumuşamak. 3) Erimek.

Tar. S: Dağılıp ayrılacak hale gelmek.

eriş-

TS: 1) Varılması zamana, emeğe bağlı olan veya uzakta bulunan bir amaca varmak, ulaşmak. 2) Bir yere ulaşmak, varmak. 3) Bitkiler veya bunların ürünleri olgunlaşmak. 4) Zaman gelip çatmak.

Tar. S: 1) Uğraşmak, sataşmak, münakaşa etmek. 2) Şakalaşmak.

esle-

TS: Önem vermek, aldırış etmek.

Tar. S: Dinlemek, ısga etmek, kabul etmek, itaat etmek.

ezil-

TS: Ezme işine konu olmak.

Tar. S: Tezellül, temellük, tabasbus göstermek.

Görüldüğü üzere, bu bölümde karşımıza çıkan fiiller: *dehle-, depreş-, dinlen-, diril-, dişe-, doldur-, döşen-, düğmelen-, efilde-, eğil-, eğirt-, eğril-, epri-, eriş-, esle-, ezil-* şeklinde 17 adet türemiş fiil tespit edilmiştir. Türkiye Türkçesindeki ve Eski Anadolu Türkçesindeki bazı türemiş fiillerin aynı biçim ve farklı anlamda kullanıldığı tespit edilmiştir. Bu fiillerin biçim olarak aynı kalıp zaman içinde anlamsal olarak değiştiğini görmekteyiz.

4.2.2. *TS*'de Olup *Tar. S*'de Olmayan Türemiş Fiiller

Bu bölümde, *Türkçe Sözlük*'te olup *Tarama Sözlüğü*'nde olmayan türemiş fiiller incelenmiştir. Buna göre bu başlık içerisinde isimden türemiş fiiller ve fiilden türemiş fiiller olmak üzere iki ayrı başlığı vardır. İsimden türemiş fiillerin; Türkçe isimden türemiş fiiller ve yabancı kökenli türemiş fiiller olmak üzere de kendi içerinde iki alt başlığı vardır:

4.2.2.1. İsimden Türemiş Fiiller

4.2.2.1.1. Türkçe İsimden Türemiş Fiiller

dadandır-
dadan-
dağlan-
dağlat-
daldalan-
daldırıl-
daldır-
daldırt-
dalgalandırıl-
dalgalandır-
dalgalan-
dalgınlaş-
dallandırıl-
dallandır-
dalla-
dallan-
damaksıllaş-
damaksıllaştır-
damarlan-
darlaştırıl-
darlaştır-
dayılan-
dazkırlaş-
dazlaklaş-
dazla-
dehlen-
dehlet-
delilendir
delilen-
delirtil-
delirt-
demirle-

demirlen-

demirleş-

demirletil-

demirlet-

dene-

denen-.

denetil-

denetle-

denetlen-

denetlet-

denetlettir-

denet-

denettir-

deneyle-

dengele-

dengelen-

dengesizleş-

dengesizleştiril-

dengesizleştir-

denklen-

denkleş-

denkleştir-

densizlen-

densizleş-

denşir-

derinleş-

derinleştiril-

derinleştir-

derinlet-

dımbırdat-

dırdırlan-

dırlan-

dırlaş-

dışkıla-

dışla-

dışlan-

dışlaştır-

dışlaştırt-

dışsallaş-

dikel-

dikelt-

dikenleş-[8]

[8] Gülensoy, T. (2017). *Türkiye Türkçesindeki Türkçe Sözcüklerin Köken Bilgisi Sözlüğü.* İstanbul. Bilge Kültür Sanat Yayınları. Gülensoy, Türkiye Türkçesindeki Sözcüklerin Köken Bilgisi Sözlüğü adlı çalışmasında *dikenleş*- fiilinin kökeni için Eski Türkçede *tikän* ismi şeklindedir.

dikeyleş-

dikizle-

dikizlen-

dikizlet-

diklen-

dikleş-

dikleştir-

dilendiril-

dilendir-

dilet-

dincelt-

dinçlen-

dinçleş-

dinçleştir-

dindarlaş-

dingilde-

dingildet-

dinle-

dinlendiril-

dinlendir-

dinlenil-

dinlen-

dinletil-

dinlet-

dinsizleş-

dinsizleştiril-

dinsizleştir-

dipçikle-

dipçiklen-

dipçiklet-

dirgenle-

dirileş-

dirsekle-

dirseklen-

dişileş-

dişileştir-

dişilleştir-

dişlen-

dişlet-

dizle-

doğrula-

doğrulan-

doğrulat-

doğrul-

domuzlaş-

dona-

donatıl-

donattır-

dölle-

döllendir-

dörtle-

döşetil-

döşet-

duldala-

dumanla-

dumanlan-

durula-

durulan- [9]

durulaş-

durulaştır-

duvakla-

duvaklan-

ebedîleş-

ebedîleştir-

ebele-

efile-

eğit-

eğitil-

eğrilt-

eğrit-

eklemle-

eklemlen-

eklen-

ekleş-

ekleştir-

eklet-

ekşit-

ekşitil-

elekle-

elle-

ellen-

ellet-

ellettir-

enginleş-

ensele-

enselen-

enselet-

ergenleş-

[9] Gülensoy, T. (2017). *Türkiye Türkçesindeki Türkçe Sözcüklerin Köken Bilgisi Sözlüğü.* İstanbul. Bilge Kültür Sanat Yayınları. Gülensoy, Türkiye Türkçesindeki Sözcüklerin Köken Bilgisi Sözlüğü adlı çalışmasında *durulan-* fiilinin Uyg. *turuk, turuġ* isminden türediğini belirtmiştir.

ergi-

erginle-

erginlen-

erginleş-

ergit-

erkeklen-

erkekleş-

erkekleştir-

ertele-

ertelen-

ertelet-

ertelettir-[10]

esindir-

esinle-

esinlendir-

eskitil-

eşekleş-

eşitle-

eşitlen-

eşitleş-

eşitleştir-

eşle-

eşlen-

eşleş-

eşleştir-

etekle-

eteklen-

etlen-

evcilleş-

evcilleştir-

evcilleştiril-

evinlen-

evlendiril-

evlenil-

evse-

eyerle-

eyerlen-

eyerlet-

ezgilen-

ezgileş-

[10] Gülensoy, T. (2017). *Türkiye Türkçesindeki Türkçe Sözcüklerin Köken Bilgisi Sözlüğü*. İstanbul. Bilge Kültür Sanat Yayınları. Gülensoy, Türkiye Türkçesindeki Sözcüklerin Köken Bilgisi Sözlüğü adlı çalışmasında ertelettir- fiilinin Eski Türkçe ve Orta Türkçe döneminde *ér+te-* şeklinde isimden türediğini belirtmiştir.

Görüldüğü üzere, bu bölümde karşımıza çıkan fiiller: *dadandır-*, *dadan-*, *dağlan-, dağlat-*, *daldalan-, daldırıl-, daldır-, daldırt-dalgalandırıl-, dalgalandır-*, *dalgalan-, dalgınlaş-, dallandırıl-, dallandır-*, *dallan-*, *damaksıllaş-, damaksıllaştır-*, *damarlan-, darlaştırıl-, darlaştır-*, *dayılan-, dazkırlaş, dazlaklaş-*, *dazla-*, *dehlen-*, *dehlet-*, *delilendir-*, *delilen-*, *delirtil- delirt-*, *demirle-demirlen-, demirleş-*, *demirletil-demirlet-*, *dene-*, *denen-*, *denetil-*, *denetle-*, *denetlen-*, *denetlet-*, *denetlettir-*, *denet-*, *denettir-*, *deneyle-*, *dengele-*, *dengelen-dengesizleş-*, *dengesizleştiril-*, *dengesizleştir-*, *denklen-*, *denkleş-*, *denkleştir-densizlen-, densizleş-*, *denşir-, derinleş-*, *derinleştiril-*, *derinleştir-*, *derinlet-*, *dışkıla-dışla-*, *dışlan-*, *dışlaştır-*, *dışlaştırt-*, *dışsallaş-*, *dikel-*, *dikelt-*, *dikenleş-*, *dikeyleş-dikizle-*, *dikizlen-*, *dikizlet-*, *diklen-*, *dikleş- dikleştir-*, *dilendiril-*, *dilendir-*, *dilet-dincelt-*, *dinçlen-*, *dinçleş-*, *dinçleştir-*, *dindarlaş-*, *dingilde-*, *dingildet-*, *dinle-dinlendiril-*, *dinlendir-*, *dinlenil-*, *dinlen-*, *dinletil-*, *dinlet-*, *dinsizleş-*, *dinsizleştiril-*, *dinsizleştir-*, *dipçikle-*, *dipçiklen-*, *dipçiklet-*, *dirgenle-*, *dirileş-*, *dirsekle-*, *dirseklen-*, *dişileş-*, *dişileştir-*, *dişilleştir-*, *dişlen-*, *dişlet-*, *dizile-*, *dizle-*, *domuzlaş-*, *dona-*, *donatıl-*, *donattır-*, *dölle-*, *döllendir-*, *dörtle-*, *döşetil-*, *döşet-*, *duldala-*, *durula-durulan-*, *durulaş-*, *durulaştır-*, *duvakla-*, *duvaklan-*, *ebedîleş-, ebedîleştir-*, *ebele-, efile, eğit-, eğitil-, eğrilt-, eğrit-*, *eklemle-*, *eklemlen-*, *eklen-, ekleş-, ekleştir-*, *eklet-, ekşit-, ekşitil-*, *elekle-*, *elle-*, *ellen-*, *ellet-*, *ellettir-*, *enginleş-*, *ensele-*, *enselen-*, *enselet-, ergenleş-*, *ergi-*, *erginle-*, *erginlen-, erginleş-*, *ergit-*, *erkeklen-, erkekleş-, erkekleştir-*, *ertele-*, *ertelen-*, *ertelet-*, *ertelettir-*, *esindir-*, *esinle-*, *esinlendir-*, *eskitil-, eşekleş-, eşitle-, eşitlen-, eşitleş-, eşitleştir-, eşle-, eşlen-*, *eşleş-, eşleştir-*, *etekle-*, *eteklen-*, *etlen-, evcilleş-, evcilleştir-, evcilleştiril-*, *evinlen-*, *evlendiril-*, *evlenil-*, *evse-*, *eyerle-*, *eyerlen-*, *eyerlet-*, *ezgilen-, ezgileş-*, şeklinde *Türkçe Sözlük*'te olup *Tarama Sözlüğü*'nde olmayan 126 adet Türkçe isimden türemiş fiil tespit edilmiştir.

4.2.2.1.2. Yabancı İsimden Türemiş Fiiller

dandikleş-	davalaş-
darbele-	defle-
darbet-	dehşetlen-

demle-

demlendiril-

demlendir-

demlen-

demlet-

demodeleş-

demokratikleş-

demokratikleştiril-

demokratikleştir-

demokratlaş-

depola-

depolan-

depolatıl-

depolat-

dercet-

derecele-

derecelendiril-

derecelendir-

derecelen-

dermansızlaş-

dertlenil-

dertleş-

desenle-

despotlaş-

destanlaş-

destanlaştırıl-

destanlaştır-

destekle-

desteklen-

destekleş-

desteklet-

destele-

destelen-

destelet-

detaylandırıl-

detaylandır-

devindiril-

devindir- (Arapça)

devleş-

devleştir-

devletleştir-

diftonglaş-

dinamikleş-

dinamikleştir-

dinamitle-

dinamitlen-

dinazorlaş-

divaneleş-

divaneleştir-

dogmalaş-

dogmalaştırıl-

dogmalaştır- (Fransızca)

dopingle-

dostlaş-

dosyala-

dosyalan-

dramatikleş-

dramatikleştir-

düşmanlaş-

düşmanlaştır-

eblehleş-

ebrula-

edeplen-

edeplendir-

edepsizleş-

efelen-

efeleş-

efendileş-

efkârlan-

efsaneleş-

efsaneleştir-

efsaneleştiril-

efsunla-

ehlîleş-

ehlîleştir-

ehlîleştiril-

elektrikle-

elektriklen-

elektriklendir-

eleştir-

eleştiril-

enayileş-

endazele-

endeksle-

endekslen-

endekslet-

endişelen-

endişelendir-

endüstrileş-

engelle-

engellen-

engellet-

esaslan-

esaslandır-

eseflen-

esirgen-

esmerleş-

esmerleştir-

eterle-

eterleş-

eterleştir-

etiketle-

etiketlen-

etiketlet-

evrenselleş-

evrenselleştir-

evrenselleştiril-

evril-

evrimleş-

ezberle-

ezberlen-

ezberlet-

ezberlettir-

Görüldüğü üzere bu bölümde karşımıza çıkan fiiller: *dandikleş-, darbele-, darbet-, davalaş-, defle-, dehşetlen-, demle-, demlendiril-, demlendir-, demlen-, demlet-, demodeleş-, demokratikleş- demokratikleştiril-, demokratikleştir-, demokratlaş-, depola-, depolan-, depolatıl-, depolat-, dercet-, derecele-, derecelendiril-, derecelendir-, derecelen-, dermansızlaş-, dertlenil-, dertleş-, desenle-, despotlaş-, destanlaş-, destanlaştırıl-, destanlaştır-, destekle-, desteklen-, destekleş-, desteklet-, destele-, destelen-, destelet-, detaylandırıl-, detaylandır-, devindiril-, devindir-, devleş-, devleştir-, devletleştir-, diftonglaş-, dinamikleş-, dinamikleştir-, dinamitle-, dinamitlen-, dinazorlaş-, divaneleş-, divaneleştir-, dogmalaş-, dogmalaştırıl-, dogmalaştır-, dopingle-, dostlaş-*dosyala-, dosyalan-, *dramatikleş-, dramatikleştir-, düşmanlaş-, düşmanlaştır-, eblehleş-,* ebrula-, edeplen-, *edeplendir-, edepsizleş-, efelen-, efeleş-, efendileş-, efkârlan-, efsaneleş-, efsaneleştir-, efsaneleştiril-, efsunla-, ehlîleş-, ehlîleştir-, ehlîleştiril-, elektrikle-, elektriklen-, elektriklendir-, eleştir-, eleştiril-, enayileş-, endazele-, endeksle-, endekslet-, endişelen-, endişelendir-, endüstrileş-, engelle-, engellen-, engellet-, esaslan-, esaslandır-, eseflen-, esirgen-, esmerleş-, esmerleştir-, eterle-, eterleş-,*

eterleştir-, etiketle-, etiketlen-, etiketlet-, evrenselleş-, evrenselleştir-, evrenselleştiril-, evril-, evrimleş-, ezberle-, ezberlen-, ezberlet-, ezberlettir- şeklinde *Türkçe Sözlük*'te olup *Tarama Sözlüğü*'nde olmayan 66 adet yabancı isimden türemiş fiil tespit edilmiştir.

4.2.2.2. Fiilden Türemiş Fiiller

dalan-
damgala-
damgalan-
damgalat-
damıtıl-
damıt-
damlatıl-
dargınlaş-
davranıl-
davran-[11]
dayakla-
dayaklan-
dayandır-
dayanıksızlaş-
dayanıl-
dayanılmazlaş-
dayanış-
dayatıl-
dayatış-
dayat-
dayattır-
dedir-
değdiril-
değdir-
değerle-
değerlendiril-
değerlendir-
değerlen-
değersizleş-
değersizleştir-
değinil-
değirmile-
değirmileş-
değiştirt-

[11] Gülensoy, T. (2017). *Türkiye Türkçesindeki Türkçe Sözcüklerin Köken Bilgisi Sözlüğü.* İstanbul. Bilge Kültür Sanat Yayınları. Gülensoy, Türkiye Türkçesindeki Sözcüklerin Köken Bilgisi Sözlüğü adlı çalışmasında *davran-* fiilinin Orta Türkçe dönemindeki *tavra- / tuwra-* fiilinden türediğini belirtmiştir.

değnekle-

deldiril-

deldirt-

delikleş-

delin-

demetle-

demetlen-

demetlet- [12]

den-

deriş-

derle-

derlendir-

derletil-

derlet-

dernekleş-

deşele-

devirt-

devşiril-

devşirtil-

devşirt-

didikle-

didiklen-

didiklet-

didil-

didinil-

didin-

didiş-

diktiril-

diktir-

diktirt-

dilimle-

dilimlen-

dilimlet-

dilin-

dillendiril-

dillendir-

dindiril-

dindir-

dindirt-

dinginleş-

dinginleştir-

dirençsizleş-

[12] Gülensoy, T. (2017). *Türkiye Türkçesindeki Türkçe Sözcüklerin Köken Bilgisi Sözlüğü.* İstanbul. Bilge Kültür Sanat Yayınları. Gülensoy, Türkiye Türkçesindeki Sözcüklerin Köken Bilgisi Sözlüğü adlı çalışmasında *demetlet-* fiilinin (DLT) *der-* fiilinden türediğini belirtmiştir.

direnil-

direnle-

diren-

direş-

diret-

ditil-

dizdiril-

dizdir-

dize-

dizeleş-

dizeleştir-

dizgeleş-

dizgeleştir-

dizginle-

dizginlen-

dizginlet-

dizile-

dizinle-

dizinlen-

doğaçla-

doğallaş-

doğallaştır-

doğdur-

doğra-

doğran-

doğrat-

doğulula ş-

doğululaştır-

doğurganlaş-

doğurganlaştır-

doğur-

doğurt-

dokundur-

dokundurt-

dokunul-

dokut-

dola-

dolandırıl-

dolaşıl-

dolaştırıl-

dolaştır-

doldurul-

dolgunlaş-

dolgunlaştırıl-

doluş-

dondur-

dondurul-

donuklaş-

donuklaştır-

dorukla-

doygunlaş-

doyul-

doyurul-

dönel-

dönele-

dönen-

dönül-

dönüş-

dönüştür-

dönüştürül-

dövdür-

dövdürt-

dövdürtül-

dövdürül-

dövül-

dövün-

dövüş-

dövüştür-

duraklat-

döktür-

döktürt-

dökümle-

dökün-

döndürt-

döndürül-

durağanla-

duraksa-

duraksat-

durala-

duralat-

durdurt-

durdurul-

durgunlaş-

durgunlaştır-

durul-

durult-

duyarlılaş-

duyarsızlaş-

duyarsızlaştır-

duygulan-

duygulandır-

duyul-

duyumsa-

duyumsat-

duyurt-

duyurul-

düdükle-

düğmele-

dürte-

dürtükle-

dürtül-

dürtüş-

dürtüşle-

dürtüştür-

dürül-

dürümle-

düşkünleş-

düşündür-

düşündürt-

düşün-

düşünül-

düşürt-

düşürttür-

düşürül-

düze-

düzeltil-

düzelttir-

düzenle-

düzenlen-

düzenlet-

düzenlettir-

düzle-

düzlen-

edil-

edilgenleş-

edilgenleş-

edilgenleştir-

edilgenleştirt-

edindir-

edinil-

eğdir-

eğdirt-

eğele-

eğelen-

eğin-

eğir-

eğlendir-

eğlenil-

eğleş-

eğretile-

ekil-

eksiklen-

eksiltil-

ektir-

elen-

emdirt-

emekle-

emil-

emiş-

emiştir-

emle-

emzir-

emziril-

emzirt-

erdir-

erinleş-

eriştir-

eriştiril-

erit-

eritil-

esne-

esnekleş-

esnekleştir-

esnet-

estir-

estiril-

eşele-

eşelen-

etki-

etkile-

etkilen-

etkileş-

etkileştir-

etkinleş-

etkisizleş-

etkisizleştir-

ettir-

ettiril-

ettirilt-

evirt-

evlekle-

ezdir-

ezdirt-

Bu bölümde karşımıza çıkan fiiller şunlardır: *dalan-, damgala-, damgalan-, damgalat-, damıtıl-, damıt-, damlatıl- dargınlaş-, davranıl-, davran-, dayakla-dayaklan-, dayandır-, dayanıksızlaş-,dayanıl-,dayanılmazlaş-, dayanış-, dayatıl-dayatış-, dayat-, dayattır-, dedir-, değdiril-, değdir-, değerle-, değerlendiril-, değerlendir-, değerlen-, değersizleş-, değersizleştir-, değinil-, değirmile-, değirmileş-değiştirt-, değnekle-, deldiril-, deldirt-, delikleş-, delin-, demetle-, demetlen-demetlet-, den-, deriş-, derle-, derlendir-, derletil-, derlet-, dernekleş-, deşele-, devirt-, devşiril-, devşirtil-, devşirt-, didikle-, didiklen-, didiklet-, didil-, didinil-, didin-, didiş-, diktiril-, diktir-, diktirt-, dilimle-, dilimlen-, dilimlet-, dilin-, dillendiril-dillendir-, dindiril-, dindir-, dindirt-, dinginleş-, dinginleştir-, dirençsizleş-, direnil-direnle-, diren-, direş-, diret-, ditil-, dizdiril-, dizdir-, dize-, dizeleş-, dizeleştir-dizgeleş-, dizgeleştir-, dizginle-, dizginlen-, dizginlet-, dizinle-, dizinlen-, doğaçla-doğallaş-, doğallaştır-, doğdur-, doğra-, doğran-, doğrat-, doğrula-, doğrulan-, doğrulat-, doğrul-, doğululaş-, doğululaştır-, doğurganlaş-, doğurganlaştır-, doğur-doğurt-, dokundur-, dokundurt-, dokunul-, dokut-, dola-, dolandırıl-, dolaşıl-dolaştırıl-, dolaştır-, doldurul-, dolgunlaş-, dolgunlaştırıl-, doluş-, dondur-, dondurul-, donuklaş-, donuklaştır-, dorukla-, doygunlaş-, doyul-, doyurul-, döktür-döktürt-, dökümle-, dökün-, döndürt-, döndürül-, dönele-, dönel-, dönen-, dönül-dönüş-, dönüştür-, dönüştürül-, dövdür-, dövdürt-, dövdürtül-, dövdürül-, dövül-dövün-, dövüş-, dövüştür-, durağanla-, duraklat-, duraksa-duraksat-, durala-, duralat-, durdurt-, durdurul-, durgunlaş-, durgunlaştır-, durul-durult-, duyarlılaş-, duyarsızlaş-, duyarsızlaştır-, duygulandır-, duygulan-, duyul-duyumsa-, duyumsat-, duyurt-, duyurul-, düdükle-, düğmele-, dürte-, dürtükle-, dürtül-, dürtüşle-, dürtüş-, dürtüştür-, dürül-, dürümle-, düşkünleş-, düşündür-, düşündürt-, düşün-, düşünül-, düşürt-, düşürttür-, düşürül-, düzeltil-, düzelttir-, düze-, düzenle-, düzenlen-, düzenlet-, düzenlettir-, düzle-, düzlen-, düzleştir-, düzlet-*, edil-, edilgenleş-, edilgenleştir-, edilgenleştirt-, edindir-, edinil-eğdir-, eğdirt-, eğele-, eğelen-, eğin-, eğir-, eğlendir-, eğlenil-, eğleş-, eğretile-, ekil-,eksiklen-, eksiltil-, ektir-, elen-, emdirt-, emekle-, emil-, emiş-, emiştir-, emle-, emzir-, emziril-, emzirt-, erdir-, erinleş-, eriştir-, eriştiril-, erit-, eritil-, esne-, esnekleş-, esnekleştir-, esnet-, estir-, estiril-, eşele-, eşelen-, etki-, etkile-, etkilen-, etkileş-, etkileştir-, etkinleş-, etkisizleş-, etkisizleştir-, ettir-, ettiril-, ettirilt-, evirt-, evlekle-, ezdir-, ezdirt- şeklinde *Türkçe Sözlük*'te olup *Tarama Sözlüğü*'nde olmayan 204 adet fiilden türemiş fiiller tespit edilmiştir.

Türkçe Sözlük'te olup *Tarama Sözlüğü*'nde olmayan Türkçe isimden türemiş fiiller bölümünde 126 adet fiil tespiti edilirken yabancı isimden türemiş fiillerde 66 adet fiil, fiilden türemiş fiillerde ise 204 adet fiil tespit edilmiştir. Görüldüğü üzere, *Türkçe Sözlük*'te olup *Tarama Sözlüğü*'nde olmayan fiillerden türemiş fiillerde, diğer bölümlere kıyaslanınca fazla olduğunu görmekteyiz. Bunda fiil olmasının payı vardır.

4.2.3. *TS*'deki Türemiş Fiillerin *Tar. S*'de Birleşik Fiillerle Karşılanması

Bu bölümde, *Türkçe Sözlük*'teki türemiş fiillerin *Tarama Sözlüğü'*nde birleşik fiillerle karşılanması incelenmiştir. Bu fiiller şunlardır:

dağla-:

TS: 1. Kızgın bir demirle hayvan derisine damga vurmak. 2. Akan kanı dindirmek veya hasta bölümleri ortadan kaldırmak için vücudun bir yerini kızdırılmış bir metal araçla yakmak.

Tar. S dağ it-, (dağ eyle-): Ateşle yara açmak, dağ açmak.

danış-

TS: Bir işin bilgi veya yol sormak, görüş almak, istişare etmek, müracaat etmek, meşveret etmek.

Tar. S danışık et-, (danış et-, tanışık et-, tanışık eyle-, tanışık kıl-): İstişare etmek.

dayan-

TS: 1. Bir yere yaslanmak, kendini dayamak. 2. Bir şeyin üzerinden kurulmuş olmak. 3. Zarar görmemek, varlığını korumak, hasar görmemek. 4. Varmak, Ulaşmak. 5. Bütün gücünü kullanarak bir işi yapmak. 6. Bir iş sonunda birinin veya bir şeyin üzerinde kalmak. 7. Birinden, bir şeyden güç almak,

güvenmek, istinat etmek. 8. Uzun süre kullanılmaya uygun olmak. 9. Tutunmak, karşı durmak, karşı koymak, mukavemet etmek. 10. Yetişmek, yeter olmak. 11. Güç bir duruma katlanmak, çekmek, sabretmek, tahammül etmek.

Tar. S dayanıgör- (tayanıgör-): Dayanıp durmak, dayanmakta sebat etmek.

değiş-

TS: 1. Başka bir biçim veya duruma girmek, tahavvül etmek. 2. Yerine başka şey şey veya kimse gelmek. 3. Karşılıklı alıp vermek, mübadele etmek.

Tar. S değiş eyle-: Mubadele etmek

denkle-

TS: Denk duruma getirmek.

Tar. S denk ol-: Eş, nazir, muadil olmak.

dile-

TS: 1. Birinden bir şeyin yapılmasını istemek, rica etmek, arzu etmek. 2. Biri için bir dilekte bulunmak. 3. Kendi düşünce, görüş ve isteğini yapmak.

Tar. S dilek et-, (dilek eyle-): Dilemek, reca, niyaz etmek, şefâat etmek.

diril-

TS: 1. Güçlenip, canlanmak. 2. Bitki solmuş, pörsümüş durumdayken yeniden canlılık kazanmak, diri duruma gelmek. 3. Hasta yeniden sağlığını kazanmak, iyileşmek. 4. Öldüğü sanılan şey canlanmak. 5. Yeniden etkin olmak, geçerli duruma gelmek.

Tar. S dirlik bul-: Hayata kavuşmak, canlanmak, dirilmek.

dirilt-

TS: Dirilmesini sağlamak.

Tar. S diri kıl-: Diriltmek, ihya etmek.

doğrult-

TS: 1. Doğrulmasını sağlamak, doğru duruma getirmek. 2. Düzeltmek. 3. Yöneltmek. 4. Yön bulmak. 5. Para sağlamak, kazanmak.

Tar. S doğru eyle-: Doğrultmak.

dolaş-

TS: 1. Gezmek, gezinmek.2. Doğru gitmeyip yolu uzatmak. 3. Dönüp başka bir yönden gelmek. 4. Akmak. 5. Saç, iplik v.b şeyler birbirine karışarak güç çözülür duruma gelmek. 6. Bir yeri belli bir amaçla gezmek. 7. Denetlemek amacıyla bir yeri gezmek. 8. Nefes, el bir şey üzerinde hafifçe hareket etmek. 9. Gezinmek. 10. Çok kimse tarafından söylenmek. 11. Belirmek.

Tar. S dokuz dolan-, (dolaş-): Birçok defalar dolaşmak.

düğümle-

TS: 1. Düğüm yapmak, 2. Düğüm yaparak bağlamak.

Tar. S düğüm çal-: Düğümlemek.

düzel-

TS: 1. Düz duruma gelmek. 2. Kötü, bozulmuş bir durumdayken düzenli duruma gelmek. 3. Soğuk ve yağış azalmak. 4. Hasta iyileşmek.

Tar. S düz ol-: Düzelmek, yoluna girmek.

düzelt-

TS: 1. Düzgün duruma getirmek. 2. Bozukluğunu gidermek, onarmak. 3. Yanlıştan kurtarmak, tashih etmek.

Tar. S düz et-: Düzeltmek,düzlemek.

tekmele-

TS: 1.Tekme vurmak, tekme atmak. 2. Nankörce davranmak.

Tar. S depük ur-: Tekme vurmak, tekmelemek.

tekmelet-

TS: Tekme attırmak, tekme vurdurmak.

Tar. S depüke bırak-: Tekmeletmek, pâyimâl ettirmek.

eğil-

TS: 1) Bir yana doğru eğik duruma gelmek. 2) İnsan, bir işi yapmak için belini eğmek. 3) Başkasının baskısını veya egemenliğini benimsemek, kabul etmek. 4) Bir işi önemseyip ele almak.

Tar. S eğin ver- :Bükülmek, eğilmek.

evlendir-

TS: Evlenmesini sağlamak.

Tar. S ere ver- (ever-): Evlendirmek, kocaya vermek.

Bu bölümde karşımıza çıkan fiiller: *dağla- < dağ it- / dağ eyle-, danış- < danışık et- / danış et- / tanışık et- / tanışık eyle- / tanışık kıl-, dayan- < dayanıgör- / tayanıgör-, değiş- < değiş eyle-, denkle- < denk ol-, dile- < dilek et- / dilek eyle-,*

diril- < dirlik bul-, dirilt- < diri kıl-, doğrult- < doğru eyle-, dolaş <dokuz dolan- / dolaş-, düğümle- < düğüm çal-, düzel- < düz ol-, düzelt- < düz et-, tekmele- <depük ur-, tekmelet- <depüke bırak-, eğil < eğin ver-, evlendir- < ere ver- / ever- şeklinde 17 adet fiil tespit edilmiştir. Eski Anadolu Türkçesinde, bazı birleşik fiiller yardımcı eylemler aracılığıyla kurulmuştur. Bir dilin zenginliğini gösteren en önemli özelliklerden biri, dilin birleştirme özelliğidir. Türkiye Türkçesindeki bu birleştirme özelliği Türkçenin bir bakıma zenginliğinin de göstergesidir.

4.2.4. *TS*'de Olmayıp *Tar. S*'de Olan Türemiş Fiiller

Bu bölümde, *Türkçe Sözlük*'te olmayıp *Tarama Sözlüğü'*nde olan türemiş fiiller incelenmiştir. Bu fiiller şunlardır:

dalabı-

dalabın-/ talbın-

dalabıt-

dalbındur-

dalcın-

dalla- / talla-

damzır-/damzur-/tamzır-/tamzur-

daŋla- /taŋla-

daŋlan- /taŋlan-

daŋlaş- /taŋlaş-

daŋlat- /taŋlat-

darık-/ tarık-

darsık- /tarsık-

dartıl- / tartıl-

dartın-/tartın-

darttur- / tarttur-

debert-

debit-

değri-

değrin-

değzindür-/ dezgindir-

değzin-

dekle-

demürlen-

deŋe- / diŋe-

depelenil-

deprendir-

depret-

derci-

derge- / dirge-

dergeş- / dirgeş-

derneş-

dınma- / tınma-

dışla-/ tışla-

dilcen-

dileş-

dilkülen-

dille-

diŋlen-

dirgen-

dokuzlat-/ tokuzlat-

dolun- / tolun-

donalt- / tonalt-

döğnen-

döğül-

döle-

dölendir-/ dölendür-

döyme- / doyma-

duala-

dulundur- / tulundur-

dulun- / tulun-

duncuktur- / tuncuktur-

dunuk-

dunukut-

dursun-

durundur-

duşan- / tuşan-

dutun- / tutun-

düğdür-

düğenle- / dükenle-

düğnele-

dümükdür-

dümükdürül-

dümük-

dürtün-

dürtüş-

dürül-

dürüş-/ duruş- / turuş- / düriş-

düşlen-

düşür-

dütür- / tütüz- / dütüz- / tütüz-

düzet-

düzün- /düzen-

tuncuk-/cuncuk-/tuncın-

ederlen-/iderlen-

eğerlen-

eğsin-

ektilen-

ekze-

eldeleş-

emeklendir-

emendir-

endik-

eŋşeş-

erik-

erkenle-

erlen-

ertele-/irtele-

esirgeş-

esleme-

eslenme-

eşirgen-

eşkerit-

evdür-/evdir-/ivdir-

eviş-/iviş-

eydilin-/eydinil-/aydınıl-

eydir-/eydür-

eydiş-

eyik-

eyleksi-

eyleş-

eylet-

eylüklen-

eymen-

eyttir-

Bu bölümde karşımıza çıkan fiiller: *dalabı-, dalabıt-, dalbındur-*, *dalabın-*, *dalabın-/ talbın-*, *dalcın-*, *damzır- /damzur-/ tamzır- /tamzur-*, *daŋla- /taŋla-*, *daŋlan- /taŋlan-, daŋlaş- /taŋlaş-, daŋlat- /taŋlat-*, *darık-/ tarık-, darsık- /tarsık-, dartıl- / tartıl-, dartın-/tartın-*, *darttur- / tarttur-*, *debert-*, *debi-*, *debit-, değri-, değrin-*, *değzindür-/ dezgindir-*, *değzin-*, *dekle-*, *deŋe- / diŋe-*, *depelenil-*, *deprendir-*, *depret-*, *derci-*, *derge- / dirge-, dergeş- / dirgeş-*, *derneş-*, *dınma- / tınma-, dışla-/ tışla-*, *dilcen-, dileş-*, *dilkülen-*, *dille-, diŋlen-*, *dirgen-*, *dokuzlat-/ tokuzlat-*, *dolun- / tolun-*, *donalt- / tonalt-*, *döğnen-*, *döğül-, döle-*, *dölendir-/ dölendür- döyme- / doyma-*, *duala-*, *dulundur- /*

tulundur-, dulun- / tulun-, duncuktur- / tuncuktur-, dunuk-, dunukut-, dursun-, durundur-, duşan- / tuşan-, dutun- / tutun-, düğdür-, düğenle- / dükenle-, düğnele-, dümükdür-, dümükdürül-, dümük-, dürtün-, dürtüş-, dürül-, dürüş-/ duruş- / turuş- / düriş-, düşlen-, düşür- dütür- / tütüz- / dütüz- / tütüz-, düzet-, düzün- /düzen-, tuncuk- / cuncuk-/ tuncın- / tuncuk-, ederlen-/iderlen-, *eğerlen-, eğsin-, ektilen-, ekze-, eldeleş- , emeklendir-, emendir-, endik- , eŋşeş-, erik-, erkenle-, erlen-, ertele-/irtele-, esirgeş-, esleme-, eslenme-, eşirgen-, eşkerit-, evdür-/evdir-/ivdir-, eviş-/iviş-, eydilin-/eydinil-/aydınıl-, eydir-/eydür-, eydiş-, eyik-, eyleksi-, eyleş-, eylet- , eylüklen-, eymen-, eyttir-* şeklinde 70 adet türemiş fiil tespit edilmiştir.

BEŞİNCİ BÖLÜM

5.1. SONUÇ

Geçmişten günümüze ortaya konan dile yönelik bilimsel çalışmalar, insanların daha önceki dilsel deneyimlerini açıkça gösterebilmektedir. Türk toplumlarının yaşadığı dile yönelik gelişmeleri geleceğe kazandırmanın yolu, geçmişte yapılan dil bilimsel çalışmaları incelemekten geçmektedir. Dolayısıyla bir milletin tarihte yaşamış olduğu her şeyin dile bir etkisi olacaktır. Bunu kendi tarihimizde açık bir şekilde görebiliriz. Türkçe, eski ve köklü geçmişi düşünüldüğünde pek çok değişim geçirdiği görülmektedir. Türkçedeki bu değişimler, sözcüklerin biçim ve anlam özelliklerini etkilemiştir. Bu bakımdan Türkçenin söz varlığı düzeyindeki bu değişim ve gelişimlerini gösteren bir tarihsel sözlüğe ihtiyaç vardır.

Çalışmada *Türkçe Sözlük* ve *Tarama Sözlüğü'*nün D ve E maddesindeki fiiller incelenmiştir. Çalışmada bu fiillerden yalnızca basit ve türemiş fiiller incelenmiştir. Buna göre D maddesinde 401, E maddesinde ise 276 fiile ulaşılmıştır.

Basit fiiller bölümünde toplam 69 adet fiil tespit edilmiştir. Bunlardan 9'u hem *TS* hem *Tar.S'*de aynı biçim ve aynı anlamda olan, 7'si aynı biçim ve kısmen aynı anlamda olan, 14'ü farklı biçim ve aynı anlamda olan, 10'u farklı biçim ve kısmen aynı anlamda olan, 17'si *TS*'de olup *Tar. S*'de olmayan, 10'u *TS'*de olmayıp Tar. S'de olan basit fiiller, ayrıca bunların içerisinde aynı biçim ve farklı anlamda olan 1 ve *TS*'de basit fiil olup *Tar.S'*de birleşik biçimlerde karşılanan 1 adet basit fiil tespit edilmiştir. D ve E maddelerindeki tespit ettiğimiz basit fiiller, türemiş fiille kıyaslanınca az sayıdadır.

Türemiş fiiller bölümünde ise toplamda 608 adet fiil tespit edilmiştir. Bunlardan 19'u hem *TS* hem *Tar.S*'de aynı biçim ve aynı anlamda olan, 10'u aynı biçim ve kısmen aynı anlam olan, 29'u farklı biçim ve aynı anlamda olan, 51'i farklı biçim ve kısmen aynı anlamda olan, 17'si aynı biçim ve farklı anlamda olan, Ayrıca bunların içerisinde *TS'*de türemiş fiil olup *Tar. S'*de birleşik biçimlerle karşılanan 17 adet, *TS*'de olup *Tar.S'*de olmayan 396, *TS'*de olmayıp *Tar. S*'de olan 70 türemiş fiil tespit edilmiştir.

Çalışmada *Türkçe Sözlük*'ün D ve E maddesinde geçen fiillerin *Tarama Sözlüğü*'ndeki görünümleri tablolarda şu şekilde gösterilmiştir:

Tablo 1.
Aynı Biçim ve Aynı Anlamdaki Basit Fiiller

Hem *TS'de* Hem *Tar. S*'de Bulunan Aynı Biçim ve Aynı Anlamda Olan Basit Fiiller	**Sayı**
değ-, dil-, dön-, düş-, eğle-, ek-, erin-, eş-, ve *eyle*	9

Tablo 1'de görüldüğü üzere bu bölümde, hem *TS'* de hem *Tar. S'*de bulunan ve aynı biçim aynı anlamda olan 9 adet basit fiil tespit edilmiştir.

Tablo 2.
Aynı Biçim ve Kısmen Aynı Anlamdaki Basit Fiiller

Hem *TS'de* Hem *Tar. S*'de Bulunan Aynı Biçim ve Kısmen Aynı Anlamda Olan Basit Fiiller	**Sayı**
deş-, dol-, dök-, döşe- dür-, dürt-, düz-	7

Tablo 2'de görüldüğü üzere bu bölümde, hem *TS'* de hem *Tar. S'*de bulunan ve aynı biçim, kısmen aynı anlamdaki 7 adet basit fiil tespit edilmiştir.

Tablo 3.
Farklı Biçim ve Aynı Anlamdaki Basit Fiiller

Hem *TS'de* Hem *Tar. S*'de Bulunan Farklı Biçim ve Aynı Anlamda Olan Basit Fiiller	**Sayı**
değir-, de-, der-, döv-, dur-, tak-, tın-, tut-, em- , eski-, esri-, et-, eyit-, eyle-	14

Tablo 3'te görüldüğü gibi hem *TS* hem *Tar. S*'de bulunan, farklı biçim ve kısmen aynı anlamda olan 14 adet basit fiil tespit edilmiştir. Bu fiillere bakılarak Eski Anadolu Türkçesinden Türkiye Türkçesinden geçerken bazı fiillerin anlamsal olarak değişmediği ancak biçimsel olarak değişikliğe uğradığı görülmüştür. Tablodan da anlaşılacağı üzere; Eski Anadolu Türkçesindeki kelime başı t- ve d-'ler hem zaman hem saha bakımından karışık şekildedir: *dur- / tur-, dak-, / tak-, dın-/ tın- vs.* Eski metinlerde kelime başında ve ilk hecedeki i- sesiyle yazılan bütün eserler 16. yy.a kadar yani Eski Anadolu Türkçesi ile Osmanlıca döneminde i- şeklindeydi. Henüz e- olmamıştı: *di- , der- < der- / dir- / derne- / dirne-, it- < et- vs.* Eski Anadolu Türkçesinde bazı yan yana olan seslerin yeri değişmiştir: *eski- < eksi-, esri- < esir-* vs. Eski Anadolu Türkçesinde kelime sonundaki bazı -ğ' Türkiye Türkçesinde -v şeklinde değişmiş: *döv- < dög-* vs. Bu ses olayı yuvarlaklaşmanın ortaya çıkarmış olduğu bir ses değişikliğidir.

Tablo 4.
Farklı Biçim ve Kısmen Aynı Anlamdaki Basit Fiiller

Hem *TS'de* Hem *Tar. S*'de Bulunan Farklı Biçim ve Kısmen Aynı Anlamda Olan Basit Fiiller	**Sayı**
darıl-, dik-, doku-, doy- , tat-, tep-, tepser-, tırman-, türe- tüt-	10

Tablo 4'te görüldüğü gibi hem *TS* hem *Tar. S*'de bulunan, farklı biçim ve kısmen aynı anlamda olan 10 adet basit fiil tespit edilmiştir. Bu fiillerden anlaşılacağı üzere; Eski Anadolu Türkçesindeki kelime başı t- ve d-'ler hem zaman hem saha bakımından karışık şekildedir: *doku- / toku-, doyun- /toyun-* vs. Batı Türkçesinde bazı kelimelerde ek başındaki g-'lar düşürülürken -gan'ın -an (yap-an) vs. Eski Anadolu Türkçesinde g-'ya bazı kelimelerde rastlanılmıştır: *darıl-,< darlıgan- / darılgan- / tarılgan-* Eski Anadolu Türkçesinde kelime başındaki bazı kelime d-'ler Türkiye Türkçesinde t- olmuştur: *tat- < dat-, tep- < dep-, tüt- < düt-* vs.

Tablo 5.
TS' de Olup Tar. S'de Olmayan Basit Fiiller

***TS'* de Olup *Tar. S'*de Olmayan Basit Fiiller**	**Sayı**
dal- , daya-, delep-, del-, devir-, devit-, din-, dit-, diz-, doğ-, don-, duy-, ekşi-, ele-, eri-, es-, ez-	17

Tablo 5 'te görüldüğü gibi *TS*'de olup Tar. S'de olmayan 17 adet basit fiil tespit edilmiştir. Görüldüğü üzere, bu bölümde *Türkçe Sözlük*'te olup *Tarama Sözlüğü*'nde olmayan 12 adet basit fiil incelenmiştir. Bu fiillerden anlaşılacağı üzere her iki eser Türkiye Türkçesini temsil etmesine rağmen *Türkçe Sözlük*'te olup *Tarama Sözlüğü'*nde olmayan bazı basit fiillerin olduğunu göstermektedir.

Tablo 6.
TS' de Olmayıp Tar. S'de Olan Basit Fiiller

***TS*' de Olmayıp *Tar. S'*de Olan Basit Fiiller**	**Sayı**
daŋ- / taŋ-, darı-, debi-, diŋ-, döş-, düğ- / tüğ-, elik-, emen-, ev- /iv, evs-	10

Tablo 6'da *TS*'de olmayıp *Tar. S*'de olan 10 adet basit fiil tespit edilmiştir. Görüldüğü üzere Eski Anadolu Türkçesinde kelime başı d- ve t-'ler karışık şekildedir: *daŋ- / taŋ-*, *düğ- / tüğ-* Eski Anadolu Türkçesinde kelime başı e- ve i-'ler karışık şekildedir: *ev-*, */iv*

Yukarıda verilen bilgilerin dışında aynı biçim ve farklı anlamdaki basit fiiller bölümünde *eğ-* olmak üzere 1 adet, *TS*'de basit fiil olup *Tar.S'*de birleşik biçimlerde karşılanan 1 adet (*dur- < durak eyle- / duru dur- / turu dur-)* basit fiil tespit edilmiştir.

Tablo 7.
Aynı Biçim ve Aynı Anlamdaki Türemiş Fiiller

Hem *TS*'de Hem *Tar. S*'de Bulunan Aynı Biçim ve Aynı Anlamdaki Türemiş Fiiller	**Sayı**
depren-, devin-, dilleş-, doğrult-, dolandır-, dolan-, döndür-, döşen-, duşakla-, eğlen-, elleş-, enikle-, erse-, esirge-, esenle-, esenleş-, eşin-, evir-, evlen-	19

Tablo 7'de görüldüğü gibi hem *TS'*de hem *Tar. S*'de bulunan, aynı biçim ve aynı anlamda 19 adet türemiş fiil tespit edilmiştir. Tabloda gösterilen türemiş fiillerin, Türkiye Türkçesi ve Eski Anadolu Türkçesinde aynı biçim ve aynı anlamda kullanıldığı görülmüştür.

Tablo 8.
Aynı Biçim ve Kısmen Aynı Anlamdaki Türemiş Fiiller

Hem *TS*'de Hem *Tar. S*'de Bulunan Aynı Biçim ve Kısmen Aynı Anlamdaki Türemiş Fiiller	**Sayı**
deriştir-, deşil-, dillen-, dincel-, dişle-, dökül-, duldalan-, düzdür-, düzül-, ekle-	10

Tablo 8'de görüldüğü gibi hem *TS'*de hem *Tar. S*'de bulunan, aynı biçim ve kısmen aynı anlamda 10 adet türemiş fiil tespit edilmiştir. Tabloda gösterilen türemiş fiillerin, Türkiye Türkçesi ve Eski Anadolu Türkçesinde aynı biçim ve kısmen aynı anlamda kullanıldığı görülmüştür.

Tablo 9.
Farklı Biçim ve Aynı Anlamdaki Türemiş Fiiller

Hem *TS*'de Hem *Tar. S*'de Bulunan Farklı Biçim ve Aynı Anlamdaki Türemiş Fiiller	**Sayı**
damla-, davrandır-, dayan-, değiştiril- , delir-, demirle-, derlen-, devşir-, dinel-, dirilt-, dizil-, doluk-, donan-, donat-, doyun-, edin-, eksilt-, emdir-, ene-, enen-, ergür-, erişil-, eskileş-, eskit-, esrit-, eşil-, evetle-, evlendir-, ezgileştir-, ilet-,	29

Tablo 9'da görüldüğü gibi hem *TS'*de hem *Tar. S*'de bulunan, farklı biçim ve aynı anlamda olan 29 adet türemiş fiil tespit edilmiştir. Bu tablodan da anlaşılacağı üzere Eski Anadolu Türkçesindeki kelime başı t- ve d- karışık şekildedir: *dam- / tam- , dayan- / tayan-, doluk- / toluk- donan-, / tonan-, donat- / tonat-, doyun-, toyun- vs.* Eski Anadolu Türkçesindeki bazı kelime başındaki t-'ler Türkiye Türkçesinde d- şeklinde değişmiştir: *dayan-* < *tayan-, doluk-* < *toluk-, donan-* < *tonan-* vs. Eski Anadolu Türkçesinde bazı ü-'ler Türkiye Türkçesinde i- şeklinde değişmiştir: *delir-* < *delür-, devşir-* < *devşür- ezgilendir-* < *ezgülendir-* vs.Eski Anadolu Türkçesinde kelime sonundaki bazı -ğ' Türkiye Türkçesinde -v şeklinde değişmiş: *devşir-* < *değşür-* Bu ses olayı yuvarlaklaşmanın ortaya çıkarmış olduğu bir ses değişiklidir. Eski Anadolu Türkçesinden Türkiye Türkçesine geçen bazı kelimelerde göçüşme yani yer değiştirme olmuştur: *davrandır-* < *darvandır-, esrit-* < *esirt-* vs. Eski Anadolu Türkçesinde kelime başı bazı i-'ler Türkiye Türkçesinde e- şeklinde değişmiştir: *edin-* < *idin-, ivetle-* <*evetle-* vs. *Eski* Anadolu Türkçesinde ŋ ünsüzü kelime başında bulunmayıp sadece kelime içinde ve sonunda kullanılırdı: *dinel-* < *diŋel- vs.* Bugün Türkiye Türkçesinde bazı ağızlarda hâlâ kullanılmaktadır.

Tablo 10.
Farklı Biçim ve Kısmen Aynı Anlamdaki Türemiş Fiiller

Hem *TS*'de Hem *Tar. S*'de Bulunan Farklı Biçim ve Kısmen Aynı Anlamdaki Türemiş Fiiller	**Sayı**
dala-, dalaş-, damlat-, danış-, davran-, dedirt-, değiştir-, deldir-, depreştir-, deril-, denil-, dilen-, dişeğile-, dokun-, dolaş-, domal-, domalt-, doyur-, döllen-, döndür-, döşen-, durakla-, durdur-, duyur-, düğümle-, düğümlen-, düvesi-, düzel-, tara-, tartış-, tart-, tekerle-, tepele-, tepelet-, tepil-, tepin-, tepiş-, terle-, tıkıl-, tutamla-, tutul-, tutuş-, tüken-, tüket-, türet-, eksil-, eştir-, indir-	50

Tablo 10'da görüldüğü gibi hem *TS*'de hem *Tar. S*'de bulunan farklı biçim ve kısmen aynı anlamda olan 50 adet türemiş fiil tespit edilmiştir. Bu tablodan da anlaşılacağı üzere Eski Anadolu Türkçesindeki bazı kelime başındaki d-'ler ise Türkiye Türkçesinde t- şeklinde değişmiştir: *tekerle-* < *dekerle-, tepele-* < *depele-, tıkıl-* <*dıkıl-* vs. Eski Anadolu Türkçesinde ilk hecedeki ve son hecedeki bazı i-'ler Türkiye Türkçesinde e- şeklinde değişmiştir: *dedirt-* < *didür-, vs.* Eski Anadolu Türkçesinde kelime sonundaki bazı -ğ' Türkiye Türkçesinde -v şeklinde değişmiş:

düvesi- < *düğesi-* Bu ses olayı yuvarlaklaşmanın ortaya çıkarmış olduğu bir ses değişiklidir. Eski Anadolu Türkçesinden Türkiye Türkçesine geçen bazı kelimelerde ikizleşme olmuştur: *döllen-* < *dölen- vs.* Eski Anadolu Türkçesinden Türkiye Türkçesine geçen bazı kelimelerde göçüşme yani yer değiştirme olmuştur: *davran-* < *darvan- / tarvan-* vs. Eski Anadolu Türkçesinde kelime başındaki bazı e-'ler Türkiye Türkçesinde i- şeklinde değişmiştir: *endir-* < *indir-* vs.

Tablo 11.
Aynı Biçim ve Farklı Anlamdaki Türemiş Fiiller

Hem *TS*'de Hem *Tar. S*'de Bulunan Aynı Biçim ve Farklı Anlamdaki Türemiş Fiiller	**Sayı**
deh-, depreş- dinlen-, diril-, dişe-, doldur-, döşen-, düğmelen-, efilde-, eğil-, eğirt-, eğril-, epri-, eriş-, esle-, ezil-	17

Tablo 11'de görüldüğü gibi hem *TS*'de hem *Tar. S*'de bulunan, aynı biçim ve farklı anlamda olan 17 adet türemiş fiil tespit edilmiştir. Türkiye Türkçesindeki ve Eski Anadolu Türkçesindeki bazı türemiş fiillerin aynı biçim ve farklı anlamda kullanıldığı tespit edilmiştir. Bu fiillerin biçim olarak aynı kalıp zaman içinde anlamsal olarak değiştiğini görmekteyiz.

Tablo 12.
TS' de Olup Tar. S'de Olmayan Türemiş Fiiller

***TS'* de Olup *Tar. S'*de Olmayan Türemiş Fiiller**	**Sayı**
dadandır- , dadan-, dağlan-, dağlat- , daldalan- , daldırıl- , daldır- , daldırt- , dalgalandırıl- dalgalandır-, dalgalan- , dalgınlaş- , dallandırıl- , dallandır, dallan-, damaksıllaş-, damaksıllaştır- , damarlan-, darlaştırıl-, darlaştır- , dayılan- dazkırlaş- , dazlaklaş- , dazla-, dehlen-, dehlet- , delilendir, delilen-, delirtil-, delirt-, demirle-, demirlen- , demirleş- , demirletil- , demirlet-, dene- , denen-, denetil- , denetle-, denetlen- , denetlet-, denetlettir- , denet- , denettir-, deneyle- , dengele-, dengelen-, dengesizleş-, dengesizleştiril-, dengesizleştir- denklen-, denkleş-, denkleştir-, densizlen- , densizleş-, denşir- , derinleş-, derinleştiril-, derinleştir-, derinlet-, dışkıla-, dışla-, dışlan-, dışlaştır-, dışlaştırt-, dışsallaş-, dikel-, dikelt-, dikenleş-, dikeyleş-, dikizle-, dikizlen-, dikizlet-, diklen-, dikleş-, dikleştir-, dilendiril-, dilendir-, dilet-, dincelt-, dinçlen-, dinçleş-, dinçleştir-, dindarlaş-, dingilde-, dingildet-, dinle-, dinlendiril-, dinlendir-, dinlenil-, dinlen-, dinletil-, dinlet-, dinsizleş-, dinsizleştiril- dinsizleştir-, dipçikle-, dipçiklen-, dipçiklet-, dirgenle-, dirileş-, dirsekle-, dirseklen-, dişileş-, dişileştir-, dişilleştir-, dişlen-, dişlet-dizile-, dizle-, domuzlaş-, dona-, donatıl-, donattır-, dölle-, döllendir-, dörtle-, döşetil-,döşet-, duldala-, durula-, durulan- durulaş-, durulaştır-, duvakla-, duvaklan-, düşündür-, düşün-, düşünül-, dandikleş- , darbele- , darbet- , davalaş- , defle- , dehşetlen- , demle- demlendiril- , demlendir- , demlen- , demlet- , demodeleş- , demokratikleş- demokratikleştiril-, demokratikleştir- , demokratlaş- , depola- , depolan-, depolatıl-, depolat-, dercet-, derecele-, derecelendiril-, derecelendir-, derecelen-, dermansızlaş-, dertlenil-, dertleş-, desenle-, despotlaş-destanlaş-destanlaştırıl-, destanlaştır-, destekle-, desteklen-, destekleş-, desteklet-, destele-, destelen-, destelet-, detaylandırıl-, detaylandır-, devindiril-, devindir-, devleş-, devleştir-, devletleştir-, diftonglaş-, dinamikleş-, dinamikleştir-,dinamitle-, dinamitlen-, dinazorlaş-, divaneleş-, divaneleştir-, dogmalaş-, dogmalaştırıl-, dogmalaştır-, dopingle-, dostlaş-, dosyala-, dosyalan- dramatikleş-, dramatikleştir-, düşmanlaş-, düşmanlaştır- dalan-, damgala- , damgalan-, damgalat-, damıtıl- , damıt- , damlatıl- , dargınlaş- ,davranıl-, davran- , dayakla- , dayaklan- , dayandır- , dayanıksızlaş- , dayanıl- , dayanılmazlaş- , dayanış-, dayatıl-, dayatış- , dayat-, dayattır- , dedir- , değdiril- , değdir-, değerle- , değerlendiril- , değerlendir- , değerlen-, değersizleş-,	*396*

Tablo 12.
TS' de Olup Tar. S'de Olmayan Türemiş Fiiller (Devamı)

***TS'* de Olup *Tar. S'*de Olmayan Türemiş Fiiller (Devamı)**	**Sayı**
değersizleştir-, değinil- , değirmile- , değirmileş- , değiştirt- , değnekle-, deldiril- , deldirt- ,delikleş- , delin- , demetle- , demetlen- ,demetlet- , den- , deriş-, derle-, derlendir-, derletil-, derlet-, dernekleş-, deşele-, devirt-, devşiril-, devşirtil-, devşirt-, didikle-, didiklen-, didiklet-, didil-, didinil-, didin-, didiş-, diktiril-, diktir-, diktirt-, dilimle-, dilimlen-, dilimlet-, dilin-, dillendiril-, dillendir-, dindiril-, dindir-, dindirt-, dinginleş-, dinginleştir-, dirençsizleş-, direnil-, direnle-, diren-, direş-, diret-, ditil-, dizdiril-, dizdir-, dize-, dizeleş-, dizeleştir-, dizgeleş-, dizgeleştir-, dizginle-, dizginlen-, dizginlet-, dizinle-, dizinlen-, doğaçla-, doğallaş-, doğallaştır-, doğdur-, doğra-, doğran-, doğrat-, doğrula-, doğrulan-, doğrulat-, doğrul-, doğululaş-, doğululaştır-, doğurganlaş-, doğurganlaştır-, doğur-, doğurt-, dokundur-, dokundurt-, dokunul-, dokut-, dola-, dolandırıl-, dolaşıl-, dolaştırıl-, dolaştır-, doldurul-, dolgunlaş-, dolgunlaştırıl-, doluş-, dondur-, dondurul-, donuklaş-, donuklaştır-, dorukla-, doygunlaş-, doyul-, doyurul-, döktür-, döktürt-, dökümle-, dökün-, döndürt-, döndürül-, dönele-, dönel-, dönen-, dönül-, dönüş-, dönüştür-, dönüştürül-, dövdür-, dövdürt-, dövdürtül-, dövdürül-, dövül- dövün-, dövüş-, dövüştür-, durağanla-, duraklat-, duraksa-, duraksat-, durala-, duralat-, durdurt-, durdurul-, durgunlaş-, durgunlaştır-, durul-, durult-, duyarlılaş-, duyarsızlaş-, duyarsızlaştır-, duygulandır-, duygulan-, duyul-, duyumsa-, duyumsat-, duyurt-, duyurul-, düdükle-, düğmele-, dürte-, dürtükle-, dürtül-, dürtüşle-, dürtüş-, dürtüştür-, dürül-, dürümle-, düşkünleş-, düşürt-, düşürttür-, düşürül-, düzeltil-, düzelttir-, düze-, düzenle-, düzenlen-, düzenlet-, düzenlettir-, düzle-, düzlen-, düzleştir-, düzlet-, ebedîleş-, ebedîleştir-, ebele-, eblehleş-, ebrula-, edeplen-, edeplendir-, edepsizleş- edil- , efelen-, efeleş-, efendileş-, efkârlan-, efsaneleş-, efsaneleştir-, efsaneleştiril-, efsunla-, ehlîleş-, ehlîleştir-, ehlîleştiril-, efile-, eğdirt-, eğele-, eğelen-, eğin-, eğir-, eğlendir-, eğlenil-, eğleş-, eğretile-eğit-, eğitil-, eğrilt-, eğrit-, , eklemle-, eklemlen-, eklen-, ekleş-, ekleştir-, eklet-, ekşit-, ekşitil-, elekle-, elle-, ellen-, ellet-, ellettir-, enginleş-, ensele-, enselen-, enselet-, ergenleş-, ergi-, erginle-, erginlen-, erginleş-, ergit-, erkeklen-, erkekleş-, erkekleştir-, ertele-, ertelen-, ertelet-, ertelettir-, esindir-, esinle-, esinlendir-, eskitil-, eşekleş-, eşitle-, eşitlen-, eşitleş-, eşitleştir-, eşle-, eşlen-, eşleş-, eşleştir-, etekle-, elektrikle-, elektriklen-, elektriklendir-, eleştir-, eleştiril-, enayileş-, endazele-, endeksle-, endekslet-, endişelen-, endişelendir-, endüstrileş-, engelle-, engellen-, engellet-, esaslan-, esaslandır-, eseflen-, esirgen-, esmerleş-, esmerleştir-, eterle-, eterleş-, eterleştir-, etiketle-, etiketlen-, etiketlet-, edilgenleş-, edilgenleştir-, edilgenleştirt-, edindir-, edinil-eğdir-, ekil- ,eksiklen-, eksiltil-, ektir-, elen-, emdirt-, emekle-, emil-, emiş-, emiştir-, emle-, emzir-, emziril-, emzirt-, erdir-, erinleş-, eriştir-, eriştiril-, erit-, eritil-, esne-, esnekleş-, esnekleştir-, esnet-, estir-, estiril-, eşele-, eşelen-, eteklen-, etlen-, ,etki-, etkile-, etkilen-, etkileş-, etkileştir-, etkinleş-, etkisizleş-, etkisizleştir-, ettir-, ettiril-, ettirilt-, evcilleş-, evcilleştir-, evcilleştiril-, evinlen-, evlendiril-, evlenil-, evse-, eyerle-, eyerlen-, eyerlet- evirt-, evlekle-, -	396

evrenselleş-, evrenselleştir-, evrenselleştiril-, evril-, evrimleş-, ezberle-, ezberlen-, ezberlet-, ezberlettir-, ezdir-, ezdirt- ezgilen-, ezgileş-,	

Tablo 12'de görüldüğü gibi *TS*'de olup *Tar. S'*de olmayan 396 adet türemiş fiil tespit edilmiştir. *TS'*de olup *Tar. S*'de olmayan türemiş fiiller, çalışmadaki fiillerin büyük bir bölümünü oluşturduğu görülmüştür. *TS*'de üzerine birden fazla yapım eki alan ve gelişen dile bağlı olarak yeni türetilen fiillerin *Tar. S*'de yer almadığını göstermektedir. Türkçe isimden türeyen 130, yabancı isimden türeyen 66 ve fiilden türeyen 200 türemiş fiil tespit edilmiştir. Bu bakımdan D ve E maddesindeki fiillerin büyük bir bölümünün *Tar. S*'de yer almadığı görülmektedir.

Tablo 13.
TS'de Türemiş Fiillerin Tar. S'de Birleşik Fiillerle Karşılanması

***TS*'de Türemiş Fiillerin *Tar. S*'de Birleşik Fiillerle Karşılanması**	**Sayı**
dağla-, danış-, dayan-, değiş-, denkle-, dile-, diril-,dirilt-, doğrult-, dolaş-, düğümle-, düzel-, düzelt-,tekmele-, tekmelet-, eğil-, evlendir-	17

Tablo 13'te görüldüğü gibi *TS*'de türemiş fiillerin *Tar. S'*de birleşik fiillerle karşılanan 17 adet türemiş fiil tespit edilmiştir. *TS*'de basit fiillerin Tar. S'de birleşik fiillerle karşılananlara kıyasla fazla olduğu görülmektedir.

Tablo 14.
TS' de Olmayıp Tar. S'de Olan Türemiş Fiiller

***TS*' de Olmayıp *Tar. S*'de Olan Türemiş Fiiller**	**Sayı**
dalabı-, dalabıt-, dalbındur-, dalabın-/ talbın-, dalcın-, damzır- /damzur-/ tamzır-/tamzur-, daŋla- /taŋla-, daŋlan- /taŋlan-, daŋlaş- /taŋlaş-, daŋlat- /taŋlat-, darık-/ tarık-, darsık- /tarsık-,dartıl- / tartıl-, dartın-/tartın- , darttur- , tarttur-, debert-, debi-, debit-, değri-, değrin-, değzindür-/ dezgindir-, değzin-, dekle-, deŋe- , diŋe-, depelenil-,deprendir, depret-, derci- derge-, dirge-, dergeş-, dirgeş-, derneş-, dınma- / tınma-, dışla- / tışla-, dilcen-, dileş-, dilkülen-, dille-, diŋlen-, dirgen-, dokuzlat-, tokuzlat-, dolun- , tolun-, donalt-, tonalt-, döğnen-, döğül-, döle-, dölendir-, dölendür-, döyme-, doyma-, duala-, dulundur-, tulundur-, dulun-, tulun-, tuncuk-, cuncuk-, tuncın-, tuncuk-, duncuktur-, tuncuktur-, dunuk-, dunukut-, dursun-, durundur-, duşan- / tuşan-, dutun- / tutun-, düğdür- düğenle-, dükenle- düğnele-, dümükdür-, dümükdürül-, dümük-, dürtün-, dürtüş-, dürül-, dürüş-, duruş-, turuş-,düriş-, düşlen-, düşür-, dütür-, tütüz-, dütüz-, tütüz-, düzet-, düzün-, düzen-. ederlen-/iderlen-*, eğerlen-, eğsin-, ektilen-, ekze-, eldeleş- , emeklendir-, emendir-, endik- , eŋşeş-, erik-, erkenle-, erlen-, ertele-/irtele-, esirgeş-, esleme-, eslenme-, eşirgen-, eşkerit-, evdür-/evdir-/ivdir-, eviş-/iviş-, eydilin-/eydinil-/aydınıl-, eydir-/eydür-, eydiş-, eyik-, eyleksi-, eyleş-, eylet- , eylüklen-, eymen-, eyttir-*	70

Tablo 14'te görüldüğü gibi *TS*'de olmayıp *Tar. S*'de olan 70 adet olmak üzere türemiş fiil tespit edilmiştir.

Tablolardan anlaşılacağı üzere, *Türkçe Sözlük* ve *Tarama Sözlüğü*'nde hem benzer hem de farklı biçim ve anlamlarda fiillerin olduğu görülmüştür. Bu durum 13. yüzyıldan 21. yüzyıla kadar geçen süre içerisinde Türkiye Türkçesini temsil eden bu dönemler arasında kimi zaman kelimelerin aynı anlam ve şekilde devam ettiğini, kimi zaman değiştiğini, kimi zaman da kullanımdan düştüğünü göstermektedir.

Eski Anadolu Türkçesi ve Türkiye Türkçesindeki kelimelerin daha bütünsel şekilde incelenmesi için bu dönem sözlüklerinin dışında yine bu dönemler üzerine yapılmış çalışmaların incelenmesi gerekmektedir.

KAYNAKÇA

Akalın, M. (2007). *Eski Türkçenin Grameri.* Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

Aksoy, Ö. A. ve Dilçin, D. (2009). *Tarama Sözlüğü.* Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

Banguoğlu, T. (1979). *Ana Hatlarıyla Türk Grameri.* İstanbul: Dergâh Yayınları.

Canpolat, M. (1967). ‘’Behcetü’l-Hadayık’ın Dili Üzerine’’, *Belleten Dergisi*. C.15.

Çelik, Y. (2010). *Türkçe Sözlük'ün A, B, C Maddelerindeki Fiillerin Eski Anadolu Türkçesindeki Görünümleri*. Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, Adana.

Demirci, K. (2017). *Kelime Bilgisi.* Ankara: Anı Yayıncılık.

Deny, J. (2012). *Türk Dil Bilgisi.* İstanbul: Kabalcı Yayınevi.

Dilçin, C. (2018). *Yeni Tarama Sözlüğü.* Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

Ercilasun, A. B. (2017). *Türk Dili Tarihi*. Ankara: Akçağ Yayınları.

Ergin, M. (2002). *Üniversiteler İçin Türk Dili.* İstanbul: Bayrak Yayım

Ergin, M. (2013) (2013). *Türk Dil Bilgisi.* İstanbul: Bayrak Yayım.

Gencan, T. N. (2007). *Dil Bilgisi.* Ankara: Tek Ağaç Eylül Yayıncılık.

Gülensoy, T. (2017). *Türkiye Türkçesindeki Türkçe Sözcüklerin Köken Bilgisi Sözlüğü*. İstanbul: Bilge Kültür Sanat Yayınları.

Gülsevin, G. (2017). *Eski Anadolu Türkçesinde Ekler*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

Gülsevin, G. ve Boz, Erdoğan. (2013). *Eski Anadolu Türkçesi*. Ankara: Gazi Kitabevi.

Hacıeminoğlu, N. (2016). *Türk Dilinde Yapı Bakımından Fiiller*. İstanbul: Bilge Kültür Sanat Yayınları.

Kaplan, M. (2001). *Kültür ve Dil.* İstanbul: Dergâh Yayınları.

Koç, N. (1996). *Dil Bilgisi.* İstanbul: İnkılâp Yayınları.

…… (2005). ‘’Eski Anadolu Türkçesinin Türk Dili Tarihindeki Yeri’’. *Kanyılmaz Matbaası,* s.471.

……. (2007). *Türkiye Türkçesi Grameri Şekil Bilgisi.* Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları: 2.

…….(2009). ‘’Anadolu’da Oğuz Türkçesi Temelinde İlk Yazı Dilinin Kuruluşu’’.*Belleten Dergisi.* S.2, s.61-69.

…….(2014). *Türkiye Türkçesi Grameri Şekil Bilgisi*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

…….....(2017). *Türk Dili Üzerine Araştırmalar 1-2*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

Mansuroğlu. M. (1951). ‘’Anadolu’da Türk Yazı Dilinin Başlama ve Gelişmesi’’. *Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi.* C. 4, S. 3, s. 228.

Özel, S. ve Atabay, N. (1976). *Sözcük Türkleri II.* Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

Özkan, M. (2014). ‘’Türkçe’nin Anadolu’da Yazı Dili Olarak Gelişmesi’’. *Türkiyat Mecmuası.* C. 24, s.53-73.

Öztürk, E. (2017). *Eski Anadolu Türkçesi.* Ankara: Akçağ Yayınları.

Şahin, H. (2018). *Eski Anadolu Türkçesi.* Ankara: Akçağ Yayınları.

Tietze, A. (1993). ‘’Tarama Sözlüğü’’. *Türk Dilleri Araştırmaları 3:*267-270.

Timurtaş, F. K. (1985). *Osmanlı Türkçesi Grameri.* İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları.

Topaloğlu, A. (2016). *Türkçede Fiiller ve Çatıları*. İstanbul: Kesit Yayınları.

Topaloğlu, A. (2019). *Karşılaştırmalı Dil Bilgisi Terimleri Sözlüğü.* İstanbul: Dergâh Yayınları.

Türkçe Sözlük. (2011). Ankara: Türk Dil Kurumu.

Vural, H. ve Böler, T. (2012). *Ses ve Şekil Bilgisi.* İstanbul: Kesit Yayınları.

DİZİN

D

dadan-: 45, 48, 67

dadandır-: 45, 48, 67

dağla-: 56, 58, 66

dağlan-: 45, 48, 67

dağlat-: 45, 48, 67

dal-: 27, 64

dala-: 21, 26, 63

dalabı-: 58, 61, 69

dalabıt-: 58, 66, 69

dalan-: 50, 55, 67

dalaş-: 32, 42, 65

dalbındur-: 59, 61, 69

dalcın-: 59, 61, 69

daldalan-: 45, 48, 67

daldır-: 45, 48, 67

daldırıl-: 45, 48, 67

daldırt-: 45, 48, 67

dalgalan-: 45, 48, 67

dalgalandır-: 45, 48, 67

dalgalandırıl-: 45, 48, 67

dalgınlaş-: 45, 48, 67

dalla-: 32, 42, 65

dallan-: 45, 48, 67

dallandır-: 45, 48, 67

dallandırıl-: 45, 48, 67

damaksıllaş-: 45, 48, 67

damaksıllaştır-: 45, 48, 67

damarlan-: 45, 48, 67

damgala-: 50, 55, 67

damgalan-: 50, 55, 67

damgalat-: 50, 55, 67

damıt-: 50, 55, 67

damıtıl-: 50, 55, 67

damla-: 25, 29, 69

damlat-: 32, 42, 65

damlatıl-: 50, 55, 67

dandikleş-: 48, 50, 67

danış-: 21, 25, 32, 42, 56, 58,

63, 66

darbele-: 49, 50, 67

darbet-: 49, 50, 67

dargınlaş-: 50, 55, 67

darıl-: 21, 26, 63

darlaştır-: 45, 48, 67

darlaştırıl-: 45, 48, 67

davalaş-: 49, 50, 67

davran-: 32, 24, 50, 55, 65, 67

davrandır-: 32, 52, 65

davranıl-: 51, 59, 71

daya-: 27, 64

dayakla-: 50, 55, 67

dayaklan-: 50, 55, 67

dayan-: 22, 56, 63, 66

dayandır-: 50, 55, 67

dayanıksızlaş-: 50, 55, 67

dayanıl-: 50, 55, 67

dayanılmazlaş-: 50, 55, 67

dayanış-: 50, 55, 67

dayat-: 50, 55, 67

dayatıl-: 50, 55, 67

dayatış-: 50, 55, 67

dayattır-: 50, 55, 67

dayılan-: 45, 48, 67

dazkırlaş-: 45, 48, 67

dazla-: 45, 48, 67

dazlaklaş-: 45, 48, 67

de-: 10, 22, 65

dedir-: 41, 51, 55, 67

dedirt-: 32, 42, 65

defle-: 49, 50, 67

değ-: 18, 21, 63

değdir-: 51, 55, 67

değdiril-: 51, 55, 67

değerle-: 51, 55, 67

değerlen-: 51, 55, 67

değerlendir-: 51, 55, 67

değerlendiril-: 51, 55, 67

değersizleş-: 51, 55, 67

değersizleştir-: 51, 55, 67

değin-: 22, 26, 63

değinil-: 51, 59, 72

değir-: 22, 26, 63

değirmile-: 22, 26, 63

değirmileş-: 22, 26, 93

değiş-: 56, 58, 66

değiştir-: 33, 42, 65

değiştiril-: 33, 42, 65

değiştirt-: 50, 55, 67

değnekle-: 50, 55, 67

dehle-: 43, 44, 66

dehlen-: 43, 44, 66

dehlet-: 43, 44, 66

dehşetlen-: 49, 50, 67

del-: 26, 27, 64

deldir-: 33, 42, 65

deldiril-: 33, 42, 65

deldirt-: 33, 42, 65

delep-: 27, 64

delikleş-: 51, 55, 66

delilen-: 46, 48, 66

delilendir-: 46, 48, 66

delin-: 51, 55, 67

delir-: 33, 42, 65

delirt-: 46, 48, 67

delirtil-: 46, 48, 67

demetle-: 51, 55, 67

demetlen-: 51, 55, 67

demetlet-: 51, 55, 67

demirle-: 33, 42, 46, 48, 65, 67

demirlen-:33, 42, 46, 48, 65, 67

demirleş-: 46, 48, 67

demirlet-: 46, 48, 67

demirletil-: 46, 48, 67

demle-: 48, 50, 67

demlen-: 48, 50, 67

demlendir-: 48, 50, 67

demlendiril-: 48, 50, 67

demlet-: 48, 50, 67

demodeleş-: 48, 50, 67

demokratikleş-: 48, 50, 67

demokratikleştir-: 48, 50, 67

demokratikleştiril-: 48, 50, 67

demokratlaş-: 48, 50, 67

den-: 51, 55, 67

dene-: 46, 48, 67

denen-: 46, 48, 67

denet-: 46, 48, 67

denetil-: 46, 48, 67

denetle-: 46, 48, 67

denetlen-: 46, 48, 67

denetlet-: 46, 48, 67

denetlettir-: 46, 48, 67

denettir-: 46, 48, 67

deneyle-: 46, 48, 67

dengele-: 46, 48, 67

dengelen-: 46, 48, 67

dengesizleş-: 46, 48, 67

dengesizleştir-: 47, 48, 67

dengesizleştiril-: 46, 48, 67

denil-: 34, 42, 65

denkle-: 56, 58, 66

denklen-: 56, 58, 66

denkleş-: 56, 58, 66

denkleştir-: 56, 58, 66

densizlen-: 56, 58, 66

densizleş-: 56, 58, 66

denşir-: 56, 58, 66

depola-: 49, 50, 67

depolan-: 49, 50, 67

depolat-: 49, 50, 67

depolatıl-: 49, 50, 67

depren-: 28, 31, 64

depreş-: 43, 45, 65

depreştir-: 33, 42, 65

depret-: 59, 61, 68

der-: 22, 26, 63, 64

dercet-: 49, 50, 67

derecele-: 49, 50, 67

derecelen-: 49, 50, 67

derecelendir-: 49, 50, 67

derecelendiril-: 49, 50, 67

deril-: 34, 42, 65

derinleş-: 46 48, 67

derinleştir-: 46, 48, 67

derinleştiril-: 46, 48, 67

derinlet-: 46, 48, 67

deriş-: 51, 55, 67

deriştir-: 28, 31 64

derle-: 40, 42, 51, 55, 67

derlen-: 34, 42, 65

derlendir-: 51, 55, 67

derlet-: 51, 55, 67

derletil-: 51, 55, 67

dermansızlaş-: 49, 50, 67

dernekleş-: 51, 55, 68

dertlenil-: 49, 50, 67

dertleş-: 49, 50, 67

desenle-: 49, 50, 67

despotlaş-: 49, 50, 67

destanlaş-: 49, 50, 67

destanlaştır-: 49, 50, 67

destanlaştırıl-: 49, 50, 67

destekle-: 49, 50, 67

desteklen-: 49, 50, 67

destekleş-: 49, 50, 67

desteklet-: 49, 50, 67

destele-: 49, 50, 67

destelen-: 49, 50, 67

destelet-: 49, 50, 67

deş-: 18, 21, 63

deşele: 51, 55, 68

deşil-: 28, 31, 64

detaylandır-: 49, 50, 67

detaylandırıl-: 49, 50, 67

devin-: 29, 31, 64

devindir-: 49, 50, 67

devindiril-: 49, 50, 67

devir-: 27, 64

devirt-: 51, 55, 68

devit-: 27, 64

devleş-: 49, 50, 67

devleştir-: 49, 50, 67

devletleştir-: 49, 50, 67

devşir-: 34, 42, 65

devşiril-: 51, 55, 68

devşirt-: 51, 55, 68

devşirtil-: 51, 55, 68

dımbırdat-: 49, 50, 67

dırdırlan-: 49, 50, 67

dırlan-: 49, 50, 67

dırlaş-: 49, 50, 67

dışkıla-: 46, 48, 67

dışlan-: 46, 48, 67

dışlaştır-: 46, 48, 67

dışlaştırt-: 46, 48, 67

dışsallaş-: 46, 48, 67

didikle-: 51, 55, 68

didiklen-: 51, 55, 68

didiklet-: 51, 55, 68

didil-: 51, 55, 68

didin-: 51, 55, 68

didinil-: 51, 55, 68

didiş-: 51, 55, 68

diftonglaş-: 49, 50, 67

dik-: 22, 26, 63

dikel-: 46, 48, 67

dikelt-: 46, 48, 67

dikenleş-: 46, 48, 67

dikeyleş-: 46, 48, 67

dikil-: 29, 31, 64

dikizle-: 47, 48, 67

dikizlen-:47, 48, 67

dikizlet-: 47, 48, 67

diklen-: 47, 48, 67

dikleş-: 47, 48, 67

dikleştir-: 47, 48, 67

diktir-: 52, 55, 68

diktiril-: 52, 55, 68

diktirt-: 52, 55, 68

dil-: 18, 21, 63

dile-: 34, 47, 48, 66

dilen-: 34, 42, 65

dilendir-:34, 42, 65

dilendiril-: 34, 42, 65

dilet-: 34, 42, 65

dilimle-: 52, 55, 68

dilimlen-: 52, 55, 68

dilimlet-: 52, 55, 68

dilin-: 52, 55, 68

dillen-: 29, 31, 64

dillendir-: 52, 55, 68

dillendiril-: 52, 55, 68

dilleş-: 29, 31, 64

din-: 27, 64

dinamikleş-: 49, 50, 67

dinamikleştir-: 49, 50, 67

dinamitle-: 49, 50, 67

dinamitlen-: 49, 50, 67

dinozorlaş-: 49, 50, 67

dincel-: 29, 31, 64

dincelt-: 47, 48, 67

dinçlen-: 47, 48, 67

dinçleş-: 47, 48, 67

dinçleştir-: 47, 48, 67

dindarlaş-: 47, 48, 67

dindir-: 52, 55, 68

dindiril-: 52, 55, 68

dindirt-: 52, 55, 68

dinel-: 34, 42, 64, 65

dingilde-: 47, 48, 67

dingildet-: 47, 48, 67

dinginleş-: 52, 55, 67

dinginleştir-: 52, 55, 67

dinle-: 11, 47, 48, 67

dinlen-: 43, 45, 47, 48, 65, 67

dinlendir-: 47, 48, 67

dinlendiril-: 47, 48, 67

dinlenil-: 47, 48, 67

dinlet-: 47, 48, 67

dinletil-: 47, 48, 67

dinsizleş-: 47, 48, 67

dinsizleştir-: 47, 48, 67

dinsizleştiril-: 47, 48, 67

dipçikle-: 47, 48, 67

dipçiklen-: 47, 48, 67

dipçiklet-: 47, 48, 67

diren-: 52, 55, 68

dirençsizleş-: 51, 55, 68

direnil-: 51, 55, 68

direnle-: 52, 55, 68

direş-: 52, 55, 68

diret-: 52, 55, 68

dirgenle-: 47, 48, 67

diril-: 34, 42, 44, 45, 57, 58, 65

dirileş-: 47, 48, 67

dirilt-: 34, 42, 57, 58, 65, 66

dirsekle-: 47, 48, 67

dirseklen-: 47, 48, 67

dişe-: 44, 45, 65

dişeğile-: 34, 42, 65

dişileş-: 47, 48, 67

dişileştir-: 47, 48, 67

dişilleştir-: 47, 48, 67

dişle-: 29, 31, 64

dişlen-: 47, 48, 67

dişlet-: 47, 48, 67

dit-: 27, 64

ditil-: 52, 55, 68

divaneleş-: 50, 67

divaneleştir-: 50, 67

diz-: 27, 64

dizdir-: 52, 55, 68

dizdiril-: 52, 55, 68

dize-: 52, 55, 68

dizeleş-: 52, 55, 68

dizeleştir-: 52, 55, 68

dizgeleş-: 52, 55, 68

dizgeleştir-: 52, 55, 68

dizginle-: 52, 55, 68

dizginlen-: 52, 55, 68

dizginlet-: 52, 55, 68

dizil-: 35, 42, 65

dizile-: 47, 48, 67

dizinle-: 52, 55, 68

dizinlen-: 52, 55, 68

dizle-: 47, 48, 67

dogmalaş-: 50, 67

dogmalaştır-: 50, 67

dogmalaştırıl-: 50, 67

doğ-: 27, 64

doğaçla-: 52, 55, 68

doğallaş-: 52, 55, 68

doğallaştır-: 52, 55, 68

doğdur-: 52, 55, 68

doğra-: 52, 55, 68

doğran-: 52, 55, 68

doğrat-: 52, 55, 68

doğrul-: 52, 55, 68

doğrula-: 52, 55, 68

doğrulan-: 52, 55, 68

doğrulat-: 52, 55, 68

doğrult-: 29, 31, 57, 58, 64, 66

doğululaş-: 53, 55, 68

doğululaştır-: 53, 55, 68

doğur-: 53, 55, 68

doğurganlaş-: 53, 55, 68

doğurganlaştır-: 53, 55, 68

doğurt-: 55, 59, 72

doku-: 23, 26, 63, 64

dokun-: 35, 42, 65

dokundur-: 53, 55, 68

dokundurt-: 53, 55, 68

dokunul-: 53, 55, 68

dokut-: 53, 55, 68

dol-: 18, 21, 63

dola-: 53, 55, 68

dolan-: 30, 31, 42, 64

dolandır-: 29, 31, 64

dolandırıl-: 53, 55, 68

dolaş-: 35, 42, 57, 58, 65, 66

dolaşıl-: 53, 55, 68

dolaştır-: 53, 55, 68

dolaştırıl-: 53, 55, 68

doldur-: 44, 45, 65

doldurul-: 55, 59, 72

dolgunlaş-: 55, 59, 72

dolgunlaştırıl-: 55, 59, 72

doluş-: 52, 55, 68

domal-: 35, 42, 65

domalt-: 35, 42, 65

domuzlaş-: 47, 48, 67

don-: 27, 64

dona-: 47, 48, 67

donalt-:47, 48, 67

donan-: 35, 42, 65

donat-: 35, 42, 65

donatıl-: 47, 48, 67

donattır-: 47, 48, 67

dondur-: 52, 55, 68

dondurul-: 52, 55, 68

donuklaş-: 52, 55, 68

donuklaştır-: 52, 55, 68

dopingle-: 49, 50, 67

dorukla-: 52, 55, 68

dostlaş-: 49, 50, 67

dosyala-: 49, 50, 67

dosyalan-: 49, 50, 67

doy-: 23, 26, 63

doygunlaş-: 52, 55, 68

doyul-: 52, 55, 68

doyun-: 26, 32, 42, 65

doyur-: 36, 42, 65

doyurul-: 52, 55, 68

dök-: 19, 21, 63

döktür-: 52, 55, 68

döktürt-: 52, 55, 68

dökül-: 29, 31, 64

dökümle-: 52, 55, 68

dökün-: 52, 55,68

dölle-: 47, 48, 67

döllen-: 36, 42, 43, 65

döllendir-:47, 48, 67

dön-: 19, 21, 63

döndür-: 30, 31, 36, 42, 64

döndürt-: 52, 55, 68

döndürül-: 52, 55, 68

dönel-: 52, 55, 68

dönele-: 52, 55, 68

dönen-: 52, 55, 68

dönül-: 52, 55, 68

dönüş-: 52, 55, 68

dönüştür-: 52, 55, 68

dönüştürül-: 52, 55, 68

dörtle-: 48, 67

döşe-: 30, 31, 64

döşen-: 31, 37, 42, 44, 45, 64, 65, 66

döşet-: 48, 67

döşetil-: 48, 67

döv-: 23, 26, 63, 64

dövdür-: 54, 55, 68

dövdürt-: 54, 55, 68

dövdürtül-: 54, 55, 68

dövdürül-: 54, 55, 68

dövül-: 54, 55, 68

dövün-: 54, 55, 68

dövüş-: 54, 55, 68

dövüştür-: 54, 55, 68

dramatikleş-: 50, 67

dramatikleştir-: 50, 67

duldala-: 48, 67

duldalan-: 58, 67

dumanla-: 54, 55, 68

dumanlan-: 54, 55, 68

dur-: 24, 26, 27, 28,63, 64

durağanla-: 54, 55, 68

durakla-: 37, 42, 65

duraklat-: 54, 55, 68

duraksa-: 54, 55, 68

duraksat-: 54, 55, 68

durala-: 54, 55, 68

duralat-: 54, 55, 68

durdur-: 37, 42, 65

durdurt-: 54, 55, 68

durdurul-: 54, 55, 68

durgunlaş-: 54, 55, 68

durgunlaştır-: 54, 55, 68

dursun-: 59, 61, 69

duru-: 59, 61, 69

durul-: 54, 55, 68

durula-: 48, 67

durulan-: 48, 67

durulaş-: 48, 67

durulaştır-: 48, 67

durult-: 54, 55, 68

durundur-: 59, 61, 69

duşakla-: 31, 64

duvakla-: 48, 67

duvaklan-: 48, 67

duy-: 27, 64

duyarlılaş-: 54, 55, 68

duyarsızlaş-: 54, 55, 68

duyarsızlaştır-: 54, 55, 68

duygulan-: 54, 55, 68

duygulandır-: 54, 55, 68

duyul-: 54, 55, 68

duyumsa-: 54, 55, 68

duyumsat-: 54, 55, 68

duyur-: 37, 42, 65

duyurt-: 54, 55, 68

duyurul-: 54, 55, 68

düdükle-: 54, 55, 68

düğmele-: 54, 55, 68

düğmelen-: 44, 45, 65, 66

düğümle-: 37, 42, 58, 65, 66

düğümlen-: 38, 65

dür-: 19, 21, 63

dürt-: 19, 21, 63

dürte-: 54, 55, 68

dürtükle-: 54, 55, 68

dürtül-: 54, 55, 68

dürtüşle-: 54, 55, 68

dürtüştür-: 54, 55, 68

dürümle-: 54, 55, 68

düş-: 20, 21, 63

düşkünleş-: 54, 55, 68

düşmanlaş-: 50, 67

düşmanlaştır-: 50, 67

düşün-: 48, 67

düşündür-: 48, 67

düşündürt-: 48, 67

düşünül-: 48, 67

düşürt-: 54, 55, 68

düşürttür-: 54, 55, 68

düşürül-: 54, 55, 68

düvesi-: 38, 42, 65

düz-: 20, 63

düzdür-: 31, 64

düze-: 55, 68

düzel-: 38, 42, 58, 65, 66

düzelt-: 58, 66

düzeltil-: 55, 68

düzelttir-: 55, 68

düzenle-: 55, 68

düzenlen-: 55, 68

düzenlet-: 55, 68

düzenlettir-: 55, 68

düzle-: 55, 68

düzlen-: 55, 68

düzleştir-: 55, 68

düzlet-: 55, 68

düzül-: 31, 64

E

ebedîleş-: 55, 57, 83

ebedîleştir-: 55, 57, 83

ebele-: 55, 57, 83

eblehleş-: 59, 60, 83

ebrula-: 59, 60, 83

edeplen-: 59, 60, 83

edeplendir-: 59, 60, 83

edepsizleş-: 59, 60, 83

edil-: 66, 67, 83

edilgenleş-: 66, 67, 83

edilgenleştir-: 66, 67, 83

edilgenleştirt-: 66, 67, 83

edin-: 37, 40, 80

edindir-: 63, 67, 83

edinil-: 63, 67, 83

efelen-: 59, 60, 83

efeleş-:59, 60, 83

efendileş-:59, 60, 83

efilde-: 53, 55, 81

efile-: 56, 83

efkârlan-: 59, 60, 83

efsaneleş-: 59, 60, 83

efsaneleştir-: 59, 60, 83

efsaneleştiril-: 59, 60, 83

efsunla-: 59, 60, 83

eğdir-: 63, 67, 83

eğdirt-: 63, 67, 83

eğele-: 63, 67, 83

eğelen-: 63, 67, 83

eğil-: 54, 55, 71, 81, 84

eğin-: 66, 67, 83

eğir-: 66, 67, 83

eğirt-: 54, 55, 81

eğit-: 55, 57, 83

eğitil-:55, 57, 83

eğle-: 22, 23, 75

eğlen-: 29, 31, 79

eğlendir-:66, 67, 83

eğlenil-:66, 67, 83

eğleş-:66, 67, 83

eğ-: 32, 78

eğretile-:66, 67, 83

eğril-: 54, 55, 81

eğrilt-: 55, 57, 83

eğrit-: 55, 57, 83

ehlîleş-: 59, 60, 83

ehlîleştir-: 59, 60, 83

ehlîleştiril-: 59, 60, 83

ekil-: 66, 67, 83

ekle-: 34, 79

eklemle-: 55, 57,83

eklemlen-: 55, 57,83

eklemlendir-: 55, 57,83

eklen-: 55, 57,83

ekleş-: 55, 57,83

ekleştir-: 55, 57,83

eklet-: 55, 57,83

ek-: 22, 23, 75

eksilen-: 66, 67, 83

eksil-: 50, 51, 81

eksilt-: 37, 40, 80

eksiltil-: 66, 67, 83

ekşi-: 33, 78

ekşit-: 55, 57, 83

ekşitil-: 55, 57, 83

ektir-:66, 67, 83

ele-: 33, 78

elekle-:-: 55, 57, 83

elektrikle-: 59, 60, 83

elektriklen-: 59, 60, 83

elektriklendir-: 59, 60, 83

elen-: 66, 67, 83

eleştir-: 59, 60, 83

eleştiril-: 59, 60, 83

elle-: 55, 57, 83

ellen-: 55, 57, 83

elleş-: 29, 31, 79

ellet-: 55, 57, 83

ellettir-: 55, 57, 83

emdir-: 37, 40, 80

emdirt-: 66, 67, 83

emekle-: 66, 67, 83

emil-: 66, 67, 83

emiş-: 66, 67, 83

emiştir-: 66, 67, 83

emle-: 66, 67, 83

em-: 27, 29, 76

emzir-: 66, 67, 83

emziril-: 66, 67, 83

emzirt-: 66, 67, 83

enayileş-: 59, 60, 83

endazele-: 59, 60, 83

endeksle-: 59, 60, 83

endekslen-: 59, 60, 83

endekslet-: 59, 60, 83

endişelen-: 59, 60, 83

endişenlendir-: 59, 60, 83

endüstrileş-: 59, 60, 83

ene-: 37, 80

enen-: 38, 40, 80

engelle-: 59, 60, 83

engellen-: 59, 60, 83

engellet-: 59, 60, 83

enginleş-: 55, 57, 83

enikle-: 30, 31, 79

ensele-: 55, 57, 83

enselen-: 55, 57, 83

enselet-: 55, 57, 83

epri-: 54, 55, 81

erdir-: 66, 67, 81

ergenleş-:55, 57, 83

ergi-: 55, 57, 83

erginle-: 55, 57, 83

erginlen-: 55, 57, 83

erginleş-: 55, 57, 83

ergit-: 55, 57, 83

ergür-: 38, 40, 80

eri-: 33, 78

erin-: 22, 23, 75

erinleş-: 66, 67, 81

eriş-: 54, 55, 81

erişil-: 38, 40, 80

emiştir-: 66, 67, 83

eriştiril-: 67, 83

erit-: 67, 83

eritil-: 67, 83

erkeklen-: 55, 56, 83

erkekleş-: 55, 56, 83

erkekleştir-: 55, 56, 83

erse-: 30, 31, 79

ertele-: 56, 57, 72, 83, 84

ertelen-: 56, 57, 83

ertelet-: 56, 57, 83

ertelettir-: 56, 57, 83

es-: 33, 78

esaslan-: 59, 60, 83

esaslandır-: 59, 60, 83

eseflen-: 59, 60, 83

esenle-: 30, 31, 79

esenleş-: 30, 31, 79

esindir-: 56, 57, 83

esinle-: 56, 57, 83

esinlen-: 56, 57, 83

esinlendir-: 56, 57, 83

esirge-: 30, 31, 79

esirgen-: 59, 60, 83

esir-: 28, 29, 76

eski-: 27, 29, 76

eskileş-: 38, 40, 80

eskit-: 38, 40, 80

eskitil-: 56, 57, 83

esle-: 55, 81

esmerleş-: 59, 60, 83

esmerleştir-: 59, 60, 83

esne-: 67, 83

esnekleş-: 67, 83

esnekleştir-: 67, 83

esnet-: 67, 83

esri-: 28, 29, 76

esrit-: 38, 40, 80

estir-: 67, 83

estiril-: 67, 83

eşekleş-: 56, 57, 83

eşele-: 66, 67, 83

eşelen-: 66, 67, 83

eşil-: 39, 40, 80

eşin-: 31, 40, 79

eşitle-: 56, 57, 83

eşitlen-:56, 57, 83

eşitleş-: 56, 57, 83

eşitleştir-: 56, 57, 83

eşle-: 56, 57, 83

eşlen-: 56, 57, 83

eşleş-: 56, 57, 83

eşleştir-: 56, 57, 83

eş-: 22, 23, 75

eştir-: 46, 51, 80

etekle-: 56, 57, 83

eterle-: 59, 60, 84

eterleş-: 59, 60, 84

eterleştir-: 59, 60, 84

etiketle-: 60, 84

etiketlen-: 60, 84

etiketlet-: 60, 84

etki-: 67, 84

etkile-: 67, 84

etkilen-:67, 84

etkileş-: 67, 84

etkileştir-: 67, 84

etkinleş-: 67, 84

etkisizleş-: 67, 84

etkisizleştir-: 67, 84

etlen-: 56, 57, 84

et-: 28,28, 76

ettir-: 67, 84

ettiril-: 67, 84

ettirt-: 67, 84

evcilleş-: 67, 84

evcilleştir-: 67, 84

evcilleştiril-: 67, 84

evetle-: 39, 40, 80

evinlen-: 56, 57, 84

evir-: 31, 32, 79

evirt-: 67, 84

evlekle-: 67, 84

evlen-: 31, 32, 79

evlendir-: 39, 40, 80

evlendiril-: 56, 57, 84

evlenil-:56, 57, 84

evrenselleş-: 60, 84

evrenselleştir-: 60, 84

evrenselleştiril-: 60, 84

evril-: 60, 84

evrimleş-: 59, 60, 84

evse-: 56, 57, 84

eyerle-: 56, 57, 84

eyerlen-: 56, 57, 84

eyerlet-: 56, 57, 84

eyit-: 29, 77

eyle-: 22, 29, 77

ezberle-: 59, 60, 84

ezberlen-: 59, 60, 84

ezberlet-: 59, 60, 84

ezberlettir-: 59, 60, 84

ezdir-: 59, 60, 84

ezdirt-: 59, 60, 84

ezgilen-: 59, 60, 84

ezgileş-: 59, 60, 84

ezgileştir-: 39, 80

ezil-: 55, 81

ez-: 32, 33, 78

İ

ilet-: 39, 80

indir-: 50, 51, 81

T

tak-: 24, 26, 63

tara-: 38, 42, 65

tart-: 38, 42, 65

tartış-: 38, 42, 65

tat-: 24, 26, 63, 64

tekerle-: 38, 42, 65

tekmele-: 58, 66

tekmelet-: 58, 66

tep-: 24, 26, 63, 64

tepele-: 39, 42, 65

tepelen-: 39, 42, 65

tepelet-: 39, 42, 65

tepil-: 39, 42, 65

tepin-: 39, 42, 65

tepiş-: 40, 42, 65

tepser-: 40, 42, 65

terle-: 40, 42, 65

tıkıl-: 40, 42, 65

tın-: 25, 26, 64

tırman-: 40, 42, 63, 65

tut-: 25, 26, 63, 64

tutamla-: 41, 42, 65

tutul-: 41, 42, 65

tutuş-: 41, 42, 65

tüken-: 41, 42, 65

tüket-: 41, 42, 65

tüne-: 41, 42, 65

türe-: 42, 65

türet-: 42, 65

tüt-: 25, 26, 63